

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**GÖÇ VE DİN: NİĞDE KENT MERKEZİNDE YAŞAYAN
SURİYELİ MÜLTECİLER ÖRNEĞİ**

**VAHİDE NUR BAYRAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN:
PROF. DR. MEHMET AKGÜL**

Konya -2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
Bilimsel Etik Sayfası.....	ii
Kısaltmalar Dizisi	iii
Tablolar Listesi	iv
Şekiller Listesi	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
GİRİŞ	9
2.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	11
2.2. Araştırmanın Amacı	12
2.3. Araştırmanın Önemi	13
2.4. Araştırmanın Yöntemi	14
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	15
2.6. Araştırma Evren ve Örneklemi.....	16
2.6.1. Niğde, Sosyal ve Dini Hayat.....	17
2.6.2. Suriye, Sosyal ve Dini Hayat.....	19
1. BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	23
1.1 Göç Nedir?	23
1.1.1. Göç Çeşitleri.....	26
1.1.2. Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kavramları.....	27
1.2. Din Tanımı	28
1.2.1. Dindarlık Kavramı	29
1.2.2. Göç ve Dindarlık İlişkisi:.....	31
1.2.3. Dini Hayat ve Değişim	31
2. İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI, SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	33
2.1. Demografik ve Sosyokültürel Profil	33
2.1.1. Cinsiyet.....	33
2.1.2. Yaş.....	34

2.1.3. Medeni Durum.....	35
2.1.4. Eğitim Düzeyi.....	36
2.1.5. Meslek Durumu	39
2.1.6. Dil Seviyesi	40
2.2. Göç Öncesi ve Sonrası Amaca Dönük Bulgular	42
2.2.1. Göç Öncesi Suriye’deki Gündelik Hayat ve Dini Yaşama İlişkin Soruların Analizi	42
2.2.2. Suriye’de Yapılan Meslek ve Bu Mesleklerin Türkiye’de Devam Etme Durumu	42
2.2.3. Suriye’de Dini Eğitim ve Dini Eğitim Alınan Mekanlar	45
2.2.4. Suriye’de Gündelik Dini İbadetleri Yerine Getirme Düzeyi	48
2.2.5. Suriye’de Dini Otorite ve Bilgiye Ulaşma.....	49
2.2.6. Suriye’de Dini Hayatın Toplumsal Boyutu	51
2.3.1. Göç Sonrası Türkiye’de Gündelik Hayat ve Dini Yaşama İlişkin Soruların Analizi	54
2.3.2. Suriyeli Mültecilerin Niğde’ye Göç Etme Sebepleri	54
2.3.3. Göç ve Zorlukla Başa Çıkma Durumu	57
2.3.4. Göç ve Dindarlık İlişkisi.....	61
2.3.5. Dini Eğitim ve Dini Eğitim Mekanları	63
2.3.6. Çocukların Dini Eğitimi.....	66
2.3.7. Çocukların Okul Eğitimi.....	69
2.3.8. Gündelik Dini İbadetleri Yerine Getirme Düzeyi.....	73
2.3.9. Göç ve Dini İnanç-Düşünce Arasındaki İlişki.....	79
2.3.10. Türkiye’de Dini Hayatın Toplumsal Boyutu	81
2.3.1. Göç ve Sosyal Faaliyet İlişkisi	83
2.4.1. Katılımcıların Geleceğe Dair Beklentileri.....	84
2.5.1. Suriyeli Mültecilerin Ülkelerine Geri Dönme Durumu.....	85
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	90
KAYNAKÇA.....	96
EKLER.....	99



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Vahide Nur Bayrak		
	Numarası	18810201109		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	<input checked="" type="checkbox"/>	
		Doktora	<input type="checkbox"/>	
Tezin Adı	Göç ve Din: Niğde Kent Merkezinde Yaşayan Suriyeli Mülteciler Örneği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

Vahide Nur Bayrak

Kısaltmalar Dizisi**Baas:** Arap Sosyalist Diriliş Partisi**BM:** Birleşmiş Milletler**BMMYK:** Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği**Çev.:** Çeviri**DİB:** Diyanet İşleri Başkanlığı**GİGM:** Göç İdaresi Genel Müdürlüğü**IOM:** Uluslararası Göç Örgütü**KK:** Kuran Kursu**MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı**STK:** Sivil Toplum Kuruluşu**TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi**YÖK:** Yükseköğretim Kurumu

Tablolar Listesi

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılım Tablosu	33
Tablo 2. Katılımcıların Yaş Aralığı Tablosu	34
Tablo 3. Katılımcıların Medeni Durumu	35
Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumu	37
Tablo 5. Katılımcıların Mesleki Dağılımı.....	39
Tablo 6. Katılımcıların Türkçe Dil Seviyeleri	41
Tablo 7. Dini Eğitim Alınan Mekanların Tablosu	47
Tablo 8. Katılımcıların Demografik Bilgi Tablosu	101



Şekiller Listesi

Şekil 1. 1980-2013 Yılları Arası Niğde Nüfus Hareketliliği 18





T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü



ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Vahide Nur BAYRAK		
	Numarası	18810201109		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL		
Tezin Adı	Göç ve Din: Niğde Kent Merkezinde Yaşayan Suriyeli Mülteciler Örneği			

Suriye savaşı sonrasında binlerce Suriyeli göçmenin Türkiye'ye sığınması ile göç konusu ve bunun Türkiye'ye etkileri gündeme gelmiştir. Bu araştırma, savaşın başladığı 2011 yılından itibaren Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacıları kapsamaktadır. Suriye'den ülke içerisine yapılan göçler çok geniş bir alanı kapsadığı için konu alanı "Niğde kent merkezinde yaşayan Suriyeli mülteciler" olarak sınırlandırılmıştır. Çalışmanın asıl amacı, Suriyeli mültecilerin göç öncesi dini inanç ve tutumlarının zorunlu göç sonrası herhangi bir değişime uğrayıp uğramadığını tespit etmektir. Doğru tespitlerde bulunmak için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi tercih edilerek katılımcılarla doğrudan görüşme yapılmıştır. Bazı katılımcıların yeterli Türkçe bilmemesinden dolayı Arapça-Türkçe olarak tercüman desteği alınmıştır. Araştırmada Suriyeli sığınmacılara hem Suriye'deki hem de Türkiye'deki dini ve gündelik yaşamlarına dair sorular yöneltilmiştir. Bunun yanı sıra Suriye'de köyde yaşayan ama göç sonrası kent merkezine yerleşen katılımcıların kent deneyimleri incelenmiştir. Son olarak katılımcılara, Suriye'ye geri dönmek isteyip istemedikleri sorulmuştur. Buna göre belli şartlar doğrultusunda gideceklerini söyleyen Suriyeli sığınmacıların öne sürdükleri şartların kısa vadede çözüme kavuşması imkânsız görünmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların demografik bilgileri cinsiyet, yaş, eğitim, dil, medeni durumları not edilerek çok yönlü tahliller yapılmıştır. Yirmi üç kadın ve yedi erkek olarak toplamda otuz kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcıların Suriye'deki dini yaşam ve tutumları ile zorunlu göç sonrası Türkiye'deki dini yaşam ve tutum arasında değişimler olduğu tespit edilmiştir. Değişimin daha çok dinin pratik yönünde olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye'de büyüyen göç neslinin ise bir yere ait olmama duygusu içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın göç ve din konulu literatüre küçük de olsa bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Din ve Değişim, Suriyeli Mülteciler



ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Vahide Nur BAYRAK		
	Student Number	18810201109		
	Department	Sociology of Religion		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Mehmet AKGÜL		
Title of the Thesis/Dissertation	Immigration and Religion: The Sample of Syrian Refugees Staying at the Central City of Niğde			

After the Syrian war, thousands of Syrian refugees took refuge in Türkiye and the issue of migration and its effects on Türkiye came to the fore. This research includes Syrian asylum seekers who migrated to Türkiye from war zones since 2011. Since the migration from Syria into the country covers a very wide area, the subject area is limited to "Syrian refugees living in the city center of Niğde". The main purpose of the study is to determine whether the pre-migration religious beliefs and attitudes of Syrian refugees have undergone any changes after the forced migration. In order to make correct determinations, the semi-sensory interview method was preferred and direct interviews were conducted. Due to the fact that some information does not know enough Turkish, translator support was received in Turkish-Arabic. In the research, Syrian refugees were asked questions about their religious and daily lives both in Syria and Türkiye. In addition, a view of the city from the perspective of living in a village in Syria but once settled in the city after migration. Finally, the sender was asked if they wanted to return to Syria. Accordingly, it will be preserved that the conditions put forward by the Syrian refugees, who say that they will advance under certain conditions, are resolved in the short term. In addition, multi-dimensional analyzes were made on the following demographic information, not gender, age, education, language, marital region. Thirty people, twenty-three women and seven men, were interviewed. As a result of the research, the changes between the religious life and attitudes in Syria and the religious life and attitudes in Turkey after the forced migration were determined. It is noteworthy that the change is mostly the practical aspect of religion. They observed that the generation growing up in Türkiye has a feeling of not belonging to a place.

Keywords: Migration, Religion and Change, Syrian Refugees

GİRİŞ

2010 yılının sonlarına doğru yaklaşırken Tunuslu Muhammed Buazizi adındaki seyyar satıcı, Ortadoğu'yu ayağa kaldıran Arap Baharının fitilini ateşlemiştir. Buna göre ekonomik sıkıntılar içerisinde hayatını devam ettirmeye çalışan ve ailesine bakmak zorunda olan Tunuslu genç, seyyar tezgahıyla yasadışı satış yaptığı gerekçesiyle malzemelerine el konmuş ve polis memurundan sözlü ve fiili hakaretler işitmiştir. Bu olay karşısında Tunuslu genç yönetimin haksız tavırlarını protesto etmek için belediyenin önünde kendisini yakmış ve birkaç gün sonra hayatını kaybetmiştir. Bu olay bireysel olarak başlasa da tüm topluma sıçramış ve çok hızlı bir şekilde Tunus halkı sokaklara dökülmüştür. İktidarın değişmesine sebep olan bu olay kar topu etkisiyle komşu ülkelere sıçramıştır. Bu durum Cezayir, Fas, Libya, Bahreyn, Lübnan, Mısır gibi ülkeleri etkilediği gibi araştırma konumuz olan Suriye'yi de bir yıl gibi kısa bir zaman içerisinde etkisi altına almıştır.

Aynı zamanda daha demokratik bir toplumda yaşama isteği yıllardır iktidarda olan Esad ailesine karşı Suriye halkını ayağa kaldırmıştır. Nusayri bir aileden gelen Başkan Esad'a karşı Sünni halk ayaklanmış ve Suriye'de yıllarca devam edecek olan iç savaş patlak vermiştir. Bu savaş neticesinde binlerce insan göçmen durumuna düşmüş ve farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye ise, Suriye'ye olan yakınlığı sebebi ile binlerce Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmıştır. Hal böyle olunca Türkiye'ye düzensiz bir göç akını başlamıştır. Bu durum beraberinde birçok sorun getirmiş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin göç ile ilgili yeni politikalar almasında etkili olmuştur.

Son yıllarda Suriyeli sığınmacıların toplumda daha fazla görünür olması ve Suriye'den devam eden göç sürecinin etkisiyle Suriye savaşı ve göç konusu birçok araştırmacının dikkati çekmiş durumdadır. Bu bağlamda YÖK Tez Tarama Kataloğundan savaşın başladığı 2011 yılından itibaren tarama yapıldığında bu alanda yayımlanan ilk tezlerin 2013 yılında tıpta uzmanlık seviyesindeki lisansüstü çalışmalar olduğu görülür. 2014 yılına gelindiğinde Suriye iç savaşı ve göçlerle ilgili yüksek lisans tez çalışmalarında bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Elbette ki bu durumun kaynağı aynı yıl içerisinde bir milyondan fazla Suriyelinin Türkiye'ye giriş yapmasıdır. Suriye savaşından birkaç yıl sonra yüksek lisans çalışmalarının çoğalması

savaş, göç, istikrar, uyum, güvenlik gibi konu alanlarında çalışma yapılmasında etkili olmuştur (Tatlıoğlu, Apak, 2018: 234). Neticede 2015 yılına gelindiğinde Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyumuna dair akademik çalışmalar kendini göstermeye başlamıştır. Ancak Din Sosyolojisi bağlamında yapılan çalışmalara baktığımızda bu alanda yapılan ilk yüksek lisans çalışmasının 2018 yılında Ruaa MANSOUR'a ait "Suriyeli Âlimlerin Suriye Savaşı Hakkındaki Fetvalarının İslam Hukuku Açısından Analizi" başlıklı tezi olduğu görölmektedir. Bu çalışma her ne kadar Suriye savaşının dini yönüne ait bir bölümü temsil etse de, ülkeden göç eden Suriyeli sığınmacılar hakkında yeterli bilgi kaynağı oluşturmamaktadır.

Hiç şüphesiz aradan geçen 12 yıl boyunca Suriyeli sığınmacılarla ilgili yeni araştırma alanları da ortaya çıkmıştır. Bizde bu araştırmamızda Suriye'den gelen sığınmacıların göç öncesi ve göç sonrası dini yaşam ve dini tutumlarında herhangi bir değişme olup olmadığı ile ilgili merak edilen bilgileri öğrenmeyi amaçladık. Bu doğrultuda araştırmamıza kaynak sağlayan soruları katılımcılara yöneltildi. Katılımcıların beyanları doğrultusunda yer yer sorulara eklemelerde bulunarak konunun daha anlaşılır olmasına dikkat edildi.

2.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Sosyolojinin alt bölümlerinden biri olan din sosyolojisi, toplumu dini açıdan inceleme noktasında önemli bir yere sahiptir. İnsanlığın varoluşuna anlam veren ve aynı zamanda toplumların davranış, düşünce ve yaşayışlarına yön veren en büyük olgu dindir. Bu yüzden tarihe bakıldığı zaman toplumlara yön veren ahlaki öğretiler, norm ve kültür gibi etkenlerin yanı sıra dinin etkisi de yadsınamaz bir öneme sahiptir. Günümüz dünyasında da din sosyolojisi göz ardı edilemez önemini korumaktadır. Her alanda olduğu gibi din sosyolojisi alanı da kendi içerisinde konulara ayrılmaktadır. Bu çalışmamızda odak noktası olarak seçtiğimiz konu, göç ve din ilişkisi üzerine olacaktır.

Elbette insanın olduğu her yerde hareketlilik de var olagelmıştır. Doğal afet, savaş, ekonomik istikrarsızlıklar, siyasi sorunlar, işsizlik, dini veya mezhebi ayrışmalar gibi sebeplerden ötürü göçler meydana gelmektedir. Bu sebeplerin birçoğu olumsuz birtakım olayların sonucu olarak meydana gelmekte ve insanların hayatlarında, düşüncelerinde birtakım değişmelere sahne olmaktadır. Bu durumda tarihi insanlık tarihi kadar eski olan göç olgusunu, dini bağlamda ele aldığımız bu çalışma, belli çerçeveler içerisinde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmamızın ana kavramlarını oluşturan göç, çoğunlukla bireysel veya toplu bir yer değiştirme hareketini ifade etmektedir. Küreselleşen dünyada göç hareketlerinin birçok sebebe bağlı olarak hız kazandığını ve göçün artık yaşamın bir parçası haline geldiğini görmekteyiz. Elbette ki bu süreklilik hali göç olgusunu her dönemde canlı tutmuştur.

Yapısı itibarıyla farklı etmenlere bağlı olan göç olgusunu bu çalışmamız içerisinde kente gelen göçmenler bağlamında ele alacağız. Çünkü Suriye savaşından kaçan binlerce insan, daha rahat yaşayabilecekleri, iş imkânı olan ve özellikle de kendilerini güvende hissettikleri yerlere göç etmişlerdir. Göç edilen bu yerlerin daha çok kent merkezleri olduğu görülmüştür. Bu bağlamda araştırma konumuzun bel kemiğini oluşturan göç kavramını daha detaylı inceleyebilmek için konu üzerinde sınırlamaya gidilmiştir. Bu minvalde konumuz “Niğde Kent Merkezinde Yaşayan Suriyeli Mülteciler” olarak çerçevelendirilmiştir.

Araştırmamızda zorunlu göç olgusunun mültecilerin dini hayatlarına dair etkilerinin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Bu konunun daha iyi anlaşılır olması için katılımcılara göç öncesi Suriye'deki gündelik ve dini hayata dair soruların yanında göç sonrası gündelik ve dini hayatları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Savaş sebebi ile göç etmeye mecbur bırakılan mültecilerin bu zorlukla nasıl başa çıktığı ve kendisini nasıl teselli ettiği inceleme imkânımız olmuştur. Bu bağlamda yaşanan zorluklar karşısında dini bir inancın ya da ritüelin etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber göç öncesi ve sonrası arasında karşılaştırmalı bir yaklaşımla zorlu yaşam koşullarının dini inanç ve tutumda bir değişme meydana getirip getirmediği ile ilgili bulgular elde edilmeye çalışılmıştır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Göç, küreselleşen dünyada siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel nedenler ile insanların bir yerden başka bir yere gitmelerini ifade etmektedir. Kimi zaman bireysel fakat çoğu zaman toplu yapılan göçlerin son yıllarda hareketlilik kazanması sosyolojide önemli araştırma alanı doğurmuştur. Sayıları milyonları aşan göçmen, sığınmacı, mülteci toplulukları göç edilen ülkenin sosyal gerçekliği haline gelmiştir. Yaşadıkları coğrafyanın sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve dini vb. gibi unsurlardan farklı sebepler ile başka ülkeye göç eden bireyler yeni bir ortama alışma sürecine girmektedirler. Göçmen, sığınmacı veya mülteciler bir yandan doğdukları, büyüdükları ve beslendikleri coğrafyadaki bağlarını sürdürmeye çalışırken, diğer yandan göç edilen coğrafyadaki gerçekler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum bir zamana kadar süreklilik arz ederken; yaşam koşulları, beslenen kaynaktan uzaklık gibi daha birçok sebepten dolayı değişime uğramaktadır. Zaman içerisinde göç edilen ülkenin sosyal, siyasal, ekonomik ve dini unsurlarına alışan göçmen, sığınmacı veya mültecilerin sahip oldukları yaşam tarzı karşısında geliştirdikleri tutum ve davranışlarda bazı değişimler olacağı da hiç şüphesiz kaçınılmaz bir durumdur.

Türkiye, coğrafi konumu, sınır ülkelerinde yaşanan istikrarsızlık ve savaş, uygulanan göçmen politikası gibi sebeplerden ötürü milyonlarca göçmen, sığınmacı veya mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Göz ardı edilemeyecek kadar büyük olan bu göç hareketliliği hiç kuşkusuz birçok alanı etkilemiştir. Bu çalışmada geniş bir araştırma alanı içerisinde sınırlı konuyu din sosyolojisi bağlamında ve göç sonrası

değişen dini tutumlar üzerinden incelenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmanın temel amacı, Niğde özelinde ve şehirde yaşamlarını sürdüren Suriyeli mültecilerin göç öncesi sahip oldukları dini inanç ve uygulamaların göç sonrası devam ettirip ettirmediklerini tespit etmek ve dini inanç ve uygulamada meydana gelen değişmelerin olup olmadığını belirlemektir.

2.3. Araştırmanın Önemi

Göç ile ilgili çalışmaların önemine baktığımız zaman burada üzerinde duracağımız başat konu toplumsal hareketlilik olacaktır. Nitekim bir mekândan başka bir mekâna uzun süreli veyahut kalıcı yolculukların yapılması bireyin kendine has söz, fiil ve davranışlarını da gittiği yere yansıtması anlamına gelmektedir. Burada bir tek bireyi değil toplu halde yapılan göçleri düşündüğümüz zaman karşılaşılan durumlar daha aşikâr olacaktır. Şöyle ki, bir yahut birkaç kişinin göç etmesi ile binlerce kişinin aynı yere göç etmesinin etkileri farklı olacaktır. Sayıca az olan kesim toplum içerisinde eritilirken sayıca fazla olan kesim ise toplum içerisinde kendi rengini belli edecek ve toplumda daha fazla görünür olacaktır. Bu durum ise yeni çatışmalara, farklılaşmalara ya da sentezlemelere neden olacaktır. Yani, göç bazen sandığımızdan daha büyük etkilere yol açabilir. İçerisinde potansiyel bir hareketlilik barındıran bu göç olgusu elbette göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir konuma sahiptir.

2011 yılında Suriye’de başlayan savaş, milyonlarca insanın evlerini terk ederek göç etmesine sebep olmuştur. Göçmenlerin bu zorlu süreçte kendilerine ilk olarak komşu ülkeleri seçtikleri olağan bir gerçektir. Türkiye de jeo-stratejik konumu itibarıyla zorunlu göç hareketinden en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Elbette ki Türkiye’nin Suriye’den gelen göç dalgasına karşı göç merkezi olarak seçilmesinde sadece coğrafi konumlar değil, iki ülkenin tarihi ve kültürel geçmişinin yanı sıra ortak değerler ve inançlara sahip olmak gibi özellikleri de etkili olmuştur. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti’nin uyguladığı “açık kapı politikasının”, mültecilere sağlanan imkanların ve Türkiye halkının hoşgörülü davranışlarının bu duruma etkisi yadsınamaz bir gerçeklik taşımaktadır.

Göçün ilk yıllarında egemen olan düşünce, savaşın biteceği ve mültecilerin geri döneceğine dair inançtı. Fakat yıllar geçtikçe bu düşüncenin zayıfladığı görülmektedir. Aynı zamanda Suriye’nin savaşla beraber ülke içerisinde yaşadığı siyasi gerilimler,

milyonlarca Suriyeliyi evlerine dönme ümidinden uzaklaştırmış durumdadır. Hal böyle olunca mülteci statüsü ile gelen ve sayıları milyonları bulan Suriyeli mülteciler, Türkiye'nin önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. 1 Haziran 2023 itibariyle sayıları 3 milyon 366 bin 185¹'i bulan Suriyeli mülteciler, toplum içerisinde potansiyel bir probleme gebe konumundadırlar. Bu durumda kimi zaman toplumun çatışma noktalarını tetikleyebilmektedir.² Başta entegrasyon ve uyum politikaları olmak üzere bu alanda yaşanan problemler gittikçe önemli hale gelmektedir.

Yapılan göç çalışmalarında farklı alanlar üzerinde durulmuşken dini unsur arka planda kalmıştır. Bu durumda göçe dair yapacağımız bu çalışmanın göçmenlerin dini tutumları ve bunun hayata yansımalarının tespiti önemli hale gelmektedir. Böylece devam eden göç sürecinin ve göç konusunun güncelliğini koruması hasebiyle yapacağımız çalışma alana önemli katkılar sunacaktır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

İlk olarak araştırmada farklı yöntemlere yer verilecektir. Bulguları tümel olarak analiz edeceğimiz nitel yöntem ile konular incelenecektir. Bunun yanı sıra yarı yapılandırılmış mülakat, gözlem ve analize yer verilecektir.

Sahadan elde edilen bulguların yorumlanması ve çalışmaya sağlayacağı katkıdan dolayı nitel yöntem tercih edilmiştir. Çünkü araştırmanın amacına hizmet edebilmesi için etkileşimli ve de esnek olan nitel yöntemin benimsenmesi zaruri bir ihtiyaçtır. Böylece nitel araştırma yöntemi ile elde edeceğimiz bulgular, görüşme esnasındaki izlenimlerle konuya dair daha detaylı açıklama yapmamıza imkân sağlayacaktır. Aynı zamanda çalışma ile ilgili daha doğru bilgiler elde etmek için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile desteklenecektir. Böylece tespit edilen bulgular ve araştırma esnasında sahada karşılaşılan durumlar gözlenerek araştırmaya eklenecektir.

¹ Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerin güncel sayıları. Erişim adresi:

https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=CjwKCAiApfeQBhAUEiwA7K_UH4PKo--okHtqoDtSKwtX4a8NadcD_7i5hZvgWl6OlxcC1y56VtQUHhoCqn8QAvD_BwE

² Ankara'da meydana gelen ve Suriyelilerle ilgili yaşanan olumsuz bir haber örneği. Erişim adresi:

<https://t24.com.tr/haber/altindag-da-gerilim-buyuyor-suriyelilere-ait-ev-ve-isyerleri-taslandi,971494>

Görüşmelerde yeterli Türkçe dil seviyesi olmayanlar katılımcılarla tercüman aracılığı ile Arapça/Türkçe olarak iletişim sağlanmış ve yanıtlar not edilmiştir.

Araştırma sonunda elde edilecek genellemeler araştırmanın ulaşmak istediği varsayımlarla yeniden gözden geçirilip değerlendirilecektir. Son olarak kullanılan bu yöntemlerle elde edinilen tespitlerin detaylı bir analizi yapılarak bilimsel sonuçlar elde edilecektir. Bu doğrultuda Suriyeli mültecilerin dini tutumlarına dair elde edilen bulgular, göç öncesi ve göç sonrası olacak şekilde karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır.

Bir bakıma göç, telaffuz olarak kolay söyleniyor olsa da bu eylemin beraberinde getirmiş olduğu zorluklar yadsınamaz bir gerçeklik taşır. Çalışmamızı oluşturan Suriyeli mülteciler de zorunlu göç ile birçok alandan olumlu veya olumsuz şekilde etkilenmişlerdir. Sosyo-kültürel ve ekonomik düzeyin bir anda değişmesi, insanların yaşama koşullarını ve inanışlarını da etkilemektedir. Bu süreçle bağlantılı olarak da dine karşı yaklaşımlarda birtakım değişimler ve dönüşümlerin olması muhtemeldir. Daha önce de bahsi geçtiği gibi bu çalışma, Niğde özelinde ve kent merkezinde yaşayan Suriyeli mültecilerin göç ile beraber dini anlayışlarındaki değişimleri analiz etmektir. Gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak araştırma sorularına yanıtlar aranmaya çalışılacaktır. Elde edilen veriler tablo haline getirilerek çalışmanın bulguları yorumlanıp, açıklanacaktır. Ve son olarak, sonuç kısmında saha çalışmalarının tümevarımsal analizleri değerlendirilecektir.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan her çalışma içerisinde belli bir sınırlılığı barındırmaktadır. Bu aynı zamanda çalışmanın salahiyeti için kaçınılmaz bir durumdur. Nitekim çalışma alanımız olan Din Sosyolojisi alanı için de bazı sınırlılıklar söz konusudur.

Araştırmamızı din sosyolojisi bağlamında sürdürdüğümüz için Suriyeli sığınmacıların göç sonrası değişen dini tutumları üzerinde durulmuştur. Böylece konuyu bütün yönleriyle ele almanın getireceği problemlerden ziyade sadece bahsi geçen dini inanç ve tutumlar ile sınırlı kalınmıştır. Bunun yanı sıra görüşme yaptığımız katılımcılar, Suriye’de savaşın başladığı ilk yıldan yani 2011 yılından sonra Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerdir. Aradan geçen 12 yıl boyunca binlerce

Suriyeli mülteci Türkiye'nin dört bir yanına göç etmiştir. Bu durum yapılacak olan araştırmanın geniş bir sahaya yayılması anlamına gelmekte ve aynı zamanda bütün katılımcılara ulaşmayı imkânsız kılmaktadır. Bu yüzden araştırmayı yaparken sadece göç sonrası Niğde'ye yerleşen Suriyeli mültecilerle görüşme yapılmıştır.

Suriye'de aile yapısına baktığımız zaman dışarıya kapalı olduğu görülmektedir. Erkekler ve kadınlar arasında keskin bir çizgi mevcuttur. Kadınların yabancılarla iletişim kurmaları daha çok babalarının, eşlerinin ya da evin en büyük erkek kardeşinin izni ile olmaktadır. Kadın ve erkek birbirlerinin akrabaları dahi olsa aynı ortamda bulunmaktan çekinmektedirler. Suriyeli ailelerin kadın ve erkek konusundaki muhafazakâr yapılarından dolayı erkek bireylerin çoğu mülakat görüşmesi yapmaktan kaçınmışlardır. Bu durum yabancı biri için daha da zor olmaktadır. Nitekim bu ve söylediğimiz diğer sebeplerden dolayı erkek bireylerin çoğu mülakat sorularımızı cevaplandırmak için bizimle görüşme yapmak istememiştir. Yedi erkek katılımcı ile görüşme sağlanmasına rağmen daha çok çalışmaya destek veren katılımcılar kadın bireylerden oluşmaktadır. Suriyeli kadınların göç sonrası çözülen aile yapıları, çocuklarla meşguliyet, iş gücüne katılım, kamusal alana dahil olma gibi toplumsal cinsiyet ilişkilerinde değişimlerin olması aslında göç olgusunun kadınlar için daha büyük sorunları içerisinde barındırdığı söylenebilir. Göç olayın kadınlar üzerinde daha çok yıpratıcı etkilerin olmasından dolayı mülakatta daha çok kadın katılımcılarla görüşülmesinde bir sorun görülmemiş hatta bu durum çalışmada elde ettiğimiz bulgulara katkı sağlamıştır.

2.6. Araştırma Evren ve Örneklemi

Göç, sınırları çizilemeyen geniş bir coğrafyayı ifade etmektedir. Bu anlamda Suriyeli mültecilerin göç hareketleri de geniş bir alana yayılmış durumdadır. Suriye'den ilk göç hareketleri elbette ki sınır ülkelere yapılmıştır. Türkiye'nin Suriye ile sınır komşusu olması ve iki ülkenin uzun bir sınırla birleşmesi göçmenlerin ilk olarak Türkiye'ye yönelmesinde önemli bir etkidir. Nitekim savaşın başladığı yıldan buna yana Suriye'den yapılan göçler, Türkiye'nin bu göçlerden oldukça fazla etkilendiğinin bir göstergesidir.

Ülkemizdeki Suriyeli mülteciler de -çoğunluğu -devlet kontrolü ile çeşitli şehirlere yerleştirilmiş, dağınık bir yapı arz etmektedir. Bu durum ise mülteciler ile

ilgili yapılacak çalışmanın geniş bir alanı kapsama zorluğunu içerisinde barındırmaktadır. Araştırmanın sağlıklı neticeler elde etmesi ve mülakat yöntemi kullanılmasından dolayı tezin çalışma kapsamını daraltma yoluna gidilmiştir. Katılımcı sayısı otuz kişi ile sınırlı tutulmuştur. Bunun için Niğde kent merkezinde yaşayan ve Suriye’den göç eden sığınmacılar araştırma konusu olmuştur. Örneklem olarak Niğde kent merkezinde yaşayan Suriyeli sığınmacıların en çok ikamet ettiği mahalle olan Selçuk Mahallesi belirlenmiştir.

Ayrıca devlet gözetiminde olan mülteciler ile ilgili araştırma yapmak için Niğde Göç İdaresi ile görüşülmüştür. Kişisel bilgilerin (isim, soy isim, ikametgâh bilgileri vs.) korunması halinde araştırma yapabileceğimizin izni alınmıştır.

2.6.1. Niğde, Sosyal ve Dini Hayat

Araştırma sahası olan Niğde şehri hakkında hem sosyal hem dini hayat ile ilgili bilgiler önemlidir. Bunun yanı sıra Niğde’ye yapılan göçü incelediğimizden dolayı daha önceki yıllarda Niğde’ye yapılan göçler ve sayısal verilere değinmekte yarar vardır. Buna göre Niğde ilinin nüfusu 1922’lerde toplamda 198.251 kişidir. Bunun 148.700’ü Müslüman, 49,551’i ise Hristiyan idi. Müslüman nüfusun çoğunluğu Türk’tür. 93 Harbinden sonra bölgeye Çerkezler zorunlu göç çerçevesinde gelmiştir. Bu tarihlerde az da olsa Boşnak ve Arnavut muhacirler de bulunmaktaydı (Eriş, 2015: 36). Bundan tam bir yıl sonra TBMM ve Yunanistan hükümeti arasında imzalana Lozan Barış Anlaşmasının Nüfus Mübadelesi Sözleşmesine göre Türkiye’deki Rumlar ile Yunanistan’daki Türk ve Müslümanlar karşılıklı yer değiştirme kararı alınmıştır. Mübadele ile Türkiye’ye gelen 500.000 civarında göçmende Anadolu ve Ege bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Çalışmamızın yapıldığı Niğde şehri de Anadolu’nun içerisinde ve zamanında Ermeni nüfusuna ev sahipliği yaptığı için bu mübadeleden bizzat etkilenmiştir. Nitekim bu durum şu şekilde ifade edilmiştir; “Rumların gitmesi ile boşalan Hançerli, Kumluca, Yeşilburç.... gibi ilçe ve köylere göç ile gelen hemşerilerimiz yerleştirildi. Buna göre Niğde ye ilk anda 15.668 göçmen yerleştirilmiştir.” Gürer, Niğde’de Mübadelede 60 bin Gayrimüslim göç ile giderken, yerine 25 bin Türk gelmiştir, diyerek toplam göç hareketliliğini de belirtmiştir (Gürer, 2010: 742).

Başta ekonomik sebepler ile şehir yıllar içerisinde il dışına verdiği göçlerle nüfusunda sürekli azalmalar yaşamıştır. 1992 yılında şehre kurulan üniversite ile nüfus da yeniden hareketlilikler oluşmaya başlamıştır. Nitekim üniversiteler kuruldukları şehirlerin hem sosyal hem de ekonomik hayatını önemli ölçüde etkilemektedir. Aşağıda Niğde şehrine ait ve son yıllarda yaşanan nüfus hareketliliği tablosu verilmiştir;

Niğde İlinin Aldığı / Verdiği Göç ve Göç Hızı					
Dönem	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Göç Hızı
1980-1985	488 700	18 876	30 043	- 11 167	-22,6
1985-1990	276 989	15 653	31 510	- 15 857	-55,7
1995-2000	312 784	27 740	28 439	- 699	-2,2
2007-2008	338 447	15 150	13 991	1 159	3,4
2008-2009	339 921	12 588	15 778	-3 190	-9,3
2009-2010	337 931	12 602	17 666	-5 064	-14,9
2010-2011	337 553	11 769	17 023	-5 254	-15,4
2010-2011	340 270	12 359	13 514	-1155	-3,4
2012-2013	343 658	14 731	15 493	-762	-2,2

Şekil 1. 1980-2013 Yılları Arası Niğde Nüfus Hareketliliği

2023 Haziran güncel nüfus sayısına baktığımızda Niğde nüfusu 365 bin 419 kişidir. Bu rakamlardan anlıyoruz ki Niğde nüfus bakımından artış göstermiştir. Bu esnada 2023 yılı itibariyle Niğde'ye yerleşen güncel Suriyeli nüfusu ise 6430'dur.³

Çevresinde Konya, Kayseri gibi büyük şehirlerin olması Niğde'nin kendi sesini duyurması noktasında dezavantaj olsa da bu şehir konumu itibari ile önemli seyyahların uğrak noktası olmuştur. Bunlardan İbn Batuta üç gün konakladığı Niğde ile ilgili şunları söylemiştir; "...Oradan Niğde'ye gittik. Burası da Irak padişahının şehirlerindedir. Büyük ve kalabalık bir şehir ise de bazı kısımları harabe haline dönmüştür" diyerek şehir hakkında birkaç bilgi daha vererek yoluna devam ettiğini söylemiştir. Bu seyyahlardan bir diğeri olan Katip Çelebi de bir vesile ile geldiği Niğde hakkında şunları söylemiştir; "Evsaf-ı Niğde: Bu şehirde üç kat hisar vardır ve şehrin

³ Niğde toplam nüfus mevcudu. (2023, 6 Haziran). Erişim adresi: <https://cip.tuik.gov.tr/>

tamamını kuşatır... Üç Kapılı yaylası, Niğde'ye üç saatlik mesafededir. Lale sümbül ve öbür çiçekleriyle isim yapmış bir yayladır. Sürü sahibi Türkmenler bu yaylalara konarlar (Özme, vd. 2011:18).”

Günümüzde Niğde, çevre ilerine göre ekonomik ve sosyal açıdan daha küçük imkanlara sahip olsa da verimli bahçe ve arazileri ile gelişmeye devam etmektedir.

2.6.2. Suriye, Sosyal ve Dini Hayat

Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan ve en uzun kara sınırı komşumuz olan Suriye, bu özelliğinden dolayı karşılıklı ilişkilerin aktif iki ögesidir. Nitekim en çok sınır kapısının da Suriye ile olması bu durumu gözler önüne sermektedir.

Tarihi geçmişe baktığımız zaman bu coğrafyaların önemli bir konuma sahip olduğunu görmekteyiz. Bu durumu Maden şu şekilde ifade etmiştir: “coğrafi konumu bakımından Mısır'ın güvenliği Suriye'ye, Suriye'nin güvenliği ise Mısır'a bağlıdır”(Maden 2014). Ayrıca Anadolu'nun güvenliği için de aynı durum söz konusudur. Bu itibarla Anadolu'da kurulan tüm devletler için Suriye'ye sahip olmak en büyük amaç olmuştur. Suriye'nin bu stratejik önemini konusunda Maden'in aktarımıyla Patric Seale, “Suriye üzerinde doğrudan bir hâkimiyete sahip olmadıkça hiç kimse Orta Doğu'yu kontrolü altında tutamaz.” demiştir (akt. Maden 2014).

Coğrafyanın Osmanlı dönemindeki hakimiyetine baktığımızda; Yavuz Sultan Selimin 1519'da Memlûk hanedanı ile yapmış olduğu Mercidabık Savaşı başarı ile neticelenmiş ve Suriye Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir. Bu durum Mondros Ateşkes anlaşması imzalanana kadar devam etmiş 1918 yılında Osmanlı bölgedeki hakimiyetini tamamen yitirmiştir. 402 yıl Osmanlı hakimiyetinde kalan büyük Suriye coğrafyası daha sonra parçalanarak Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin devletlerine ayrılmıştır (Maden, 2014).

Ortadoğu'yu önemli kılan ve tarih boyunca da önemini kaybetmeyeceği bir durum vardır ki o da ilahi vahye dayanan üç dinin (Yahudilik, Hristiyanlık, İslam) bu coğrafyalarda ortaya çıkmış olmasıdır. Bu durum tarihi süreç içerisinde farklı dinlere mensup insan topluluklarını ortaya çıkarmıştır. Ve bu sadece üç din ile sınırlı kalmamış, bahsettiğimiz ilahi dinler zaman içerisinde farklı bölünmeler yaşamıştır. Bu durum görüş ayrılıklarına yol açarak bir yandan toplumun farklılıklarıyla beraber yaşamasına imkân verirken diğer yandan çatışmalara da sebep olmuştur.

Nitekim Ortadoğu'nun canlı noktalarından birinde yer alan Suriye için de bu durum söz konusudur. Suriye de içerisinde birçok etnik yapıyı barındırmaktadır. Bunlar; “% 60-70 Arap veya Araplaşmış, % 7-10 Kürt, % 5-6 Süryani, % 5-6 Türk, % 3 Ermeni, % 1 Çerkes, % 23 diğer, ayrıca Filistinli ve Iraklı mültecilerdir.”⁴ Suriye'nin etnik yapısı olduğu kadar dini yapısı da çok çeşitli ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Buna göre Suriye nüfusunun % 74'ünü Sünni Müslüman, % 12'sini Nusayriiler, % 3'ünü Dürziler, % 11'ini ise değişik Hristiyan mezhepleri ve diğer dini gruplar oluşturmaktadır. Görüldüğü gibi ülkede hem mezhepsel hem de ırki olarak bir bütünlükten söz etmek mümkün görünmemektedir (Bağlıoğlu 2013: 506).

Suriye yönetimine askeri darbe ile gelen Beşar Esad, halkın çoğunluğunun mensup olduğu Sünnilikten uzak olan Nusayri mezhebine bağlıdır. Bu durum Suriye iç savaşının hızla yayılmasında etkili olurken bir diğer sebep ise, “ilk etapta reform talep eden halk kitleleri rejimin şiddetli baskısıyla karşılaşınca, Esad rejiminin devrilmesini istemeye ve silahlanmaya başlamıştır. Silahlanan muhalefet hareketiyle Esad rejimine bağlı güvenlik güçleri arasındaki çatışmalar neticesinde Suriye krizi iç savaş halini almıştır” (Ballıoğlu, 2013: 508). Bu savaş sonrasında milyonlarca Suriyeli evsiz kalmış ve başka ülkelerin çatısı altında ya sığınmacı ya da göçmen olarak hayatlarını sürdürmeye devam etmektedir.

2.6.2.1. Suriye ve Arap Baharı

Eğer çalışmamızda Ortadoğu'da bulunan bir ülkeden bahsediyorsak Arap Baharına değinmemiz gerekmektedir. Daha önce değindiğimiz üzere, 2010 yılının son ayları üniversite mezunu, işsiz ve sokakta seyyar satıcılığı yapan M. Buazizi'nin kendisini yakmasıyla başlayan olay Tunus'tan çıkarak Arap ülkelerine yayılmıştır. Esad yönetiminden bunalan ve demokrasi isteyen Suriye halkı da çok geçmeden 2011 yılının mart ayında yenilikçi söylemlerini duyurmak için sokağa dökülmüştür. Sonucunda binlerce kişinin öldüğü ya da ülkesini terk etmek zorunda kaldığı bu ayaklanmaya neden “Arap Baharı” ismi verildiği dikkat çekmektedir. Deniz, bu durumu şu şekilde açıklamıştır; bu isimlendirmenin ortaya çıkmasında ayaklanmaların

⁴ Suriye Maddesi. (2023, 25 Nisan). Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_T%C3%BCrkmenleri

Arap devletlerde görülmesi ve bu ayaklanmalarla halkın yeni bir düzen ve dönemin başlangıcı olacağına inanması etkili olmuştur (Deniz, 2014: 29).

Arap ülkelerinin kısa bir süre içerisinde etkisi altına alan Arap Baharı Tunus, Cezayir, Fas, Libya, Bahreyn, Lübnan, Mısır gibi ülkeleri etkilediği gibi Suriye’yi de kısa zaman içerisinde etkisi altına almış ve ülkeyi ciddi bir şekilde etkilemiştir. Doğrudan yönetimi hedef alan Arap Baharı Suriye’de de halkın ayaklanmasına ve daha sonra da iç çatışmalara sebep olmuştur. Yönetimin Esad ailesinde olduğu zamana denk gelen halk ayaklanmasında askeri desteği yanında bulunduran yönetim, kendi halkına karşı silahlı çatışmaya girmiş ve protestoları bastırma yoluna giderek durdurmaya çalışmıştır. Fakat bazı devletlerde bu halk ayaklanması daha kısa sürmüş ve değişimler hızlı yaşanmış buna karşın Suriye’de olduğu gibi bazı devletlerde ise süreç daha uzun süreli ve kanlı gerçekleşmeye devam etmektedir.

Deniz’in ifade ettiği gibi, Beşar Esat, yönetime karşı ayaklanmaları durdurmak için bir dizi önlem almıştır. Bu önlemleri almasında kendisini destekleyenleri kaybetme endişesi etkili olmuştur. Genel af ilan etmesi, 48 yıldır devam eden olağanüstü hali kaldırması, çok partili yaşama geçiş çalışmaları gibi önlemler almıştır. Fakat bu esnada sokaktaki halka sert müdahaleler ve bunun beraberinde ciddi ölümlerin gerçekleşmesi neticesinde Esat yönetiminin aldığı tedbirler etkisiz kalmıştır. Ölümlerin artması Avrupa Birliği ve Türkiye’nin tepkisini çekmiştir. Bu tepkiler neticesinde BM öncülüğünde Suriye’ye karşı yaptırım uygulamaları gerçekleşmiştir. Çevresinden geçerli desteği alamayan bu yaptırımlar karşısında Suriye savaşı büyüyerek devam etmiştir. Bunlarla beraber Suriye savaşının bu kadar uzun sürmesinde ve kanlı devam etmesinde Rusya, Çin, İran’ın destekleri de etkili olmuştur (Deniz, 2014: 70).

Görüldüğü gibi Suriye’de iç savaşa dönüşen Arap Baharı ayaklanmalarına, coğrafi konum olarak stratejik öneme sahip Türkiye ve bölge ile ilgili siyasi-ekonomik planları olan ülkelerin savaşı durdurmaya yönelik çalışmaları işe yaramamıştır. Suriye’yi istikrarsızlaştıran milyonlarca insanın öldüğü ve aynı şekilde milyonlarca insanın kendi ülkelerini terk etmek zorunda kaldığı iç savaş aradan geçen 12 yıla rağmen devam etmektedir.

2.6.2.2. Arap Baharı Sonrası Niğde'ye Yerleşen Suriyeli Sığınmacılar

Suriye'deki savaştan etkilenen binlerce göçmen Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır. Bu durum içerisinde birçok şehre geçici koruma statüsündeki Suriyeli aileler yerleştirilmiştir. Çalışmamızı yürüttüğümüz Niğde ili de bu şehirlerden bir tanesidir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası Niğde'ye yerleştirilen Suriyeli sığınmacıların güncel rakamı 6430⁵tür. Bu sayı ülkesine geri dönenler, başka şehre geçiş yapanlar ya da vefat eden kişi sayılarına göre değişmektedir.

Suriye gibi birçok ülke vatandaşının Türkiye'ye göç etmesinde, Anadolu medeniyet mirasının farklı kültürlerle ortak bir hoşgörü anlayışı içerisinde yaşamasının etkisi olduğu söylenebilir. Öyle ki, Türkiye geçmişte farklı etnik gruplara ev sahipliği yaptığı gibi günümüzde de bu beraber yaşama kültürü bağlamında binlerce Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır (Akdemir, 2018: 109). Bunun yanı sıra Suriyeli sığınmacıların Türkiye'yi tercih etme sebeplerine baktığımız zaman bu durumu Türkkan şöyle açıklamaktadır; göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme sebeplerini dört başlıkta toplayabiliriz. Birincisi, ekonomik ve siyasi belirsizlikten dolayı göçmenlerin ülkelerini terk etmesi ve bu konuda komşu ülkelere göre iyi olan Türkiye'nin tercih edilmesi. İkincisi, Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle trans geçiş ülke olarak kullanılması. Üçüncüsü, Avrupa'nın göçmenlere uyguladığı vetodan dolayı göçmenlerin Avrupa'ya yakın olan ülkeleri tercih etmesi ve son olarak dördüncü neden ise, Türkiye'nin göçmenlere uyguladığı hoşgörü politikasıdır (Türkkan, 2019: 51).

Araştırma soruları içerisinde Suriyeli mültecilerin neden Niğde şehrini seçtikleri görüşme esnasında sorulmuş ve üçüncü bölümde bu soruya verilen yanıtlar aktarılmıştır.

⁵ Niğde'de geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeliler. (2023, 8 Haziran). Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>

1. BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Göç Nedir?

Göç, Arapçada “hicret”, İngilizcede “migration” kelimelerine karşılık gelmektedir. Bugüne kadar göçün birbirine yakın çeşitli tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Kimi zaman sosyo-ekonomik kimi zaman sosyo-psikolojik kimi zamanda daha farklı sebepler göç tanımını etkileyen çeşitli ana faktörler bulunmaktadır. Genel olarak göç çok çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Konuyu anlama bakımından birkaç tane göç tanımı vermekte yarar vardır.

Göç Türkçe sözlükte şu şekilde tanımlanmaktadır;

- “Göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebepleri bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”⁶

Ayrıca kavram olarak göç ise bilim insanları tarafından farklı şekilde tanımlanmaktadır.

- “Göç, ekonomik siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir” (Yalçın, 2004: 13).
- “Göç, etkileri uzun vadede gözlemlenebilen toplumsal imgelemdir” (Maffesoli, çev.: Keskin, 2011: 63).
- “Göç, kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, sosyal yapıdan, ekonomik imkânlardan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması” (Akıncı ve ark., 2015: 61).
- “Göç denince akla genellikle insanların bir yerden başka bir yere coğrafik anlamda yer değiştirmesi gelir. Oysa göç, sadece insanlara özgü olmayıp, diğer birçok canlıyı da ilgilendiren bir fenomendir” (Yalçın, 2004: 1).

⁶ <https://sozluk.gov.tr/>

Göç ile ilgili tanımlar incelendiğinde farklı noktaların varlığı söz konusu olmasına rağmen buluşulan ortak noktanın yer değiştirme ve hareketlilik üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bir yerden başka bir yere yönelme faaliyeti olan göç, içerisinde bireysel ve toplumsal hareketliliği barındırmaktadır.

Görüyoruz ki göç kavramı çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Çağlayan, bu durumu olay ve olguların içinde çok parçalı ve kırıklı yapılar barındırması olarak aktarmıştır (Çağlayan, 2006: 1). Hatta bahsi edilen göç olgusunun parçalı bir yapıyla kalmayıp bununla beraber kendi içerisinde de farklı anlamlara ve tanımlamalara ayrıldığı ifade etmektedir. Yani göç olgusunun daha küçük alt parçalara bölünerek tabiri caizse kristalize olduğu aktarılmaktadır.

Bunun yanı sıra göç olgusunun sadece insana özgü olmayıp diğer birçok canlının da göç etme davranışlarının olduğu bildirilmektedir. İnsanlara özgü olan göçün sosyal, siyasal, ekonomik, dini, kültürel nedenler ile bir yerden başka bir yere isteyerek veya istemeyerek taşınma eylemini ifade ettiği görülmektedir.

Küreselleşme ile ülkeler arası nüfus hareketlilikleri artmıştır. Bu hareketlilikler seyahat şeklinde olduğu gibi kimi zaman da gidilen yerlerde ikamet etme şeklinde de olmuştur. Ülke, şehir, köy gibi mekânsal bütünlük arz eden yerlere sonradan gelip sosyal hareketliliğe dahil olma eylemi göç ile ifade edilmektedir. Dünya genelinde yaşanan işsizlik, yaşam şartlarını iyileştirme, savaştan kaçma gibi etkenler göç sürekliliğini sağlayan önemli faktörler olmuştur. Özellikle içerisinden geçtiğimiz bu yıllarda ülkelerde yaşanan istikrarsızlık, savaş, çatışma sebepleri gibi etkenlerden dolayı toplu nüfus hareketlilikleri görülmektedir. Bu durum göç hareketliliklerini normalleştirmekte ve dolayısıyla da hızlandırmaktadır. Evsizlik dünyanın kaderi olmaya doğru gidiyor, diyen M. Heidegger bu gerçekliğe dikkat çekmiştir. Göç, geçmişte olduğu gibi bu dönemde de devam etmekte ve güncelliğini korumaktadır.

Göçün son yıllarda artması ve dünya genelinde yaygınlaşması (Bimay, 2022: 100) göç için tercih edilen yerlerin özelliklerinin de ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Göçmenler ekonomik olarak daha rahat bir hayat yaşamak için içerisinde oldukları kısıtlı yaşam şartlarından imkanları daha bol ve çeşitli ortamlara göç etmek isterler. Bunun için göçmenler, göç edecekleri yerler ile ilgili ön araştırma yaparak

işlerini ve planlarını sağlama almak isterler (Çağlayan, 2006: 7). Oysa zorunlu göç yapan insanların böyle bir tercihi söz konusu değildir. Onlar için yaşamlarını devam ettirecek güvenli bir bölgeye sığınmaları öncelikli amaçlarıdır. Bu durum Suriyeli mülteciler içinde aynı şekilde olmuştur. Nitekim onlar da bir an önce sığınacakları güvenli bir bölge arayışı içerisinde farklı ülkelere göç etmişlerdir.

Göç edilecek ülkenin tercih edilmesinde etkili olan bir diğer durum ise Göçmen İlişkiler Ağı Kuramı ile açıklanabilir. Adıgüzel, bu kuramı şu şekilde açıklamaktadır. Buna göre bir yere göç etmenin en önemli adımı oraya daha önce göç etmiş öncü göçmenlerin bulunmasıdır. Öncü göçmenler, kendi göç tecrübelerinden yararlanarak aynı şekilde kendileri gibi göç etmek isteyen yakınlarına yardımcı olmaktadır. Nitekim ilk defa yabancı bir ülkeye giden kişinin, gideceği ülke hakkında kendisine yardımcı olacak birinin olması göçmenler için büyük bir avantajdır. Bir diğer ifadeyle öncü göçmenler, göç edilecek yerle göçmenler arasında köprü rolü oynarlar. Bu durum göç sürecini kolaylaştırdığı gibi aynı zamanda hızlandırmaktadır (Adıgüzel, 2016: 31). Özellikle zorunlu göç durumlarında bahsini ettiğimiz bu kuramın yansımalarını görüyoruz. Göçmenlerin belirsizlik içerisinde çıktıkları yolculukta nereye ve neden gitmeleri gerektiği sorularına karşı, gidecekleri yere önceden göç etmiş akraba, hemşeri, yakın dostlar yardımcı olmuştur. Koyuncu'nun daha önce yapmış olduğu çalışmaya göre göçmenlerin göç edecekleri yerleri tercih ederken kendilerinden önce oraya yerleşen akraba veya tanıdıklarının olması göç edilecek o bölgenin seçilmesinde önemli bir etken oluşturmaktadır. Nitekim bu çalışmada göçmenlerin %46 gibi ciddi bir oranı göç edecekleri yerlerde akraba ya da tanıdıklarının olmasını ilk sebep olarak göstermişlerdir (Koyuncu 2015, 159).

Son yıllarda göçmenlerin toplum içerisinde görünür olması ve ülkenin ekonomik, sosyal vs. sorunları içerisinde göçmenlerin yeni bir sorun olarak ilave olduğu görülmektedir. Bu durum karşısında T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) bünyesinde yeni planlar yapılmakta⁷ ve sorun teşkil eden göçmenlerle ilgili gerekli işlemler yerine getirilmektedir.

⁷ Göç İdaresi bünyesinde devam etmekte olan göç projelerine daha detaylı bakmak için. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/goc-projeleri56>

1.1.1. Göç Çeşitleri

Göç, son yıllarda yeni bir hayat arayışı umuduyla farklı coğrafyalara yol alan göçmen, mülteci ve sığınmacılar ile gündeme gelmektedir. Çoğu zaman sosyal bir hareketlilik ile anılmakta olan göç, içerisinde çeşitli dallara ayrılmaktadır. Göçün yapılma sebepleri ve bu sebeplere götüren nedenler incelendiği zaman karşımıza azımsanmayacak oranda farklı göç çeşitlerinin ortaya çıktığını görülmektedir. Örneğin, Türkiye'de göç çeşitlerini ele alan bir tez çalışmasında aktarılan göç çeşitleri şu şekildedir:

Göç, bünyesinde çeşitli kollara ayrılmaktadır. Yapılacak göçler ülke içine veya dışına gidilecek ise bunlara iç göç ve dış göç denilmektedir. İç göçler kendi içerisinde mevsimlik göç, daimî göç, işçi göçü gibi kollara ayrılmaktadır. Dış göçler ise, eğitilmiş ve yetişmiş bireylerin göçü anlamına gelen beyin göçü, bunun yanı sıra işçi göçleri ve devlet anlaşmaları gereği mübadele göçleri dış göçler bunlar arasında sayılabilir (Koçak ve Terzi, 2012: 169). Hem iç göçleri hem dış göçleri kapsayan gönüllü veya zorunlu göçler vardır. Zorunlu göçler bireyin veya toplumun iradesi dışında gelişen ve çoğunlukla aniden meydana gelen göçlerdir. Gönüllü göçler ise daha planlı ve ön araştırmalar neticesinde bu karar verilerek yapılan göçleri ifade etmektedir (İ. Öner ve Ş. Öner, 2012: 17). Göç çeşitlerinden diğer ikisi ise, bireysel ve toplu göçlerdir. Göç edecek kişinin kendi ekonomik, sosyal, kültürel veya dini sebeplere dayandırarak yaptığı göçlere bireysel göç denmektedir. Bu sebepler ve daha fazla nedenden dolayı birden fazla kişinin beraber hareket ettiği ve yer değiştirdiği göçlere de toplu göç denmektedir (Akıncı ve ark., 2015: 58-83).

Göçün bir plan dahilinde yapılması veya plansız gerçekleşmesi ise şu şekilde açıklanmaktadır. Göçün bir plan dahilinde gerçekleştiği, transit göç olarak da ifade edilen düzensiz/irregüler göçler söz konusudur. Bu yapılan göçler herhangi bir ülkeye gidip orada kalıcı sığınma talep etmekten çok gidilmek istenen ülkeye ulaşmak için yol güzergahında olan ülkelerde konaklamayı ifade etmektedir. Yani göçmen olan kişi gideceği ülke için geçiş güzergahında olan ülkeleri durak olarak kullanmaktadır. Böylece geçiş yapılmak istenen ülke için uygun zemin ve şartların oluşması beklenir. Mesela, Avrupa'ya geçmek isteyen bir Suriyelinin Türkiye'yi geçici durak olarak

görmesi ve şartlar elverdiğinde Avrupa'ya göçmesi buna örnek olarak verilebilir (Yılmaz, 2014: 3).

Küreselleşen dünyada göç faktörü de birçok dallara ayrılmaktadır. Akademik zihinlerin daha iyi imkanlar dolayısıyla farklı coğrafyalara yönelmesi beyin göçü ile açıklanmaktadır. Yani beyin göçü, ileri düzeydeki meslek ve bilim adamları ile uzmanların bir başka gelişmiş ülkede yerleşip çalışmak amacı ile kendi ülkelerinden ayrılması⁸ anlamına gelmektedir.

Böylece, insanlığın tarih serüveni ile eş zamanlı meydana gelen göç olayları, insanın değişen yaşam şekillerinden ve evrensel faktörlerden etkilenerek çeşitli göç kollarına ayrılmaktadır.

1.1.2. Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kavramları

Göç eden bireyler göç etme nedenlerine ve gittikleri ülkelerin politikalarına göre göçmen, sığınmacı veya mülteci olarak konumlandırılmaktadır. Göç sonrası bireylerin statüleri kavram kargaşalarından dolayı çoğu zaman anlaşılammıştır. Terminoloji konusundaki kafa karışıklığı ve belirsizlik Suriyeli mültecilerin geri gönderilmemesine zarar vermemekle birlikte hukuksal anlamda tutarlı bir açıklama yapmayı engellemektedir (Kirişçi ve Özmenek, 2013: 29). Örneğin, mülteci ve sığınmacı kavramları çoğunlukla birbiri yerine kullanılarak yanlış anlaşılmalara sebep olmuştur. Burada, sığınma talep eden kişiler “1951 tarihli sözleşmede ve diğer evrensel ve bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerinde belirtilen nedenlerle koruma isteyen fakat yetkili bir makam tarafından mültecilik statüsüne uygunluğu henüz tespit edilmemiş kişiler” olarak tanımlanmaktadır (BMMYK, 2001:23; BMMYK, 2002:5). Aynı sözleşmeye göre “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; veya bir tabiiyeti olmayıp bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” mülteci olarak tanımlanır (BM 1951 Mülteci Sözleşmesi Md. 1, BMMYK,

⁸ <https://sozluk.gov.tr/>

2001:23). Yani bir başka ifadeyle sığınmacı kavramı, mülteci olarak kabul almamış ya da mülteci olma şartlarına sahip fakat başvuru yapmamış ve yahut mülteci olarak yapılan başvurunun karar aşamasında olup sonucu henüz neticelenmemiş kişiler için kullanılan bir kavramdır (Doğan, 2019: 22).

Göç eden kişi dendiğinde zihinde beliren diğer önemli kavram ise “Göçmen”dir. Göçmen tanımı da diğer kavramlar gibi çoğu zaman asıl anlamından uzak bir anlamda kullanılabilir. Göçmen kavramının uluslararası düzeyde kabul gören ortak bir tanımının bulunmaması bu kavramı net ve sabit bir zeminde anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. BM’ye bağlı Uluslararası Göç Örgütü (IOM), göçmenler ile ilgili çalışmalara ev sahipliği yapmanın yanı sıra göç literatürü ile ilgili bilgi vermektedir. Buna göre göçmen kavramı ile ilgili IOM’un açıklaması şu şekildedir: Bireyin göç etme kararı almasında zorlayıcı etkiler olmaksızın *kişisel rahatlık* amacıyla yani bireyin maddi ve sosyal durumunu iyileştirmek amacıyla göç yapan kişiyi ifade etmektedir. Göçmen ise, kendi özgür iradesiyle herhangi bir zorlama olmaksızın bir yerden başka bir yere giden kişiye denmektedir. BMMYK’ne göre savaş sonrası Suriye’den Türkiye’ye gelen göçmenler geçici koruma kapsamında Suriyeli mülteciler olarak anılmaktadır.⁹ Geçici koruma kavramı ise, kendi ülkesine geri dönemeyen aynı zamanda gitmek istediği üçüncü ülkeye geçiş yapamayan göçmenlerin kitlesel yoğunluğundan dolayı ve hızlı bir şekilde sığınmacıların yararına olacak şekilde sağlanan istisnai bir koruma durumunu ifade edilmektedir (Çiçekli 2009: 19). TBMM’nin Mart 2018 ‘Göç ve Uyum Raporu’na göre, kayıt işlemleri tamamlanan mültecilerin geçici koruma kimlik belgeleri ve kimlik numaraları valilikler tarafından verilir.¹⁰

1.2. Din Tanımı

Dinin birçok tanımı yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Buna göre din kavramı, bünyesinde barındırdığı anlamlar bireylerde veya toplumlarda uyandırdığı yansımalar hiç kuşkusuz farklı olmuştur. Arapça bir kelime olan ve mastar

⁹ BMMYK’nin Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ile ilgili yasal bilgilendirmelerine daha detaylı bakmak için. Erişim adresi: <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/information-for-syrians/temporary-protection-in-turkey/>

¹⁰ TBMM Mart 2018 ‘Geçici Koruma Raporu’ kapsamında Suriyeli mültecilere tanınan haklar ile ilgili geniş bilgi için bakılabilir. Erişim adresi: https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf

şekliyle “deyn”, borç anlamına gelen din, İngilizcede *religion* kelimesi ile ifade edilmektedir. Dinin öznel bir tecrübeyi içinde barındırmasından dolayı kavramsal olarak çok çeşitli anlamlar ortaya çıkmıştır. Bu durum din tanımını yapılmasında zorunlu olarak sübjektif ve nesnel tanımlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Birkaç tane din tanımına değinecek olursak;

- “Din, bütün toplumlarda ortak olan ve ilkel toplumlarda sosyal hayatın tamamını kuşatan olaylar süreci ve toplum kurumudur” (Ülken, 1969: 81).
- “Din, kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler (örneğin, ritüeller) kümesidir” (Marshall, çev.: Akınhay vd,2014: 156).
- “Din; insanların mutluluğunu amaçlayan Tanrının/Peygamberlerin veya din kurucuların kutsal kitapta yer alan sözlerinden, insanların bu amacın gerçekleşmesi için yaptıkları davranışlardan ve oluşturdukları kurumlardan meydana gelen bir sistemdir” (Adam, 2018: 44).
- “Din, insanın Allah, tabiat ve diğer insanlarla ilişkilerini düzenleyerek hayatını anlamlandıran ve ona yön veren kurallar bütünüdür” (Aydın, 2017: 13).

Din, bireyi ve bireyin oluşturduğu toplumu dikkate almaktadır. Bu durum insanın ihtiyacı olan ve kurtuluş temenni ettiği dinin tanımlanmasında önem arz etmektedir. Görüldüğü üzere dini tanımlarda Tanrı merkezli yaklaşımlar ya da kutsal merkezli yaklaşımların üzerinde yoğunlaşıldığı dikkat çekmektedir. Dinin karmaşık bir yapıyı içerisinde barındırması ve yapılan tanımların öznellik taşıması birçok din tanımının yapılmasına sebep olmuştur. Yaşanılan coğrafyanın, beslenen kaynakların, bireyin ve toplumun ihtiyaçlarının, kabul edilmiş değerlerin, tarihsel süreçlerin, ahlaki zorunlulukların yapılan din tanımları üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Genel olarak yapılan din tanımlarında, içerisinde ahlaki öğretilere işaret eden, akla önem veren, çoğu zaman bir kutsal veya peygamberi kabul eden, mutluluğa ulaştıran ve sistemli bir yapıyı bünyesinde barındıran tanımların yapıldığı anlaşılmaktadır.

1.2.1. Dindarlık Kavramı

Herhangi bir dinin mensubu olan bireyler, ‘dindar’ olarak ifade edilmektedir.

Dindar bireylerin inandıkları değer ve yargıları yaşaması durumuna ise toparlayıcı bir anlam olarak “dindarlık” denilmektedir. Dinin inananlar tarafında ne kadar yaşandığının bir ölçütünü veren dindarlık kavramı oldukça önemlidir.

Dünyada yüzlerce farklı din anlayışı vardır. Bu durum ise ortak noktaların tespit edilebilmesi için farklı çözümleri ortaya çıkarmıştır. Bu noktada dindarlık üzerine yapılan çalışmalar aslında dindarlığın boyutları konusu ile doğrudan bağlantılıdır. İçsel ve metafizik tasavvurların yoğun olduğu dini yaşamın veriler ile analize tabi tutulması kolay olmamıştır. Bu durum belli sabitelerin olduğu dindarlık ölçeklerinin geliştirilmesine sebep olmuştur.

Batıda kabul gören en yaygın dindarlık boyutları modeli Glock’a aittir. Karmaşık ve geniş bir konu olan dindarlık kavramı Glock tarafından bütün dinleri kapsayacak şekilde beş boyutta ele alınmıştır. Bunlar; (1) Bilgi, (2) İnanç, (3) İbadet, (4) Tecrübe ve (5) Etki boyutlarıdır. Batı geleneğinin yanı sıra İslam geleneğinin içerisinde de dindarlık boyutları hakkında öne sürülen fikirler olmuştur. Buna göre İslam alimlerinin çoğunluğu dindarlığın ölçülmesinde üç ana noktaya odaklanmışlardır. Bunlar; (1) İtikat, (2) İbadet ve (3) Sosyal ilişkilerdir (Yıldız, 2001: 36).

Din olgusu ekonomi, sosyal, kültürel olgulardan çok daha farklı, karmaşık bir yapıyı ve kutsalı içerisinde barındırmaktadır. Bu karmaşık durumu tespit etmek için dindarlık analizi, dindarlık boyutları gibi ölçekler kullanılsa dahi tam ve kesin yargılara ulaşmaktan ziyade yakın verileri elde etmeyi amaçlamaktadır. Nitekim, “nasıl ki insan, sadece hücrelerin toplamından oluşan bir organizma ya da toplum, basitçe kurumların veya alt sistemlerin birleşmesinden oluşmuş bir sistem değilse, ‘din’ de, sadece söz konusu boyutların toplamından ibaret matematiksel bir fenomen olmayıp; daha derin bir gerçekliğe sahiptir. Bir diğer değişle, dindarlık gibi oldukça karışık bir fenomenin, söz konusu analizle tamamen anlaşılabilceğini düşünmek, büyük bir iyimserlik olacaktır. Ne var ki sosyolog, dindarı ve dindarlığı inceleme konusu yapabilmek için, bir şekilde bu gibi operasyonel analizlere başvurmak zorundadır” (Korkmaz, 2011: 33). Bu bağlamda inanan bireylerin ibadethaneye gitmeleri, dini kitaplar okumaları, sohbetlere ve dini etkinliklere katılmalarının yanı sıra inandıkları değer ve ahlaki öğretileri bir sonraki nesil olan çocuklarına öğretmeleri, yardım ve bağışta bulunmaları

vb. dindarlığın tezahürleri arasında sayılabilir.

1.2.2. Göç ve Dindarlık İlişkisi:

Göç daha önce de ifade edildiği gibi, bireyin bir yerden başka bir yere yeni bir düzen kurmak için yer değiştirmesi olarak ifade edilebilir. Bir diğer ifadeyle bireyin ya da toplumun isteyerek ya da zorunlu olarak yer değiştirme hareketine göç denmektedir. Dindarlık ise bireyin inandığı değer ve yargıları yaşama biçimi ve bireyin hayatında bu inandığı değer ve yargıları yansıtmasıdır. Bu bağlamda dindarlık bireyin yaşadığı olaylardan, bulunduğu ortamlardan bağımsız düşünülemez. Bundan dolayı zorunlu göçle birlikte ülkelerini terk etmek zorunda kalan mültecilerde isteyerek ya da istemeden dini hayatlarında birtakım değişimler yaşamaktadır. Göç bu değişimi bir anlamda zorunlu kılmaktadır. Bu değişim olumlu yönde olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Korkmaz, göçün dindarlık üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini şu şekilde açıklamıştır; daha rahat sosyal ortama geçiş, ekonomik ve teknolojik fırsatlar, dinin yeniden keşfi isteği göçmeni olumlu anlamda dindarlığa yönlendirmektedir. Bunun yanı sıra, göçmen bireyin içerisinde yaşadığı dini bağların olduğu çevreden uzaklık, yeni kültürlerle karşılaşma ve entegrasyon, sosyal baskının yokluğu ve gelenekten uzaklaşma, dini otoriteden yoksunluk, seküler bir toplumla karşılaşma gibi durumlar ise göçmen bireyin olumsuz manada dindarlık tecrübesine neden olan etkenler olarak gösterilebilir (Korkmaz 2011: 68-79). Nitekim göç edilecek ülkenin sosyokültürel yapısı, bireylerin ekonomik kaygıları ve zorlu hayat şartları içerisinde dine olan yakınlıkları geri plana düşebilmekte ve yerini hayat meşgalesi doldurabilmektedir. Buna göre göçmen bireylerin, gidecekleri ülkenin ve içerisinde buldukları sosyal çevrenin durumuna göre dindarlık bağlamında olumlu veya olumsuz olarak etkilenebilmektedir.

1.2.3. Dini Hayat ve Değişim

Din tanımları incelendiğinde bireyi etkileyen farklı boyutların olduğunu görmüştük. Bu etki hiç kuşkusuz bireyin hayatına sirayet etmenin yanı sıra bireyin hayatında dini bir profil oluşturmaktadır. Yani dini hayat ifade edildiğinde anlaşılması gereken durum; bireyin dini düşünce, inanç, ibadet ve sosyal ilişkilerinde dinin yansımalarını görmektir. Bu bağlamda değişim konusuna değinmek gerekiyor. Sosyolojinin başat kavramlarından ve temel problemlerinden olan değişim kavramı

toplumun hareketliliğini ifade etmektedir. Marshall, değişimle ilgili şu şekilde bahsetmektedir; değişim toplumun statik/durağan bir yapıda olmadığını bilakis siyasal, sosyal ve kültürel yapıların etkisinde kalarak süreklilik kazanmaktadır şeklinde ifade etmektedir (çev. Akınhay vd. 2014: 136). Kısaca ifade edecek olursak değişim, çevresel faktörlerden etkilenmektedir.

Din, toplum üzerinde etkili olduğu kadar sosyal hayat içerisinde de etkili ve belirleyicidir. Bu belirleyiciliğin sebebi hiç şüphesiz dinin sosyal hayatı düzenleyen birtakım kuralları içerisinde barındırmasıdır. Öyle ki bu kurallar toplumun ekonomik, kültürel, eğitim ve sosyal ilişkileri hakkında bazı düzenlemeler içermektedir. Elbette bu düzenlemeler sosyal hayat içerisinde değişimlere neden olmaktadır. Bu değişim karşılıklı olarak da bir birbirini etkileyebilmektedir. Nitekim sosyal hayat dini hayatı etkilediği gibi dini hayat da sosyal hayatı etkileyebilmektedir. Buna göre dini hayat dış dünyadan yani kültürel ve sosyal olaylardan bağımsız olarak düşünülemez. Günay, bu duruma dair dini yapıların zaman içerisinde hem inanç hem ibadet hem de teşkilat yönünden değişen şartlara bağlı olarak uyum sağladığını ve bu durumun karşılıklı bir etkileşimle devam ettiğini dile getirmiştir. Bu toplumsal değişimin ve dinle karşılıklı etkileşiminin iç ve dış dinamikler çerçevesinden bakılarak son derece olağan olduğuna vurgu yapmış ve bu değişimin ve etkileşimin fonksiyonel olduğuna değinmiştir (Günay, 2000: 498-510).

2. İKİNCİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI, SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

2.1. Demografik ve Sosyokültürel Profil

Araştırma grubunun yapısını, değişkenlerini ve özelliklerini incelediğimiz demografik bulgularda katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, meslek ve dil seviyelerine yer verilmiştir. Demografik yapının niteliği sosyal yapıyı etkilediği için önemli bulguları içerisinde barındırmakta ve karşılıklı ilişki bağlarının keşfine zemin oluşturmaktadır.

Buna göre Suriyeli sığınmacıların demografik ve sosyokültürel yapılarının göç sürecine olan etkisi cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, meslek ve dil düzeyi bağlamında incelenmiştir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların göç sonrası Türkiye’de yaşadıkları durumların yukarıda sayılan özellikleri ile ilişkisi incelenerek elde edilen bulgular çalışmaya eklenmiştir. Böylece göç olgusu ile demografik ve sosyokültürel yapıya bağlı ortaya çıkan durumlar tespit edilerek yer yer karşılaştırılmaya gidilmiştir.

2.1.1. Cinsiyet

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılım Tablosu

Cinsiyet	Kişi Sayısı
Kadın	23
Erkek	7
Toplam	30

Bireylerden beklenen sorumluluklar o kişinin kadın ya da erkek olmasına göre değişebilmektedir. Bunun yanı sıra cinsiyet farklılıkları meydana gelen olaylar karşısında duygusal ve davranışsal olarak farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Bu noktada çalışmamızda kadın ve erkek görüşmecilere karma olacak şekilde yer verilmiştir. Fakat bununla beraber göç sonrası dini düşüncedeki değişimin araştırılmasından dolayı çalışmamızda kadın katılımcılara daha fazla yer verilmiştir. Nitekim göç öncesinde sosyal hayatın içerisinde iş gücünde öncü rolde

olan erkekler göç sonrasında da bu çalışma temposuna devam etmektedir. Oysa kadınlar daha çok ev içerisinde ve de çocuklarla ilgilendikleri için göçten oldukça fazla etkilenmektedir. Nitekim, “Suriyeli kadınlar için göç, geniş aile ilişkilerinin çözülmesi, iş gücüne katılım, kamusal alanda var olma gibi imkânlar sunarken ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet ilişkilerinde değişime neden olurken, üniversite mezunu olan ve göç etmeden önce Suriye’de çalışma hayatına katılan kadınlar için göç, işsizlik, ev içi sorumlulukların artması ve geleneksel aile ilişkilerinin bozulması gibi yeni zorluklar yaratan bir süreç olarak tecrübe edilmektedir” (Doğangün, 2022: 4). Bununla beraber araştırmanın sınırlılıklarında bahsettiğimiz üzere Suriyeli ailelerin muhafazakâr yapılarından dolayı erkek bireylerin çoğu, görüşme yapmayı kabul etmemiştir. Yaptığımız birçok talep karşısında erkek bireylerin çok azı görüşme yapmayı kabul ederek çalışmamıza katkıda bulunmuştur. Bundan dolayı çalışmamız daha çok kadın katılımcılarımızın görüşleri ile şekillenmiştir.

2.1.2.Yaş

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Aralığı Tablosu

	Yaş Aralığı	Kişi Sayı
Genç	18-30	8
Yetişkin	31-45	16
Orta yaş	46-60	4
Yaşlı	61 +	2

İnsanın gelişimi doğumdan başlayıp yaşamın sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreç kendi içerisinde farklı gruplara ayrılmaktadır. Yaş grupları dikkate alınarak aktif çalışma ve iş gücü çağında olan gençler ve yetişkinler, orta yaştaki bireyler ve yaşlılar arasında topluma uyum sağlama durumu incelenmiştir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada yaşları on sekiz ile doksan üç arasında değişen kişiler olduğu görülmüştür. Böylece zorunlu göçün farklı bireyler üzerindeki etkilerini gözleme imkânı elde edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası on sekiz ile kırk beş yaş aralığındadır. Bu yaş aralığı sosyal hayata katılma, iş bulma ve evlilik gibi toplumsal olayların hareketli olduğu

dönemlerdir. Bu manada göç eden bireylerin daha çok genç ve yetişkin yaş aralığında olduğu görülmüştür. Bu yaş grubu bireyleri sosyal hayat içerisinde daha aktif rol almakta ve toplumla daha hızlı bir şekilde entegre olmaktadır. Cinsiyet ve yaş bağlamında incelediğimiz zaman on sekiz ile kırk beş yaş aralığında bulunan toplam yirmi dört katılımcıdan yirmi bir katılımcı kadın, diğer üç katılımcı ise erkeklerden oluşmaktadır. Bu dengesiz dağılımın sebebine araştırmanın sınırlılıkları içerisinde değinilmiştir. 46 yaş ve üzeri katılımcıların sayıları ise toplamda altı kişidir. Bunlardan iki katılımcı kadın diğer dört katılımcı ise erkektir. Suriye’den gelen mültecilerin genel olarak genç ve yetişkin grubunda yer aldıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra orta yaş ve üzeri grubun ise oldukça az kişiden oluştuğu dikkat çekmektedir.

2.1.3. Medeni Durum

İnsan, hayat şartları ne olursa olsun bir aile kurma ihtiyacı hisseder. Henüz evliliğin ilk başında olan çiftlerin iyi günde ve kötü günde beraber olacaklarına dair birbirlerine verdikleri sözler çok önemlidir. Nitekim yanında ona destek olan birinin varlığı ile birey, hayatın beraberinde getirdikleri zorluklar ile mücadele etme gününü kendinde bulacaktır. Bu bağlamda iç savaş sebebiyle ailelerinden, akrabalarından birçok kayıp veren katılımcıların medeni durumlarına ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Medeni Durumu

	Evli	Bekar
Kadın	21	2
Erkek	6	1

Kadın katılımcıların yirmi biri evli, ikisi bekaardır. Bekar olan katılımcıların yaşları ise on sekizdir. Ve okula devam etmektedirler. Evli olan katılımcılardan bazılarının kaç yaşında evlendiklerini sorduğumuzda genellikle on dört ile on sekiz yaş aralığında olduğu görülmüştür. Suriyeli aileler farklı sebeplerden dolayı erken yaşta evliliğin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Mesela bir katılımcı bununla ilgili şunları söylemiştir;

Savaşta çok erkek öldü. Çocuklar öldü. Bunun için evlenmek önemli. Kayıplarımız çok fazla. (K1)

Evlenmeyi bir zorunluluk olan gören katılımcı, bu durumun sebebi olarak savaşta kaybettikleri erkekleri ve çocukları göstermiştir. Katılımcının 21 yaşında erkek bir çocuğu vardır ve oğlu henüz evlenmediği için kaygılı olduğunu da dile getirmiştir.

Suriye’de evlenme yaşı Türkiye’ye kıyasla daha küçüktür. Savaştan önce de aileler çocuklarını on sekiz yaşına varmadan ya da on sekiz yaşını çok da geçirmeden evlendirmekteydi. Mesela eşi Suriye’de vefat eden ve biri on altı diğeri on sekiz yaşında kızları olan bir katılımcı şunları ifade etmiştir;

Hayalim kızlarımı evlendirmek istiyorum. Sonra da ben evlenirim.(K14)

Hayaliniz nedir, sorusuna karşılık yukarıdaki cevabı veren katılımcının verdiği yanıt konuyla bağlantılı olduğu için buraya eklenmiştir. Buna göre katılımcı ekonomik gider yükünü azaltma ve ataerkil bir toplumda büyümüş olmanın etkisiyle evliliğe önem verdiği görülmektedir.

Suriyeli ailelerin erken yaşta evlilik yapmalarında; ataerkil toplum yapısı, dini nikah uygulamasının yaygın olması, toplum ve aile içerisinde kadınların söz haklarının kısıtlı olması, ekonomik giderleri düşürme ve eğitimsizlik (Gül, 2022: 580) gibi durumların yanı sıra savaş sebebiyle erkek nüfusun azalması erken yaşta evliliklerin nedenleri arasında gösterilebilir.

Suriyeli sığınmacıların göç öncesindeki hayatlarında olduğu gibi göç sonrasında da evliliğe verdikleri önemin devam ettiği görülmektedir. Zorunlu göç sonrası değişen hayat şartları ve kısıtlı imkanlara rağmen ailelerin çocuklarını on sekiz yaşından sonra hemen evlendirmek istedikleri tespit edilmiştir.

2.1.4. Eğitim Düzeyi

Toplumun genel eğitim düzeyi, devletin gelişmişlik seviyesini gösteren önemli bir etkidir. Toplumun ilerlemesinde ve kalkınmasında etkili

olan eğitim, birey için de aynı şekilde öneme sahiptir. Nitekim bireyin sahip olduğu potansiyelini keşfedeceği ve geliştireceği yerler eğitim merkezleridir. Buna göre Suriye'deki eğitime dair bazı bulgular elde edilmiştir. Bu bağlamda Suriye'de verilen zorunlu eğitim ilkokul ve ortaokulu kapsamaktadır (Coşkun, 2018: 13). Suriye'de 9. sınıfa kadar devletin zorunlu tuttuğu eğitim kademesine karşı katılımcıların mezun olduğu eğitim düzeyleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Durumu

	Kadın	Erkek
Okur-yazar değil	1	1
İlkokul	7	2
Ortaokul	5	2
Lise	6	1
Üniversite	4	1

Okur-yazar olmayan katılımcılar iki kişidir ve her iki katılımcı da Suriye'deyken köyde ikamet etmekte ve okula gitme imkânı bulamamışlardır. İlkokula giden dokuz katılımcıdan yedisi kadınlardan oluşmaktayken, erkek katılımcılardan ikisi ilkokul mezunudur. Kadın katılımcıların en çok ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Buna göre Suriye'de yaşarken köyde kalan katılımcıların en fazla ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ortaokul düzeyinde eğitim alan katılımcılardan beş kişi kadın, iki kişi erkek katılımcıdır. Bazı katılımcılar savaştan dolayı ortaokulu yarım bırakmak zorunda olduklarını ve ortaokuldan tam olarak mezun olamadıklarını dile getirmiştir. Lise mezunu olan yedi kişiden altısı kadınlardan oluşmaktadır. Lise mezunu kadın katılımcıların hepsi ya ilçe ya da şehir merkezinde yaşamaktadır. Böylece köy gibi küçük ve imkanların kısıtlı olmadığı ilçe ve şehir merkezinde oturan kadınlar eğitimden daha fazla istifade ettiği görülmektedir. Lise mezunu olan erkek katılımcı ise Türkiye'de liseyi bitirmiş fakat ev ekonomisine katkı sağlamak için eğitiminin devamını getirememiştir (K23). Üniversite mezunu olan beş kişiden dördü kadın biri ise erkektir. Üniversite mezunu olan dört kadından ikisi ön lisans mezunudur. İlçerinden sadece iki kişi farklı sektörlerde devam etmektedirler. Bunlardan biri kendi

evinde özel İngilizce dersi verirken diğeri ise Türkiye’de Açık Öğretim Üniversitesine kaydını yaptırmış ve aynı zamanda kuaförde çalışmaktadır. Diğerleri ise göç sonrası herhangi bir işe girmemiş ev hanımlarıdır. Üniversite mezunu olan tek erkek katılımcı ise Suriye’deyken emekli olan Matematik öğretmenidir ve Türkiye’ye geldikten sonra herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Özellikle Suriye’de şehir merkezinde yaşayan katılımcılar eğitimlerine rahat bir şekilde devam ederken okuma-yazma bilmeyen katılımcıların daha çok köyde yaşıyor olması dikkat çeken bir durumdur.



2.1.5. Meslek Durumu

İnsanlar yaşadıkları hayat içerisinde belli meslekleri icra etmek suretiyle hayatlarını idame ettirirler. Bu çerçevede araştırmamız Suriyeli sığınmacıların göç öncesi ve sonrası dini hayatlarını araştırmak olduğu için çalışmamızda bizlere yardımcı olacak meslek bilgileri de katılımcılara sorulmuştur. Buna göre göç sonrası katılımcıların toplumsal statülerinde ne gibi değişimler merak konusu olmuştur. Aşağıdaki tabloda göç öncesi ve sonrasına ait mesleki bilgiler karşılaştırmayı kolaylaştırmak için bir arada verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Mesleki Dağılımı

Göç Öncesi

	Kadın	Erkek
İşçi/ İnşaat	-	1
Ev Hanımı	15	-
Emekli	-	-
Çiftçi	2	2
Öğrenci	1	-
Özel Sektör	-	2
Memur	2	1
Çocuk	3	1

Göç Sonrası

	Kadın	Erkek
İşçi/ İnşaat	-	3
Ev Hanımı	13	-
Emekli	-	1
Tarım işçisi	1	-
Öğrenci	2	-
Özel Sektör	6	1
Memur	-	-
Çalışmıyor	-	2

Göç öncesi ve sonrası meslek durumları karşılaştırılmalı olarak ele alınmıştır. Konunun anlaşılır olması için çalışma bulguları kadın ve erkek olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Buna göre ilk olarak erkek katılımcılara ait bilgilerle başlanacak olursa, Suriye’de işçi statüsünde çalışan tek erkek katılımcı Türkiye’ye göç ettikten sonra sağlık koşullarından dolayı artık çalışmamaktadır. Suriye’deyken çiftçilik yapan iki erkek katılımcıdan biri ilerleyen yaşından dolayı herhangi bir işte çalışmazken diğer erkek katılımcı ise göç sonrası çiftçilikten inşaat sektörüne geçmiştir. Özel sektörde

çalışan iki erkek katılımcıdan biri aynı şekilde özel sektörde devam ederken diğer katılımcı da inşaat sektöründe çalışmaya başlamıştır. Suriye’de öğretmen olan bir katılımcı ise emekli olmuş ve Türkiye’de herhangi bir işte çalışmamaktadır. Son olarak Suriye’de çocuk yaşta olan bir erkek katılımcı ise Türkiye’de lise eğitimini tamamladıktan sonra inşaat sektöründe çalışmaya başlamıştır.

Kadın katılımcıların mesleki durumlarına yönelik elde edilen tespitlere değinilecek olursa, Suriye’de ev hanımı olan on beş kişiden on ikisi Türkiye’ye göç ettikten sonra da herhangi bir çalışma içerisinde olmamıştır. Suriyeli ailelerin ataerkil toplum anlayışına sahip olması, kadınların sosyal hayat içerisinde yabancı karşılanması, dil problemini aşamama gibi durumlar ev hanımlarının sayısında göç sonrası ciddi bir değişme göstermemesinde etkilidir. Geriye kalan üç kadın katılımcı, göçün beraberinde getirdiği ekonomik zorluklardan dolayı özel sektör ve evde parça işi gibi pozisyonlarda kendilerine çalışma alanı bulmuşlardır. Suriye’de çiftçilik yapan iki kadın katılımcı Türkiye’ye göç ettikten sonra ev hanımı olarak devam ettikleri tespit edilmiştir. Suriye’de çocuk yaşta olan üç katılımcıdan iki kişi Türkiye’de eğitim-öğretimine devam etmekteyken, diğer bir tanesi ise ev hanımıdır. Son olarak Suriye’de memur olan üç kadın katılımcıdan ikisi göç sonrası kendi mesleklerini özel olarak evlerinde icra etmekteyken, Sınıf öğretmeni olan katılımcı eşinin istediği üzere göç sonrası herhangi bir meslekte çalışmadığını ifade etmiştir.

Buna göre, Suriye göçü sonrası kadın katılımcıların mesleki durumlarında ciddi bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Kadın katılımcıların çalışma hayatında çok fazla yer almamalarının sebebi olarak, yabancı oldukları ülkede eşlerinin dışarıya çıkmalarına müsaade etmemeleri, dil bilmedikleri için ihtiyaçlarını karşılayamama ve kadınların çalışma hayatında aktif rol almasına alışamadıkları kültürel birtakım sebepler gösterilebilir. Buna rağmen kadınların daha çok özel sektörde kendilerine çalışma alanı buldukları da dikkatten kaçmamıştır.

2.1.6. Dil Seviyesi

Toplum içerisinde sağlıklı bir iletişimin en önemli etkeni kullanılan dildir. Bu anlamda insan içerisinde yaşadığı toplumun diline hâkim olmalıdır. Böylece ihtiyaçlarını rahatça yerine getirebilir ve karşısındaki bireyle sağlıklı bir iletişim kurabilir. Göçmenler düşünüldüğünde onların da önündeki ilk ve en büyük engel

gittikleri ülkenin dilini bilmemeleridir. Hal böyle olunca göçmenlerin toplumla entegrasyonu gecikmekte ve bu durum farklı problemleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda bizde çalışmamızda Suriyeli sığınmacıların hangi derecede Türkçe diline hâkim olduklarını tespit etmeye çalıştık. Buna göre elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Türkçe Dil Seviyeleri

	Kadın	Erkek
Hiç Bilmeyen	9	2
Biraz	8	-
İyi	5	5
Çok İyi	1	-

Buna göre hiç Türkçe bilmeyen dokuz kadın katılımcı ev hanımı ve ihtiyaç halinde dışarıya çıkan bireylerdir. Hiç Türkçe bilmeyen iki erkek katılımcıdan birincisi doksan üç yaşında ve sağlık problemlerinden dolayı, diğeri de engellenden dolayı dışarıya hiç çıkmamışlar ve Türkçe öğrenmeye gereksinim duymamışlardır. Biraz Türkçe bilen sekiz kadından ikisi, Türkiye'ye geldiklerinde 2-3 yıl arasında eğitim alan iki öğrencidir. Okula gitmelerine rağmen mülakat esnasında anlaşmakta çok zorluk çekilmiştir. Bunun nedenini sorulduğunda, okulda Türk öğrencilerden ziyade sadece Suriyeli öğrencilerle arkadaşlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. İyi seviyede Türkçe bilen beş kadın ve beş erkek bulunmaktadır. Türkçe seviyesi iyi olan beş kadın katılımcıdan iki tanesi Halk Eğitim Merkezlerinden A2 seviyesinde Türkçe dersi aldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Türkçe seviyesi iyi olan üç erkek katılımcıdan biri sürekli camilere gittiğini ve arkadaşlar edindiğini ifade ederken diğeri iki erkek katılımcı da çalışabilmeleri için Türkçeyi öğrenmeye mecbur olduklarını söylemişlerdir

2.2. Göç Öncesi ve Sonrası Amaca Dönük Bulgular

2.2.1. Göç Öncesi Suriye'deki Gündelik Hayat ve Dini Yaşama İlişkin Soruların Analizi

Araştırmamızın en önemli kısmı hiç şüphesiz göç öncesi ve sonrasına ait elde ettiğimiz bulguların olduğu bu ikinci kısımdır. Bu bölümde ilk olarak Suriyeli sığınmacıların göç öncesine dair dini hayat ve inançlarının yanı sıra gündelik hayatlarına dair bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu bilgilerle yer yer karşılaştırma yaptığımız ve katılımcıların göç sonrası Türkiye'de dini hayat ve inançlarına dair soruların da yer aldığı kısım devamına eklenmiştir. Bunun yanı sıra katılımcılar cinsiyet, yaş, medeni durum vb. herhangi bir ayırım gözetmeden ve belirli bir sıra olmaksızın K1, K2.... kısaltması yapılarak belirtilmiştir. Katılımcılarla ilgili genel bilgiler çalışmanın sonuna eklenmiştir.

2.2.2. Suriye'de Yapılan Meslek ve Bu Mesleklerin Türkiye'de Devam Etme Durumu

Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılara göç öncesi hayatlarıyla ilgili öncelikli olarak "Suriye'de ne işle meşguldünüz? Bu işinizi Türkiye'de devam ettiriyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir.

Suriye'de normal hayatlarını idame ettiren insanlar kendi iş yerlerinde, devlet kademelerinde, bağ ve bahçe işlerinde çalışmaktaydı. Yaşadıkları çevre ve sahip oldukları imkanlar ile normal bir hayat süren Suriyeliler, savaş öncesi çalışma hayatlarına dair bizlere şunları aktarmışlardır;

Ben İngilizce öğretmenliği bölümünü bitirdim. Suriye'de belki iki yıl öğretmenlik yaptım. Eşim mecbur kaçmak zorunda kaldı, bir gece yanımıza hiçbir eşya almadan kaçtık. Şimdi buraya gelince de İngilizce özel ders almak isteyenlere evimde ders veriyorum. Şu an altı öğrencim var ama sınav yaklaşınca daha fazla öğrencim oluyor (K12).

Suriye'de iken yapılan işlerin göç sonrası gidilen ülkede devam ettirilmesi oldukça zor bir durumdur. Fakat burada olduğu gibi bazı sığınmacılar kendi imkanları ile daha önce yaptıkları işlerini devam ettirmektedir. Ayrıca Suriye'de kadınların toplumsal hayatın içerisinde rol alması yaygın görülen bir durum değildir. Çünkü daha önce

yapılan bir çalışmada bu durum açıkça ifade edilmiştir. “Suriye’de hâkim olan – erkeğin, ailenin reisi olduğu ve hane geliri kazanması gereken esas aktör olarak kabul edildiği- ataerkil sistemde, kadınların iş gücüne katılım oranı düşük seyretmektedir (2023 itibarıyla %17)” (World Bank, 2023).

Suriye’nin sahil kesimi olan Lazkiye bölgesinden gelen, aslen Türkmen olduğunu ifade eden ve Türkiye’de kimlik almış bir katılımcımıza Suriye’de çalışma hayatı ile ilgili sorduğumuz sorumuza karşı aldığımız yanıt şöyledir:

Suriye’de eşim çalışırdı. Bilirsin orada eşler çalışır. Ama bayanlar orada yalnız çalışmaz.

Aynı katılımcıya bunun sebebini sorduğumuzda bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Bizde orada (Suriye’de) bayanlar çalışmazlar. Bak bir şey deyim. Şimdi Suriye’yi öyle övmek için söylemiyorum. Suriye çok gani(zengin) bir ülke. O yüzden Amerika, İran, Rusya geldi savaş çıktı. Evimiz de vardı, malımız da vardı, arabamız da vardı. Bizde o yüzden çalışmazdık (K17).

Suriye’de çalışmama sebebini ihtiyaç olmamasına bağlayan katılımcımız, Lazkiye’de rahat bir yaşamının olduğunu dile getirmiştir. Bunun yanı sıra Suriye savaşının çıkmasında dış ülkelerin müdahalelerinden söz etmiştir. Hiç şüphesiz ki Suriye iç savaşının uzamasında küresel ve bölgesel aktörlerin etkisi söz konusudur. Jeopolitik menfaatler ile hareket eden ABD, Rusya ve İran bölgenin yeraltı zenginliklerinden ve dinamiklerinden faydalanmak istemektedirler (Harunoğulları, 2021:76). Bu durum ise Suriye iç savaşını çözümsüz kılmakta ve savaşın uzamasına neden olmaktadır. Savaşın ilk yıllarında yani 2012 yılında Türkiye’ye geldiklerini ifade eden katılımcımızın dört oğlu vardır. Suriye’de çalışmaya ihtiyaç olmadığını belirten katılımcımız Suriye’de herhangi bir işte çalışmazken göç sonrası Niğde’de evde yaşlı bakım hizmeti vermektedir.

2013 yılında İdlib ’ten gelen ve Türk kimliği alan katılımcımız çalışma hayatına dair şunları ifade etmektedir:

Suriye’de eşim araba tamiri yapıyordu. Ben çalışmıyordum, evdeydim. Şu an eşim dekor işlerinde çalışıyor. Ben de boncuktan süsleme yapıyorum istek gelirse (sipariş), o zaman evde yapıyorum (K27).

Evde parça işi (boncuk vs.) yapan katılımcımız Suriye’de normal bir lise mezunu olduğunu ve çalışmadığını ifade etmiştir. Fakat göç sonrası zorlaşan hayat mücadelesi karşısında evde elinden geldiğince bir şeyler yapmaya ve bununla ev ekonomisine küçük de olsa katkı vermeye çalıştığını söylemiştir.

Geride bütün birikimlerini bırakıp gelen göçmen ailelerin yaşadıkları sıkıntılar zaman içinde artarak devam etmektedir. Bu durumda bazı aileler eşlerinin de ev ekonomisine katkı sağlayacak işler yapmasına izin verirken bazı aileler bağlı oldukları kültürden kopmayarak eşlerinin çalışmasına hatta bazen dışarıya çıkmasına dahi engel koyabilmektedir. Bu durumu bir katılımcımız şu şekilde ifade etmektedir:

Suriye’de hep evdeydim, 16 yaşında evlendim. Evlendikten sonra da eşim dışarıya çıkmamı istemedi. Akrabalarımıza misafirliğe gideriz. Erkekler bizim çıkmamızı istemiyor. Taassup çok, onlar istemiyor. Sadece akrabalarımıza gideriz (K3).

Kadın katılımcı Suriye’de olduğu gibi Türkiye’de de eşinin kendisinin yanında olmadan dışarı çıkmasını istemediğini dile getirmiştir. Bu durumu diğer bazı ev hanımlarından da aynı şekilde işittik. Buna göre erkekler, kadınların yalnız başlarına dışarıya çıkmalarına izin vermemektedir. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklerin birinci aktör olması ve aynı zamanda aile bireylerini kendi aldığı kararlara uyma noktasındaki kesin tutumları aile içerisinde kadını ikinci aktör durumuna düşürmektedir. Bu durum kadınların sosyal hayat içerisinde olmalarını engellemenin yanı sıra kadınların toplumsal uyum bağlamında sorunlarla karşılaşmasına ve aynı zamanda dil problemi yaşamalarının sebeplerinden biridir.

Katılımcıların Suriye’de hangi işle meşgul olduklarına dair verdikleri cevap doğrultusunda farklı bulgular elde edilmiştir. Kadınlardan oluşan altı

katılımcının Suriye’de herhangi bir işle meşgul olmazken Türkiye’de evden ya da dışardan para kazanacakları işte çalıştıkları tespit edilmiştir. Suriye’den çocuk sayılacak bir yaşta ayrılan ve bunlardan erkek katılımcımızın Türkiye’ye geldikten 5 sene sonra inşaat sektöründe çalıştığı ama on sekiz ile yirmi bir yaş aralığında olan kızların (iki kişi) ise öğrenci olduğu görülmüştür. Suriye’de yaşarken ev hanımı olan ve aynı şekilde Türkiye’de de bu durumu devam ettiren katılımcı sayısı on dördtür. Toplamda yirmi üç kadın katılımcının olduğu göz önüne alındığında kadınların yarısından fazlasının yaşanan göç tecrübesine rağmen sosyal hayatta pozisyon değiştirmedeği görülmektedir. Suriye’de iken çalışan fakat yaşları artık çok büyük olan üç erkek katılımcımız ise Türkiye’de herhangi bir işte çalışmamaktadır. Diğer erkek katılımcılardan üçü inşaat sektöründe çalışırken sadece bir katılımcı ise ticaret sektöründe çalışmaktadır.

2.2.3. Suriye’de Dini Eğitim ve Dini Eğitim Alınan Mekanlar

İnsanlar yaşamları boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak dini konular hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Suriye’de doğrudan verilen dini eğitimlere baktığımız zaman, devletlerin okul kademelerinde belirli saat yer verilen din eğitimi örnek gösterilebilir. Nitekim Suriye Eğitim bakanlığından alınan 2016 verilerine göre, ilkokula giden bir öğrenci 2. sınıfa kadar haftada 1 saat din eğitimi alırken 3. ve 4. sınıfta olan öğrenciler haftada 2 saat din eğitimi almaktadır. Ortaokula giden bir öğrenci 8. sınıfa kadar haftada 2 saat din eğitimi alırken bu durum liseye giden öğrenciler içinde aynı şekilde devam etmektedir. Onlar da haftada 2 saat dini eğitim almaktadır (Coşkun, 2018: 14). Bunun yanı sıra aile içerisinde, hocadan ya da bir akrabadan da dini eğitim alanların sayısı da oldukça fazladır. Katılımcılarımızın bu soruya farklı yanıtlar verdikleri görülmüştür.

Mahallemizde bir cami vardı orada sadece erkekler dini eğitim alırdı bazen çocuklarda giderdi ama kadınlar gitmezdi.

Neden kadınlar gitmezdi?

Çünkü Beşar dini sevmiyor ve yayılmasını istemiyordu, ben Kur’an tecvidini çadırda öğrendim. Bölgelere göre de dini eğitim değişiyor.

Mesela ben Halepliyim, bizim oradaki mahallede dışarıda dini bir eğitim çok azdı. Oraya da erkekler giderdi sadece. Kadınlar evde olur genelde.

Siz dini eğitimi nerede aldınız?

Kayınvalidemin çok güzel bir hitabı vardı. Bize dini konularda yardımcı oluyordu. Ben bir şeyi yanlış yaptığımda kayınvalidem bana onun günah olduğunu söylüyordu ben de bir daha yapmıyordum. Her zaman bize peygamber efendimizin hayatından anlatırdı. Bazı zamanlar evimizde sohbetler olurdu. Böyle böyle öğrendim bende (K1).

Dini eğitimini ailesinden aldığını söyleyen katılımcımız, Suriye’de bulunduğu bölgenin yapısının dışarda cami vs. gibi mekanlarda kadınların dini eğitim almasına uygun olmadığını ifade etmiştir. Aynı bölgede yaşayan erkek katılımcımız ise şu şekilde cevap vermiştir;

Müslüman bir mahalledeydik, medrese ve evde dini eğitim aldım. Çevremiz dindardı (K10).

Katılımcı dini eğitimini evde ve medresede aldığını ifade ederken, içerisinde yaşadığı mahallenin Müslüman olduğunu belirtmesi dini eğitimde çevrenin de önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim insan içerisinde yaşadığı ortamın sahip olduğu kültür, gelenek, örf ve adetlerinden etkilendiği kadar ahlaki değerlerden de etkilenmektedir. Bunun yanı sıra katılımcımız üniversite mezunudur ama buna rağmen okulda aldığı herhangi bir dini eğitimden bahsetmemiştir.

Suriye’nin Hama bölgesinden gelen bir diğer katılımcımızın ifadeleri şu şekildedir;

Evde ve camide ders aldım. En çok evde (K4).

İlk katılımcımızın aksine bu katılımcı evin yanı sıra camide de dini eğitim aldığını ifade etmiştir. Bu durum Suriye’de farklı bölgelerin kadınlar için sosyal hayatta farklı imkanlar sunduğu göstermektedir. Nitekim Halepli kadın

katılımcı dini eğitim almak için camiye gidemezken Hamalı kadın katılımcı camide dini eğitim aldığını ifade etmiştir.

Katılımcıların dini eğitim aldıkları mekanlar tek tek sorulmuş ve elde edilen bulgular tablo haline getirilmiştir. Buna göre görüşme yaptığımız Suriyeli mültecilerin dini eğitim mekanlarının tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 7. Dini Eğitim Alınan Mekanların Tablosu

	Okul/ Aile	Okul/ Cami	Aile	Aile/ Cami	Cami
Kadın	7	1	11	1	1
Erkek	-	1	4	-	1

Katılımcıların Suriye’de dini eğitimi nereden aldıklarına dair soruya verdikleri cevap neticesinde farklı bulgular elde edilmiştir. Buna göre katılımcıların yarısı dini eğitimi sadece aileden aldıklarını ifade etmiştir. Bunun yanında dini eğitimi hem aileden hem de okuldan aldıklarını ifade eden katılımcıların sayısı sekizdir. Sadece camiden dini eğitimi aldığını söyleyen iki kişi vardır. Bununla beraber hem camii hem okulda dini eğitim aldığını ifade eden bir kişidir. Bunun haricinde dini eğitimi medresede aldığını söyleyen bir kişi varken, iki kişi ise diğerlerinden farklı olarak kayınvalidesinden dini eğitim aldığını ifade etmiştir.

Bunun yanı sıra Suriye’deki dini eğitime baktığımızda bölgeler arası farklılıkların olduğu görülmüştür. Nitekim bu durumu Halepli bir katılımcımızın ifadesiyle yukarıda aktardık. Daha önce de değindiğimiz gibi Suriye çok fazla etnik ve dini farklılıklara ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum ülke içerisinde birbirinden farklılaşan dini eğitimlerin verilmesine zemin oluşturmaktadır. Kimi yerde rahat bir şekilde dini eğitim alınırken kimi yerde kısıtlamalar içerisinde dini bir eğitim alındığı tespit edilmiştir. Suriye’de

geleneksel ve kurumsallaşmış din eğitimi ülke içerisinde alınan dini eğitimlerin farklılaşmasında en önemli bir etkidir.

Dindarlığın boyutlarına baktığımız zaman; inanç, ibadet, duygu, bilgi ve etki boyutlarının olduğunu görürüz. Bunların içerisinde ibadet/ritüel boyutu dikkat çekmektedir. Buna göre inanan bir birey dinin emirleri üzerine bir takım dini eylemlerde bulunur. Bunlar aynı zamanda bireyin inandığı dinle arasındaki samimiyeti, bağlılığı gösteren işaretlerdir. İnanan bireylerin dini ibadetleri yerine getirme sıklığı da dine duyulan önemin bir göstergesi sayılabilir. Bizde katılımcılara Suriye’de ibadetleri ile ilgili aşağıdaki soruyu yönelterek inandıkları dinin emirlerine uyma gayretlerini belirlemeye çalıştık. Bunun yanı sıra ilerleyen sorularda Türkiye’de de ibadetlerine devam edip etmediklerine dair bir tespitte bulunabilmek için aynı soru yöneltilmiştir. Yeri geldiğinde karşılaştırmalı olarak değinilecektir.

2.2.4. Suriye’de Gündelik Dini İbadetleri Yerine Getirme Düzeyi

Dindarlığı ölçme noktasında en önemli tespit dinin uygulama boyutu olan ibadet boyutudur. Dinin ibadet boyutu bir anlamda o dine inananların samimiyetini de göstermektedir. Bu anlamda katılımcılarımızın dinin tecrübe boyutu olan ibadet boyutu ile dinle olan bağları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için katılımcılara, “Suriye’de gündelik dini ibadetlerinizi yerine getiriyor muydunuz?” sorusu yöneltilmiştir.

Bir önceki soruyla bağlantılı olarak, Suriyeli aileler dini eğitimlerini çoğunlukla ev içerisinde, ailede aldıkları tespit edilmişti. Bu durumda aile bireyleri çocuklarının küçükken dini ritüelleri yerine getirmelerine gayret göstermekte ve çocuklar ev içerisinde küçük yaşta dini ibadetleri benimsemektedirler. Katılımcılardan küçük yaşta dini ibadetlerini yaptığını söyleyenler arasında on iki yaşında Türkiye’ye gelen ve şu an yirmi iki yaşında olan katılımcı şunları ifade etmiştir;

Altı yaşından beri bütün ibadetlerimi yapıyorum. Suriye’de de Türkiye’de de aynı şekilde namazlarıma dikkat ederim. Öyle öğrendim (K2).

Bir diğerkatılımcı şunları ifade etmiştir;

İbadetlerimi Elhamdülillah yapıyorum. Dua, salah, oruç, zikir hepsini rahat yapıyorum (K29).

Katılımcılar bir sorun olmadan Suriye’de gündelik dini ibadetlerine dikkat ettiklerini ifade etmiştir. Gündelik dini ibadetlerini yerine getirmekte bir sorun yaşamadıklarını ifade eden katılımcılar bu konuda gevşeklik göstermediklerini ve dini ibadete önem verdiklerini dile getirmişlerdir. Bu soruya, göç sonrası Türkiye’de dini ibadetlerin devamlılığı ile ilgili sorulan soru bağlamında karşılaştırmalı incelendiği için “Gündelik Dini İbadetleri Yerine Getirme Düzeyi” başlığında (2.3.8.) detaylıca değinilmiştir.

2.2.5. Suriye’de Dini Otorite ve Bilgiye Ulaşma

Dinde otorite inanan bireyler için önemli bir konudur. İnanan birey ancak güvendiği hocaya ya da dini konularda yetkin ve sorumlu olan kişilere sorularını yöneltir. Suriye’de, Türkiye’de olduğu gibi dini konularda rahatça başvuru yapılacak Diyanet İşleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan “*Alo Fetva*” hattı gibi bir sistem kurulmamıştır. Nitekim şu an Suriye’de doğrudan dini konularla ilgilenen bir bakanlıktan ziyade Vakıflar Bakanlığı adı altında dini bir bakanlık görev yapmaktadır.¹¹ Bu Vakıflar Bakanlığının başkanlığında, Aralık 2007 yılında göreve başlayan ve halihazırda Suriye yönetiminin partisi olan Arap Sosyalist Baas Parti üyesi Dr. Muhammed Abdus-seddar es-Seyid bulunmaktadır.¹² Bu bilgiler önemlidir çünkü Suriye’deki savaş, bir iç savaş örneğidir. Suriye halkı istemediği bir yönetimle savaşmış ve neticede binlerce Suriyeli, göçmen durumuna düşmüştür. İstemediği bir yönetimle yıllarca mücadele eden Suriyeliler dini konularda bu yönetimin partisinden olan yetkililere karşı da mesafeli olacaktır. Nitekim katılımcıların vermiş olduğu cevaplar bizi destekler niteliktedir.

¹¹ <https://mow.gov.sy/ar> (10.03.2023).

¹² https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_Kabinesi (10.03.2023).

Şu an 24 yaşında olan ve dini eğitimini okuldan ve ailesinden aldığını söyleyen katılımcı, dini konulara dair sorularını ya da problemlerini kime danıştığına dair şunları ifade etmiştir;

Türkiye’de hiç dışarı çıkmıyorum. Evdeyim hep. İhtiyaçlarımı almak için bazen market ya da hastaneye gidiyorum. Burada üç aile beraber kalıyoruz zaten. Dini konularda da büyüklerime soruyorum (K25).

Suriye’de aile büyüklerine hürmet çok olduğu kadar aile bireylerinin büyüklere olan itimadı da çok fazladır. Katılımcılardan yaşları 40 ve üzeri bireylerden dini konulara dair sorduğumuz sorularda annelerinin, babalarının, kayınvalidelerinin önemli bir konumda olduğu görülmüştür. Nitekim bu duruma benzer şekilde üç çocuğunu evlendirdiğini ifade eden ve evde gelinleriyle yaşayan katılımcı şunları söylemiştir;

Dışarda herhangi bir yerde dini eğitim almadım. Kayınvalidem hocaydı. Ondan öğrendim. Suriye’deyken ona sorardık. Bende kayınvalidemden öğrendim şimdi çocuklarım bana sorar.

Peki, cevabını bilemediğiniz bir durumda ne yaparsınız?

O zaman bizde buradaki büyüklerimize sorarız. Burada değilse telefondan sorarız (K6).

Görüşme esnasında gözlemlediğimiz kadarıyla kırk beş yaşındaki bu katılımcının evi diğer evlere nazaran daha tertipli ve özenliydi. Aile bireyleri de aynı şekilde çok dikkatli ve özenlilerdi. Evlerinde hafta da bir Suriyeli arkadaş ve komşularını ağırladığını ifade eden katılımcının diğer aileler yanında özel bir konumu olduğu göze çarpmaktadır.

Bunun yanı sıra üniversite mezunu olan yetmiş yaşındaki katılımcı şunları ifade etmiştir;

Okuldaki hocalara sorarım. Özellikle ilahiyat fakültesi hocalarına. Dini alanlarla ilgili bütün soruları, fetvaları üniversite hocasına sorarım (K10).

Suriye’de Matematik öğretmeni olan yetmiş yaşındaki katılımcı dini sorularını İlahiyat Fakültesi hocalarına danıştığını söylemiştir. Kendisi de üniversite mezunu olan katılımcı dini konularda diğer katılımcılardan farklı bir cevap vermiştir. Buna göre eğitim seviyesi diğer katılımcılara kıyasla daha yüksek olan katılımcımız dini konularda da yetkin olduğunu düşündüğü İlahiyat Fakültesi hocaları ile iletişim kurmuştur. Fakat Türkiye’ye geldikten sonra böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Bu durumu ilerleyen sorularda detaylı bir şekilde değinilecektir.

Katılımcıya bu soruyu sorduğumda yanında bulunan eşi ve tercümede yardımcı olan kişi, kendisinin zaten her şeyi bildiğini ifade etmişlerdir. Soruları olursa kendisine getirdiklerini söylemişlerdir. Aynı şekilde katılımcının eşi, küçük yaşta (14) evlendiğini ifade ederek dini konularda sadece eşinden yardım aldığını ve eşinin bilgisinin çok fazla olduğunu ısrarla vurgulamıştır.

Görüşme yaptığımız katılımcılardan dini konularda kime başvurursunuz sorusuna dair aldığımız cevaplar içerisinde genellikle büyüklerine danıştıkları görülmüştür. Daha büyük sorunlar karşısında ya da fetva alınacak bir durum olduğunda ise kendilerine yakın daha büyük hocadan görüş aldıklarını ifade etmişlerdir. Fakat katılımcıların hiçbirinin mahalle camii hocasından herhangi bir yardım aldıklarına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır.

2.2.6. Suriye’de Dini Hayatın Toplumsal Boyutu

Sosyal hayat içerisinde insanların bir araya geldiği ortak noktalar vardır. Bu noktalar hem toplum hem de birey için faydalar barındırır. Nitekim gerçekleştirilen bu faaliyetler hem toplumu bir arada tutmakta hem de bireyin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda bizde çalışmamızın amacına uygun olarak katılımcılara dini faaliyette bulunup bulunmadıklarına dair bir soru yönelttik.

Araştırmamız neticesinde insanlar mensup oldukları cemaat veya tarikatları söylemekte çekinmişler ve kaygılı davranmışlardır. Bu durumun temelini inildiğinde Suriye’de mevcut yönetim anlayışı göze çarpmaktadır. Çünkü, Suriye’de istihbarat çalışmaları çok fazla ve güçlü etkilere sahiptir.

Suriye’de görev yapan el-Muhaberat adındaki teşkilat, ülke içindeki muhalefetleri bastırmanın yanı sıra sivil istihbarat görevi de yürütmektedir.¹³ Haliyle insanlar da istihbarat tarafından başlarına kötü şeyler gelmesinden çekinmektedir. Suriye yönetiminin istihbarat çalışmalarını bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir;

Suriye yönetiminde yani Beşar yönetiminde dini etkinlikler yok. Polisler takip ediyor. Her şeyi yazıyorlar. Dini kelam yasak. Kendi aramızda konuşuruz sadece (K10).

Suriye’de dini faaliyet ve etkinlikte bulunmanın riskine değinen katılımcı, güvenlik görevlilerine karşı duyduğu kaygılarından dolayı herhangi bir dini faaliyette bulunmadığı gibi böyle ortamlara da gitmediğini dile getirmiştir.

Katılımcılar genel olarak Suriye’de dini etkinliklere katılmadıklarını söylemişlerdir. Bunun sebeplerini sordüğümüzdaysa yukarıda değindiğimiz güvenlik sorunu hariç farklı etkenlerden kaynaklı başka sebepler de olduğu görülmüştür. Bunlar arasında Suriye’de henüz küçük yaşta olduğu için dışarıya çıkmayan çocuklar da vardır.

On iki yaşında Türkiye’ye geldim. Suriye’deyken daha çok küçüktüm. Hiç katıldığım bir etkinlik olmadı. Camiye ’de gitmedim (K2).

Suriye iç savaşı 2011 yılında başladığında birçok çocuk yaştaki Suriyeli sığınmacı göç etmek zorunda kalmıştır. Aradan geçen on iki sene düşünüldüğünde erken yaşta göç eden çocuklar yetişkin bir birey olmuşlardır. Yirmi iki yaşındaki katılımcı da bizi destekler niteliktedir. Buna göre şu an yirmili yaşlarda olan Suriyeli sığınmacılar kendi ülkelerinde herhangi bir etkinlikte bulunamadığı gibi doğal olarak dini çalışmalarda da bulunmadığını ifade etmiştir.

¹³Suriye sivil istihbaratı ile ilgili bakılabilir. Erişim adresi:

[https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stihbarat_Genel_M%C3%BCd%C3%BCr%C3%BC%C4%9F%C3%BC_\(Suriye\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stihbarat_Genel_M%C3%BCd%C3%BCr%C3%BC%C4%9F%C3%BC_(Suriye))

Herhangi bir dini faaliyete katılmama sebeplerinden bir tanesi de Suriye aile yapısından kaynaklanmaktadır. Buna göre bazı aileler kadınların sosyal hayat içerisinde bulunmasını istememektedir. Bu durumu destekler nitelikte bir katılımcı şunları ifade etmiştir;

Hayır, evdeydim. Evlendikten sonra da eşim dışarı çıkmamı istemedi. Akrabalarımıza, misafirlığe gideriz. Erkekler bizim çıkmamızı istemiyor. Taassup çok, onlar istemiyor sadece akrabalara gideriz (K3).

Suriye’de bazı aile yapısı kadınların sosyal faaliyete katılması noktasında kapalı davranırken bazı ailelerde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Bu farklılaşmanın altında yatan bir sebep ise farklı bölgelerin farklı kültürlere sahip olmasıdır. Yukarıda değindiğimiz Halepli katılımcının aksine Hama ’da ve Lazkiye bölgesinde ikamet eden kadın katılımcılar kendi bölgelerinde dışarda bir etkinliğe katılmanın sorun olmadığını ifade etmişlerdir. Buna göre Hamalı katılımcı, bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

Dini bir aktiviteye katılabiliyorum yanımda kardeşim ailemle beraber. Ben Hamalıyım orası daha rahat (K4).

Katılımcıların, “Herhangi bir dini faaliyete katılıyor musunuz?” sorusuna verdikleri yanıt çoğunlukla ‘camilere gitmek’ olmuştur. Buna göre katılımcılardan bazıları dini faaliyet olarak kendilerine yakın camileri örnek göstermiştir. Nitekim bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

Evet, camiye gidiyorduk. Hatta 7. sınıfa giderken camide iki cüz ezberledim (K12).

Bir diğer katılımcı ise şunları ifade etmiştir;

Kayınvalideme gider orada toplanırdık bazen Ramazan ayında camiye giderdik (K1).

Buna göre Suriye iç savaşının da verdiği etkiyle insanların dışarda herhangi bir dini etkinlikte bulunma imkanının olmadığı gibi böyle etkinliklere katılmaları da çok fazla söz konusu değildir. Daha çok Suriye yönetiminin

kısıtlamaları ile karşılaşan katılımcılar, bunu kısık sesle dile getirmekte ve camilere dahi gitmekten çekinmektedirler. Bunun yanı sıra Suriye aile yapısı, bölgeler arası farklar ve bireysel tercihlerle de olsa genel olarak dini bir faaliyete katılma durumu çok fazla değildir.

Araştırmamız göç öncesi ve göç sonrası Suriyeli sığınmacıların dini yaşam ve dini tutumlarına dair herhangi bir değişme olup olmadığı üzerine odaklanmaktadır. Buna göre katılımcılara sorduğumuz bundan sonraki sorular göç sonrası yani Türkiye'ye geldikten sonraki hayatları ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

2.3.1. Göç Sonrası Türkiye'de Gündelik Hayat ve Dini Yaşama İlişkin Soruların Analizi

2.3.2. Suriyeli Mültecilerin Niğde'ye Göç Etme Sebepleri

Suriye, Türkiye'nin güney doğusunda yer alan ve en uzun sınır komşumuz olan yüzölçümü oldukça geniş bir ülkedir. Türkiye, Suriye ile olduğu gibi, birçok ülkeyle sınır komşusu durumundadır. Buna bağlı olarak da Türkiye'de bulunan çok sayıda şehir sınır kent olma özelliğine sahiptir. Fakat araştırmamızı yaptığımız ve Türkiye'nin ortasında bulunan Niğde şehri, Suriye'den gelen göçmenlerin ilk tercih noktası konumunda değildir. Buna rağmen hatırı sayılır Suriyeli nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Buna göre Niğde'de güncel rakam olarak 6430¹⁴ Suriyeli mülteci yer almaktadır. Mültecilerin çadır kentten ayrıldıktan sonra ya da bir durak olmaksızın doğrudan geldiği şehirler genellikle sınırda bulunan şehirler olmaktadır. Buna bağlı olarak sınırdan uzak ve nispeten küçük diyeceğimiz Niğde şehrinin tercih edilme sebepleri merak konusu olmuştur. Bundan dolayı Suriyeli sığınmacıların Niğde'ye gelme hikayeleri ve sebepleri araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcıları dinlediğimizde bu soru ile ilgili dikkat çeken birkaç farklı bulgu elde edilmiştir. Bunun en önemli sebebi hiç şüphesiz sığınmacıların göç edecekleri yerde akraba veya yakınlarının bulunmasıdır. Buna göre 5 yıl çadır kentte kaldıktan sonra Niğde'ye geldiğini söyleyen katılımcı şunları ifade etmiştir;

¹⁴ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (8.10.2023)

Eşim Usame buradaydı yani ilk o Niğde'ye geldi. Burada arkadaşları iş olduğunu söyledi. 9 ay kadar biz çadır kentte eşim Niğde'deydi. Sonra eşim bize Niğde'de iş bulunduğunu ve buranın rahat olduğunu söyledi çünkü çadırdaki hayat çok zor. Sonra biz de çocuklarla beraber hemen buraya geldik.

Niğde'ye yerleştikten sonra sizde burayı yakınlarınıza tavsiye ettiniz mi?

Evet, eşim kardeşini ve ailesini de Niğde'ye çağırdı. Onlarda biz burada olunca geldiler. Kışın çok iş olmuyor ama şükür. Ne yapalım çadır daha zor. Burada en azından bina da kalıyoruz hem akrabamız da var (K1).

Türkiye'ye geleli 10 sene olan ve 5 yıldır Niğde'de ikamet eden başka bir katılımcı bu yanıtı paralel olarak şunları ifade etmiştir;

Burada akrabalarım ve yakınlarım var. Onlar burada olunca bizde geldik. Eşim burada araba tamir işi yapıyor. Bende sipariş üzerine el işleri yapıyorum (K27).

Görüldüğü üzere göç sürecinde Niğde'yi tercih eden ailelerin bu tercihi yapmasında göç edilecek yerde bulunan aile veya yakınlarının bulunması önemli bir etken olmuştur. Buna göre aile ekonomisinden sorumlu olan bireyler en başta çalışabileceği iş imkânını sağlamakta ve daha sonra ailelerini yanlarına almaktadırlar.

Bu süreçte çocuklar da aile bireylerinin göç edeceği yeri belirleme de etkin olabiliyorlar. Nitekim yetmiş yaşında olan bir katılımcımız şunları ifade etmiştir;

Niğde'ye 2 yıl önce geldik. Daha önce Gaziantep Nizip'te kalıyorduk. Orada da 3 sene kaldık. Niğde'ye de çocuklarımın arkadaşları davetiyle geldik (K10).

Bu bağlamda göç edilecek yerle ilgili olarak önceden o bölgeyi bilen ve orada oturan kişilerin akrabalarına yaptıkları davetler, Niğde'ye gelen sığınmacıların en önemli göç etme sebebidir.

Bunun yanı sıra Türkiye'nin zorunlu göç karşısında aldığı tedbirler vardır. Bu tedbirler binlerce düzensiz göçmenin Türkiye sınırlarına ulaşmasıyla daha pratik çözümleri zorunlu kılmıştır. Türkiye, aşağıda yer alan geçici korumanın üç temel unsurunu yerine getirmekte ve Suriyelilere geçici koruma sağlamaktadır:

- 1- Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul,
- 2-Geri göndermeme ilkesi,
- 3- Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması.

Türkiye göçmenlerle ilgili daha pratik ve kalıcı çözümler sunmaya çalışmakta ve her geçen gün yeni politikalar geliştirmektedir.¹⁵

Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılarla ilgili politikalarından ikincisi olan “*Geri göndermeme ilkesi*” bağlamında bazı Suriyeli aileler belirli şehirlere yerleştirilmektedir. Bu bağlamda akraba veya bir tanıdık vasıtası olmaksızın doğrudan Niğde şehrine yerleştirilen aileler de bulunmaktadır. Örneğin, 7 yıldır Türkiye'de olan bir katılımcı Niğde'ye yerleşme konusuna dair şunları ifade etmiştir;

Niğde'yi tercih etmedik, bizi buraya yerleştirdiler. Burada çok zorlanıyorum (K5).

Halep'e bağlı bir köyde yaşarken zorunlu göç sebebiyle Niğde şehir merkezine yerleştirilen katılımcı, aradan geçen 7 yıl gibi uzun bir zamana rağmen Türkiye'ye alışamadığından ve zorluk çektiğinden bahsetmiştir. Suriye'de köyde yaşamını sürdüren bir ailenin zorunlu göç ile bilmediği bir ülkenin herhangi bir şehrine yerleşmesi zor olan göç sürecini daha da zorlaştırmıştır. Bu doğrultuda Şensoy'un yapmış olduğu araştırma bizi destekler niteliktedir. Buna göre, köylülükten çıkan ve topraktan kopan fazla

¹⁵ Geçici koruma ile ilgili Göç İdaresi sayfasından detaylı bilgi elde edilebilir. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari>

emek kente göçtüğünde, buraya uyum sağlaması ve modern kentlere has sosyal organizasyon ve kurumlarla bütünleşmesi kolay olmamaktadır (Şensoy, 2005: 75).

Türkiye'nin geri göndermeme politikası karşısında bazı Suriyeli sığınmacılar çadır kentlere yerleştirilmişken bazıları ise şehir merkezlerine yerleştirilmiştir. Böylelikle şehir merkezine yerleştirilen sığınmacıların uyum sürecinin hızlanacağı düşünülmektedir. Çünkü entegrasyon Martıkainen'in deyimiyle, göçmen bireyin ev sahibi olan toplumun farklı sosyal alanları ve bölümlerine dahil olmasıdır. Bu durum hem göçmeni ilgilendiren hem de ev sahibi ülkeyi ilgilendiren çift yönlü bir süreçtir (Martıkainen, çev. 2010: 265). Bu durum farklı araştırma konularına kapı açtığı için bununla ilgi daha fazla bilgi araştırılmaya muhtaçtır.

2.3.3. Göç ve Zorlukla Başa Çıkma Durumu

Göç her ne şekilde olursa olsun içerisinde birtakım zorlukları barındırmaktadır. Çünkü birey alışık olduğu bir mekândan ve kurulu bir düzeninden farklı olarak yabancı olduğu bir yere geçiş yapmaktadır. Bu durum Suriyeli sığınmacıların yapmış olduğu zorunlu göç bağlamında düşünüldüğünde sığınmacıları bekleyen daha zorlu hayat şartları anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu zorlu hayat şartları sığınmacıların gündelik hayatlarını etkilediği gibi dini hayatlarını da etkilemektedir. Çünkü yaşadığımız felaketler, salgınlar, beklentiler, umutlar, istekleri yöneltebileceğimiz bir sığınağın yani yaratıcının varlığına ihtiyaç duymaktadır. Çünkü insanoğlu zorlu durumlar karşısında (savaş, ölüm, doğal afet) hayatın tekrardan anlamlandırmak ve teselli bulma ihtiyacı hisseder. Bu durumla başa çıkmak için iki yolun olduğunu vurgulayan Ayten, bu durumları şu şekilde ifade etmiştir; iki türlü başa çıkma vardır, ya anlam korunur ya da anlam dönüştürülür. Dini inanç ve tutumların bu zor zamanda bireye yol gösterici olması da dini başa çıkma sürecini ifade eder. Nitekim insan değiştiremeyeceği durumlarda mevcut algısına yönelik değişimler yaptığında sorunlarla başa çıkması daha olağandır (Ayten, 2012: 40)

Çalışmamızda zorunlu göçün beraberinde getirmiş olduğu zorlu hayat şartlarının bireyde meydana gelen etkisi üzerinde durulmuş. Bu bağlamda bireyin kendisini zorluklar karşısında teselli ederken dini bir dayanağının olup olmadığını öğrenmek için katılımcılara şu soru yöneltilmiştir; “Yaşadığınız zorluklar karşısında kendinizi nasıl teselli ediyorsunuz? Göçün hayatınıza etkisinin nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?”

Hiç şüphesiz Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye’ye gelmeye çalışan sığınmacılar bazı zorluklarla mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Türkiye’nin sınırında bulunan Lazkiye şehrinden, savaşın ilk başladığı zamanlar Türkiye’ye göç eden ve aynı zamanda Suriye’nin Türkmenlerinden¹⁶ olduğunu söyleyen katılımcı, Suriye’den ayrılmadan önce yaşadıklarını ve Türkiye’ye geldikten sonra karşılaştıklarına dair şunları söylemiştir;

Suriye’den çıkarken ölümlerin üzerine basıp çıktık. Çok zordu çok. Her şeyi geride bıraktık. Evimiz, arabamız, eşyalarımız.. Çok ağladım. Türkiye’de komşularım çok iyiydi çok şükür. Benim ne zaman sıkıntı çektiğimi görseler yanıma gelirlerdi. Gördüğüm yaşadığım şeyler karşısında Allah bizi imtihan ediyor diyorum ama merak ettiğim asıl şey acaba bu sabırlarımızın sonucu nasıl olacak diyorum. Bunu merak ediyorum.

Türkiye’ye geldik daha zor yaşadık. Evimiz yok, kalacak yerimiz yok. Savaş başladı hemen geldik. Önce Hatay’da oturduk ama çok iyi davrandılar bize. Bazen de bize çok sinirlenenler oldu. Pazarda alışveriş yaparken bir teyze karşıma geçip “Siz ülkenize dönün! Ne yapıyorsunuz burada?” dedi.

Ben de Türkçe bildiğim halde ona Arapça “Sen ne diyorsun teyze, anlamıyorum” dedim (K17).

¹⁶ Suriye’de yaşayan Türkmenler hakkında daha geniş bilgi için bakılabilir. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_T%C3%BCrkmenleri

Çok zor şartlar altında Türkiye'ye geldiğini söyleyen katılımcı, yaşadığı zorlukları komşularının desteği ile atlattığını söylemiştir. Bunun yanı sıra karşılaştığı zorluklara gösterdiği sabırların ahirette kendisine nasıl döneceğini merak ettiğini ifade etmiştir. Çünkü, “Allah’a kulluk etmek ve sınanmak için yaratılan insanın kurtuluşa erebilmesi, birtakım sıkıntılara ve zorluklara sabır ile göğüs germesine bağlıdır. İnsanı birçok yönden geliştiren, ona yüce bir ahlâk kazandıran ve onun kurtuluşuna vesile olan sabır, aynı zamanda kişiyi psikolojik, ruhsal açıdan rahatlatır, sonuç itibariyle de sahibini başarıya ulaştırır. Konuya bu yönüyle bakıldığında sabrın dünyevî ve uhrevî olmak üzere iki kısımda değerlendirileceği söylenebilir” (Bulut, 2020: 347). Katılımcı, göçerken yaşadığı zorlukların yanı sıra Türkiye'ye geldikten sonra da başka bir sorun ile karşılaştığını şikâyet etmeksizin ifade etmiştir. Buna göre kalabalık bir ortamda “Suriyeli” olduğu için istenmediğini söyleyen birine karşı sessiz kalmayı tercih etmiş ve Türkçe bildiği halde kendisini açıklama ihtiyacından kaçınmıştır.

Savaşın başlarında Türkiye'ye gelen 2 yıldır Niğde'de ikamet eden doksan üç yaşındaki başka bir katılımcı zorluklar karşısında ne yaptığı ile ilgili şunları ifade etmiştir;

Elhamdülillah O (c.c.), Kerimdir biz kuluz. Sabır var, kanaat çok şükür. Ben her ay hatim yaparım. Çok Kur'an okurum. Gelecek için Allah'tan umutluyum.

Göçün hayatınıza etkisinin nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?

Burada camiye ya da dışarı çıkamıyorum sağlık sorunlarından dolayı. Sadece kendi işlerimi yapabiliyorum. Suriye'de kendi bahçemiz vardı, onunla ilgilenebiliyordum. Ama buraya geldikten sonra çok hastalandım. Şimdi kendi ihtiyaçlarımı dahi zor yapıyorum. Evlatlarım yardım ediyor (K28).

Türkiye'ye göç edeli 12 yıl olan katılımcı şu an doksan üç yaşındadır. Hem yaşının berberinde getirdiği sorunlar hem de hayat şartlarındaki imkansızlıklardan dolayı kendi ihtiyaçlarını dahi sınırlı düzeyde

karşılatabilmektedir. Buna rağmen Allah'a karşı hiç şikayetçi olmadığından ve sürekli Kur'an-ı Kerim ile meşgul olduğundan söz etmiştir.

10 yıl önce Türkiye'ye gelen diğer bir katılımcımız bahsi geçen soruya ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır;

Sabredeceğiz, elhamdülillah ne yapayım başka. Rıza var kanaat var çok şükür. Yoksa her şey daha zor olur.

Peki göç hayatınızda neleri değiştirdi? Nasıl etkileri oldu?

Zor tabi ki. Suriye'de her şeyimiz vardı. En azından eşimin sabit bir işi vardı. Burada ne iş olursa ona gidiyor, çok yorgun geliyor eve. Onun için üzülüyorum ama yapacak bir şey yok. Kızımı evlendirdim, şu an onlar çadırkentte kalıyor. Suriye'de olsak onu sürekli görebilirdim. Ama şimdi çocuğu oldu mesela, ona bile gidemiyorum. Ne yapayım, Allah büyük (K1).

Göç sonrası ailesinin çok zorluk çektiğini ve kızından ayrılmak zorunda kaldığını ifade eden katılımcı buna rağmen Allah'a olan güvenini yüksek tutmakta ve zor anlar içinde teselli olarak Allah'a sığınmaktadır.

Değişen ve dönüşen hayat şartları insanları zor zamanların eşiğine getirebilmektedir. Kimi zaman salgın, açlık, doğal afet tehdidi karşısında kalan insan kimi zaman ise savaş, göç tehdidi ile karşı karşıya gelmektedir. Bu tür zor durumlarla karşılaştıklarında bireyler zorlukları katlanılabilir hale getirmek, acılarına teselli bulmak, hayatın sürekliliğini sağlamak ve hayata yeniden tutunmak adına akli ve duygusal pek çok çaba ve etkinlik içerisine girerler. Kişinin zor ve sıkıntılı zamanlarında girmiş olduğu bu süreç, pek çok düşünce, duygu ve davranışı içerisinde barındırır. Kişinin hayata karşı genel yönelimine bağlı olarak dinî veya seküler içerikler taşıyabilir. Kimi zaman bu süreç spor yapma, sinemaya gitme, eğlenme gibi seküler temelli olabileceği gibi dua ve ibadet etme şeklinde dinî içerik de taşıyabilir veya her ikisini de birlikte içerebilir (Ayten ve ark. Sağır, 2014: 6).

Bu bağlamda sonuç olarak katılımcıların vermiş olduğu cevaplara bakıldığında hepsinin zor zamanlarında Allah'a sığındıkları görülmüştür. Allah'a duyulan kalbi inancın/ tevekkülün araştırmaya katılan her katılımcıda etkili olduğu görülmüştür. Buna karşın inancın fiiliyata dönüştüğü ibadet boyutuna dair verilen cevaplar farklılık arz etmektedir. İlerleyen sorularda bu konuya ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

2.3.4. Göç ve Dindarlık İlişkisi

Katılımcıların göç sonrası dini hayat ve düşüncelerindeki değişimleri tespit etmek için yukarıdaki sorularla bağlantılı olan ek sorular sorulmuştur. Buna göre katılımcıların dini hayat ve düşüncelerini evet ya da hayır gibi kategorize etmeleri istenmiştir. Bu durumda diğer sorularla bağlantılı olarak daha güvenilir sonuçlar elde etme isteğinden dolayı "Kendinizi dindar olarak görüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir.

Dindarlık kavramı üzerine yapılmış oldukça fazla tanım vardır. Bu tanımlamaların fazla olmasında dindarlık kavramının öznel olmasının etkisi çok fazladır. Nitekim biz de bu soruda karmaşaya yer vermemek için dindarlık olarak neyi kastettiğimizi şu şekilde açıklayabiliriz: katılımcıların inandıkları dinin gereklerini yerine getirme gayretleri ve dini inançları yönünden kendilerini dindar olarak hissedip hissetmediklerini öğrenmeyi amaçladık. Bu doğrultuda önceki sorularla bir karşılaştırılmaya gidilerek katılımcıların dini düşünce ve hayatlarının dindarlık bağlamında tutarlılığı gözden geçirilmiştir.

Buna göre kırk beş yaşında olan ve Türkiye'ye on yıl önce gelen katılımcı şunları ifade etmiştir;

Evet, dindarım tabi. Bunun aksi olamaz (K1).

Dindar olduğunu vurgulayan katılımcımız bunun tersi bir durumunun olma ihtimalinin dahi söz konusu olmayacağını dile getirmiştir.

Diğer bir katılımcım yukarıdakinden farklı olmayan şu cevabı vermiştir;

Dindarım elhamdülillah. Namazlarımı hiç kaçırmam, devamlı camiye giderim. Kur'an-ı Kerim okurum (K10).

İbadetlerine dikkat eden ve devamlı camiye gittiğini söyleyen katılımcımızda haklı olarak kendisini dindar bir Müslüman olarak nitelemektedir.

Katılımcılar bu soru karşısında kendilerini dindar olarak tanımlamışlardır. İnanan bir bireyin ibadetlerini yerine getirmemesi ya da bu konuda özensiz davranması durumunda da kendilerini dindar olarak niteleme durumları söz konusu olabilmektedir. Nitekim on sekiz yaşında olan ve ibadetlerine çok fazla dikkat etmeyen katılımcının da kendisini dindar olarak göstermesi bizi doğrular niteliktedir. Elbette bu durumun sebebi, herhangi bir dine inanan bireyin kendisine yöneltilen bu soruya karşı olumsuz cevap vermeyi yakıştıramaması da olabilir. Ayrıca din kavramı içsel bir serüveni içerisinde barındırmaktadır. Bu durumda birey dini inançlarının dışı vurumu olan ibadetlerden ziyade içsel yoğunlaşma sürecine odaklanarak da kendisini dindar olarak niteleyebilmektedir.

Mülakat esnasındaki gözlemlerimiz ve bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar -katılımcıların kendilerini dindar olarak görmelerine rağmen- Suriyeli sığınmacıların göç sonrası dini yönden değiştikleri doğrultusundadır. Akkır, Suriyelilerle yaptığı bir çalışmada bu durumu dile getirmektedir. Ona göre Suriyeli sığınmacıların göç sonrası Türkiye’de uyum çabalarının sonucunda değişimler olmuştur. Akkır, bu durumun sebebini Türkiye’ye gelen Suriyeli sığınmacıların sekülerleşmesi olarak görmektedir (Akkır, 2019: 482).

Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacılar farklı bir din ile karşılaşmadıkları için bu konuda ciddi bir zorluk çekmemişlerdir. Fakat daha çok sosyo-kültürel ve dil bağlamında sorun yaşamışlardır. Bu sorunları zaman içerisinde uyum ve adaptasyon ile aşmaya çalışmaktadırlar. Elbette ki Suriye’deki sosyal hayatı ve Türkiye’deki sosyal hayatı karşılaştırdığımızda az önce Akkır’ın da bahsettiği gibi Türkiye’ye göç eden Suriyeli mültecilerin daha çok sekülerleştiği yönündedir. Nitekim özellikle kadınların Türkiye’de

daha fazla sosyal hayat içerisinde yer almaları, alışveriş ve kafe kültürünün yaygınlaşması gibi durumlar dini hayatı Suriye'ye kıyasla daha geri planda tutmaktadır. Bu durum ise Suriyeli mültecilerin dini yaşamları üzerinde ister istemez bazı değişimlere yol açmaktadır.

2.3.5. Dini Eğitim ve Dini Eğitim Mekanları

Katılımcılara sorduğumuz bir diğer soru, Türkiye'ye göç ettikten sonra herhangi bir dini eğitim alıp almadıklarına yöneliktir. Böylece Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye yerleştikten sonra dini eğitim alma durumlarına dair imkanlar gözlemlenmiştir.

Türkiye'de ilkokul, ortaokul, lise, ilahiyat gibi doğrudan Milli Eğitime Bakanlığına (MEB) bağlı kuruluşlarda dini eğitim verilmektedir. Bunun yanı sıra Diyanet İşleri Başkanlığına (DİB) bağlı Kur'an Kursları ve Camilerde de dini eğitim verilmektedir. Ayrıca DİB müfredatıyla uyumlu bilhassa gönüllü kuruluşlar ve STK'larda, vakıf ve derneklerde, pansiyon ve yurtlarda dini konularla ilgili eğitim verilmektedir. Yaygın olarak ise ailelerde, evlerde, mahallelerde, kitle iletişim araçlarında, yazılı ve görsel basında, sosyal medyada dini içerikler ve buradan elde edilecek dini bilgiler mevcuttur. Yani Türkiye'de dini eğitim almak isteyen birey kolaylıkla bu imkana erişebilmektedir. Bu durumu Suriye ile karşılaştırdığımızda Türkiye'de dini eğitim almak ve bu eğitime ulaşma imkânı Suriye'ye kıyasla çok daha kolaydır.

Bu doğrultuda yukarıda bahsi geçen soru ile ilgili Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye geldikten sonra dini eğitim alıp almadıklarına dair verdikleri cevaplar şu şekildedir;

Burada Kur'an Kursuna (KK) gidiyorum. Orada dört Suriyeliyiz, beraber gidiyoruz. Yani Türkçem çok iyi olmadığı için pek bir şey konuşmıyorum ama Kur'an-ı Kerim okuyoruz.

Peki, Kur'an Kursuna gitmek hayatınızı nasıl etkiledi?

Suriye'de hafızlık yapıyordum. Hafızlığuma Türkiye'de de devam ediyorum. Çok şükür bu güzel bir şey. Çok iyi Türkçe

*konusamıyorum ama söylenenleri daha iyi anlamaya başladım.
Evde durmak istemediğim için orası (KK) daha iyi oluyor (K5).*

Türkiye'ye 7 yıl önce gelen katılımcı burada Kuran Kursuna başladığını ifade etmiştir. KK'nda Suriyeli üç arkadaşının daha olduğunu ve beraber oldukları için daha kolay geldiğini söylemiştir. Bunun yanı sıra Suriye başladığı hafızlığına Türkiye'de devam ettiğini söyleyen katılımcı diğer katılımcılara nazaran öğrenmeye daha açık ve kendisini daha iyi ifade edebildiği gözlemlenmiştir.

Katılımcılardan sadece iki kadın Kuran Kursuna gitmektedir. Erkeklerden ise bir kısmı ilerleyen yaşları gereği dışarda herhangi bir eğitime katıl(a)mamaktadır. Diğer bir kısmı ise ev ekonomisine çalışarak katkı sağladıkları için bu gibi eğitimlere hiç vakit ayıramadıklarını ifade etmişlerdir.

Bunun yanı sıra bazı katılımcılar dışarıya çıkmadan, telefon vasıtasıyla dini eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Buna göre iki küçük çocuğu olan katılımcı bu soruya şöyle yanıt vermiştir;

Burada hayat zor, çocuklarımda küçük kendi ihtiyaçlarımı bile karşılamak için dışarı zor çıkamıyorum. Ama internet var, buradan Kur'an açıp dinliyorum. Ezberlerimi tekrar ediyorum. Merak ettiğim konuları araştırıyorum, cevaplarına bakıyorum (K2).

Başka bir katılımcı benzer olan şu cevabı vermiştir;

Dışarda herhangi bir yerde dini eğitim almadım. Kayınvalidem hocaydı. Ondan öğrendim. Suriye'deyken ona sorardık. Bende kayınvalidemden öğrendim şimdi çocuklarım bana sorar.

Peki, cevabını bilemediğiniz bir durumda ne yaparsınız?

O zaman bizde buradaki büyüklerimize sorarız. Burada değilse telefondan sorarız (K6).

Görüşme yapmaya gittiğimiz evlerin istisnasız hepsinde internet bağlıydı. Birbirlerini arama şekillerinin genellikle internete bağlı uygulamalar olduğunu gördüm. Burada da katılımcımız dini eğitim almak istediğini ama imkanlarının uygun olmadığını dile getirdikten sonra bu durumu telefonundan yardım alarak çözdüğünü ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacıların birbirleriyle iletişimlerinin yanı sıra, merak ettikleri konuları da internet üzerinden araştırdıkları gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda internetin sığınmacılar için kolay, pratik ve daha uygun olması tercih edilmesindeki önemli etkenlerdendir.

İmam-hatip lisesi mezunu olan erkek katılımcı bu soru ile ilgili şöyle cevap vermiştir;

Türkiye'ye geldiğimde on dört yaşındaydım. Biraz çadırkentte kaldıktan sonra Niğde'ye geldik. Buradan İmam-hatip lisesinden mezun oldum. Zorlandığım da oldu ama güzeldi. Hocalarım bizi severdi (K23).

Türkiye'de İmam-Hatip lisesinden mezun olan katılımcı, dini eğitimini buradan aldığını ifade etmiştir. Anlaşılır bir şekilde kendisini ifade ettiğine dikkat ettiğimiz katılımcı mezun olduktan sonra iş hayatına geçiş yaptığını ifade etmiştir.

On sekiz yaşında olan ve ortaokul son sınıf öğrencisi olan bir diğer katılımcımız bu soru ile ilgili kısa bir yanıt vermiştir;

Okulda din dersimiz oluyor. Orada öğreniyorum. Kur'an derslerimizde oluyor (K7).

1,5 yıldır okula gittiğini söyleyen katılımcının, oldukça içine kapanık ve çekingen bir tavır içerisinde olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra sorulara verdiği cevaplar çok kısa ve kapalı kalmıştır. 1,5 yıldır okula gitmesine rağmen neredeyse hiç Türkçe konuşmamış ve Türkçe olarak sorduğum soruları anlamamıştır. Suriye'de köyde yaşayan katılımcı Niğde şehir

merkezinde hayatına devam etmektedir. Oldukça zorlandığı gözlemlenen katılımcı hala Türkiye'ye alışamamış gözükmektedir.

Daha önce katılımcılara Suriye'de almış oldukları dini eğitimi sorduğumuzda birçoğunun ailesinden dini eğitim aldığını tespit etmiştik. Bu durumun Türkiye'de hala devam ettiğini gösteren durumlar olmuştur. Nitekim sekiz yaşındayken ve savaşın ilk yıllarında Türkiye'ye gelen şu an on dokuz yaşında olan katılımcı bu soru ile ilgili şöyle cevap vermiştir;

Annem çok güzel Kur'an okur. Dini bilgisi de çok fazla maşallah. Bana dini konuları annem öğretti. O zamanlar Antep'te yaşıyorduk. Orada öğrenmiştim bende (K8).

2. sınıfa kadar Suriye'de eğitim alan katılımcı 7. sınıfa kadar da Türkiye'de eğitim almış ve ortaokulu bitirmeden okuldan ayrılma kararı almıştır. Türkiye'de büyümesine rağmen Türkçe seviyesi anlaşmak için yeterli olmayan katılımcı sürekli evde olduğunu ifade etmiştir.

Suriye'deyken dini eğitimin daha çok aile içerisinde öğretilmekte ve bunun yanı sıra camide de dini eğitim alanlar bulunduğu tespit edilmişti. Göç sonrası Türkiye'de de Suriye'de olduğu gibi aile içi dini eğitimin varlığı devam etmektedir. Suriye'den farklı olarak Türkiye'deki Kur'an Kurslarına katılımın olduğu dikkat çekmektedir. Devamlı Camiye giden tek erkek katılımcı ise bunu dini bir eğitim almaktan ziyade sosyal çevre oluşturma ve cami kültürünü devam ettirmek için yaptığı gözlemlenmiştir.

2.3.6. Çocukların Dini Eğitimi

Suriye'de dini eğitimini genel olarak ailesinden aldığını söyleyen katılımcıların, Türkiye'ye göç ettikten sonra kendi çocuklarına dini eğitimini nasıl verdikleri inceleme konumuza dahil edilmiştir. Nitekim ülkeleri ile bağları kopan, aile ve akrabalarının ya öldüğü ya da başka yerlere göç ettiği durumda aileler için dini eğitimin nerede durduğu ve mahiyetinin nasıl olduğu merak konusu olmuştur.

T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), Türkiye'de toplamda 3.366.185 bin Suriyeli bulunduğunu açıklamıştır.

Bunlardan yaşları 0-18 arasında değişen Suriyeli sığınmacı çocukların sayısı 1 milyon 622 bin 522 kişiyi bulmaktadır (01. 06. 2023).¹⁷ Türkiye’de doğan çocukları da düşündüğümüz zaman bu veriler çok dikkat çekicidir.

Bu bağlamda ailelerin çocuklarıyla bağlarını ve onlara kendi kültür ve birikimlerini aktarmaları önemlidir. Nitekim kendi ülkesi dışında doğan veya büyüyen çocukların en sıkı bağları aileleriyle. Ve geçmiş birikimlerine dair öğrenecekleri bilgiler, gene aileleri tarafından sözel olarak aktarılmaktadır. Bu süreçte ailelerin çocuklarına dini yönden nasıl bir eğitim verdiği sorusuna, yedi çocuğundan ikisi Türkiye de doğan katılımcı şu şekilde cevap vermiştir;

Ben öğrendiğimi çocuklarıma öğretiyorum. Mesela ben Ahmet’e (sekiz) küçüklüğünden itibaren oruç tutmaya alıştırdım. Şimdi oruçlarını hep tutuyor çok şükür. Çünkü büyüyünce çok zor geliyor, yapmak istemiyorlar. O yüzden erkenden namaza, oruca başlaması lazım. Mesela, Fatma (on üç) birinci sınıfa giderken başını örtmüştü, çok şükür hala başını örter. Çünkü, Resulullah s.a.s. yedi yaşından itibaren çocuklarınıza dini öğretin buyuruyor (K1).

Bu katılımcı Suriye’de dini eğitimi daha çok kayınvalidesinden aldığını ifade etmişti. Şimdi de Türkiye’de çocuklarına dini eğitimi kendisi vermektedir. Buna benzer olarak beş çocuğu olan katılımcı şu şekilde cevap vermiştir;

Evet, her zaman çocuklarıma günahın ve iyinin ne olduğunu söylüyorum. Peygamberimizin hayatını anlatıyorum. Bunlar bizim için önemli (K3).

Suriye’de dini eğitimi ailesinden aldığını söyleyen bir diğer katılımcı, şimdi çocuklarına dini eğitimi kendisinin verdiğini ifade ederek şunları söylemiştir;

Suriye’de cuma günleri tatil, bende kız arkadaşlarımla camiye giderdim. Orada hafızlığımı bitirdim Elhamdulillah, şimdi hafızım. Burada çocuklarıma ben öğretiyorum. Kısa sureleri biliyorlar, ezberlediler maşallah. Önemli olan ev içerisinde öğrendiği, ben de

¹⁷ <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> (01.06.2023)

evde dini konuları öğrenmelerine önem veriyorum. Ben iyiysem çocuklarda iyi olacak. Ben böyle düşünüyorum (K13).

Ön lisans mezunu olan ve evinde Suriyeli çocuklara İngilizce özel ders veren katılımcı çocuklarının hem ahlaklı hem de dinini bilen eğitimli çocuklar olmasına istemektedir. Konuşurken çok özenli davranan katılımcı, diğer katılımcılara nazaran daha bilinçli bir dini eğitim verdiği gözlemlenmiştir.

Türkiye’de Suriye’ye nazaran ev haricinde dini eğitim alma olanakları daha fazladır. Camiler, yaz kursları, Kuran kursları, halk eğitim merkezleri, projeler kapsamında verilen özel dersler bunlardan bir kaçıdır.¹⁸ Bu kurslarda katılımcıların talebi doğrultusunda dini eğitimlere de yer verilmektedir. Nitekim katılımcılardan bir kısmı çocuklarını bu eğitim merkezlerinden bazılarına gönderdiklerini ifade etmiştir. Dört çocuğu olan ve evde parça işleri ile ilgilenen katılımcı şunları aktarmıştır;

Çocuklarıma dini eğitimi ben vermeye gayret ediyorum. Evde sipariş işlerim olduğu için çok vaktim olmuyor. Bu yüzden çocuklar daha çok cami kursuna gidiyorlar. Suriye’de olsa daha farklı olurdu. Evde dini eğitim rahat alırdı. Burada şartlar değişti (K27).

Suriye’de dini eğitimi ailesinden aldığını söyleyen katılımcı göç sonrası Türkiye de çocukları ile yeterince ilgilenemediğini ve onlara dini eğitimi kendisinin veremediğini belirtmiştir. Bu noktada dışardaki kurslardan destek almak isteyen katılımcı çocuklarını evlerine yakın olan caminin yaz kursuna göndermektedir. Zorunlu göç sonrası değişen hayat şartlarına bağlı olarak Suriyeli sığınmacılar mevcut imkanlardan yararlanma yoluna gitmiştir. Buna göre, evde çocuklarının dini eğitimine ayıracak yeterli vakti olmayan katılımcı onları kursa gönderdiğini ifade etmiştir. Buna benzer olarak özel sektörde çalışan ve üç çocuğu olan diğer katılımcı şunları aktarmıştır;

Çocuklarımdan dini eğitimiyle çok ilgilenemiyorum çünkü ben de eşim de çalışıyor. Eve akşam geliyoruz. Çocuklarımdan ikisi imam

¹⁸ Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı (SUYE), Halk Eğitim Merkezlerinde bünyesinde oluşturulan eğitimler bunlara örnek verilebilir.

Hatip'e gidiyor orada din dersleri oluyor. Yazları da çocukları camiye gönderiyorum. Onlar için de iyi oluyor (K24).

Yoğun çalışma hayatı içerisinde olan anne ve babalar çocuklarına dini eğitimi verme konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Buna göre eve geç geldiğini ifade eden katılımcı çocuklarının dini eğitimi ile ilgilenemediğini ve onları dini eğitim alma imkânı olan yerlere gönderdiğini ifade etmiştir.

Göç sonrası hayat şartlarının zorlaşması neticesinde bazı ailelerde sadece erkekler değil kadınlar da çalışma hayatının içerisine girmeye başlamıştır. Bu durum beraberinde bazı kolaylıkları getirdiği gibi çocuklu aileler için de daha zorlu bir sürecin başlangıcı olmuştur. Nitekim çalışan katılımcıların çocuklarıyla yeterince ilgilenmeye vakit ayıramadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra bu aileler çocuklarının dini eğitimi kendilerinin veremediklerini bunun yerine gittikleri okullardan ders aldıklarını ifade etmişlerdir.

Genel olarak Suriyeli ailelerin çocuklarının dini eğitimlerini ihmal etmedikleri gözlenmiştir. Ev hanımı olan katılımcılar daha çok çocuklarına dini eğitimi kendilerinin verdiklerini ifade ederken, çalışan bireyler ise çocuklarına dini eğitim verme imkânı bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Yoğun iş mesaisinde çalışan ailelerin kendi çocuklarını dini eğitim almaları için evlerine yakın camilere gönderdiklerini söylemişlerdir. Bunun yanı sıra çocuklarını özellikle İmam-hatip okullarına göndermeyi tercih eden aileler çocukların dini eğitimlerini okuldan aldıklarını açıklamışlardır.

2.3.7. Çocukların Okul Eğitimi

Türkiye Suriyeli sığınmacılar için, 2016 yılında almış olduğu “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES)”¹⁹ kapsamında Suriyeli sığınmacı çocuklara okulların kapısını açmıştır. Böylece sosyal uyum ve topluma entegrasyonun daha kolay ve hızlı yayılması planlanmıştır. Bu tarihten sonra Suriyeli sığınmacıların okullaşma oranında artışlar gözlenmiştir. Yapılan projeler ve sunulan imkanlar

¹⁹ Daha geniş bilgi için bakılabilir. Erişim adresi: <https://piktes.gov.tr/cms/Home/Hakkimizda>

doğrultusunda ailelerin çocuklarını okula gönderme durumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Suriye savaşı binlerce insanı yerinden ettiği gibi okul çağındaki çocukları da eğitimsiz bırakmıştır. Aileler çadırkent, köy veya bir şehirde sabit bir mekân buluncaya kadar çocuklarının eğitimi ile ilgilenmeleri söz konusu olmamıştır. Bu durum birçok çocuğun eğitimde sene kaybına sebep olduğu gibi yeniden eğitim alma imkanını da kaybetmesine neden olmuştur. Niğde şehir merkezinde kalan Suriyeli sığınmacı ailelerin çocuklarını okula gönderme durumu daha rahat ve ulaşılabilir. Buna göre katılımcıların sahip oldukları çocukların eğitim durumuna dair aldığımız cevaplar olumlu yönde olmuştur.

Yedi çocuğu olan ve bunlardan üç tanesi okula giden katılımcı bu konuyla ilgili şunları söylemiştir;

Evet, çocuklarım okula gidiyor. Mahmut (yirmi bir) liseye kadar okudu. Aslında devam etmek istiyordu ama masraflarımız çok olunca mecbur okulu bırakmak zorunda kaldı. Fatma (on üç) ve Sümeyye (on bir) ortaokula gidiyor. Ahmet (sekiz) de ilkokula gidiyor.

Peki, çocuklarınız okuldan memnun mu?

Yani Fatma ve Sümeyye memnun, öğretmenleri çok iyi. Ahmet çok sevmiyor okulu. Arkadaşları da bazen kötü davranabiliyor. Geçen öğretmeniyile konuşmaya gitmiştim. Ahmet'in bu hali beni üzüyor ama yapacağım bir şey yok (K1).

Lise mezunu olan oğlunun ev ekonomisine katkı sağlaması için eğitimine devam edemediğini dile getiren katılımcı, kalabalık bir aileye sahip olmanın ve şehirde yaşamının pahalılığı neticesinde çocuğunun eğitime devam edememe sebebini açıklamıştır. Hali hazırda da ilkokul ve ortaokul çağındaki üç çocuğunun okuldaki eğitimine devam ettiğini söylemiştir. Aynı şekilde okula giden çocukların okul ortamına dair izlenimleriyle ilgili sorumuza

kaygılı bir şekilde cevap veren katılımcı, çocuklarının yabancı olduğu için bazen arkadaş ortamıyla ilgili sorunlarının olduğunu dile getirmiştir. Çoban, bu durumu; sosyal, etnik ve kültürel olarak farklı bir ortama ‘Suriyeli’ adıyla giren çocukların, en başından bir ötekileştirme ve ayrıştırılmaya maruz kaldığını söylemiştir (Çoban 2020: 642). Bu etnik ayrıştırma okula giden birçok Suriyeli çocuğun karşılaştığı ciddi problemlerden biridir. Suriyeli çocuklar her ne kadar okulla ilgili dil, ayrımcılık, uyum gibi problemlerle karşılaşsalar dahi aileleri eğitimlerine ara vermelerini istememektedir. Mesela beş çocuğu olan ve üç çocuğu okula giden katılımcı şunları ifade etmiştir;

Üç çocuğum okula gidiyor. Burada en büyük sorunumuz dil ve çocukların okulda yaşadığı zorluklar. Bunlar çok zorluyor bizi ama alışmak zorundayız (K3).

Katılımcının üç çocuğu okula gitmektedir. En büyük sorunlarının Türkçe dilini bilmemeleri olduğunu söylemiştir. Nitekim bu durum birçok yabancı öğrencinin başat problemidir. Burada dikkat çeken durum, katılımcının Türkiye’deki yaşam şekli olmuştur. Dışarda herhangi bir etkinliğe katılmayan, dil kursuna gitmeyen ve ev ihtiyaçlarını eşinin aldığını ifade eden katılımcı Türkçeyi öğrenmek adına bir çaba içerisinde olmamıştır. Bilakis çocuklarının Türkçe dilini öğrenmelerindeki zorluklara değinerek onlar adına kaygılarını ifade etmiştir. Aile içerisinde anne ve babanın yeterli derecede Türkçe dilini bilmemesi ama okula giden çocukların iyi derecede Türkçe bilmesi zaman içerisinde ailede farklı sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Suriye’de yaşayan Türkmenlerden olduğunu ifade eden katılımcının cevabına baktığımız zaman, çocuklarının eğitimi ile ilgili şöyle cevap vermiştir;

Dört oğlum var, hepsi de okula gidiyor. Salih (dokuz) 3.sınıfa, Umeyr (on iki) 6. Sınıfa, Ubeyde (on üç) 7. sınıfa ve en büyükleri Şahin (on altı) lise 2’ye gidiyor. Zaten en küçük oğlum Türkiye’de Hatay’da doğdu.

Peki, çocuklarınız okuldan memnun mu? Bir sorun yaşıyor musunuz?

Yani zaten biz Türkçe biliyoruz. Çocuklarımda öyle, onlarda Türkçe biliyorlar. Zaten en küçük oğlum Türkiye’de doğdu. Çocuklarım okulda normal Türk öğrenciler gibi, Suriyeli olduklarına inanmıyor hocaları (K17).

Katılımcının dört çocuğu vardır ve hepsi de okula gitmektedir. Aslen Türkmen oldukları için dil ile ilgili bir sorun yaşamamışlardır. Çocuklarının dış görünüş olarak Suriyelilere benzemediklerini ve bu yüzden de okula alışma problemlerinin olmadığını ifade etmiştir. Bu durumu kendisi için fırsat gören katılımcı, Türkmen olduğu için kendinin şanslı olduğunu dile getirmiştir. Çok iyi Türkçe konuşan katılımcı ile mülakat boyunca tercümana ihtiyaç duymadan görüşme yapılmıştır.

Suriye’de matematik öğretmenliği yapan ve dört çocuğu olan katılımcı, göç öncesi ve sonrasında çocuklarının eğitimi ile ilgili şunları söylemiştir;

Dört çocuğum var. Bir kızım o Suriye’de sınırda ailesiyle yaşıyor. Üç tane oğlum var. Onlar okudular maşallah. Biri sınırda, Hatay’da öğretmenlik okuyor. Son sınıf öğrencisi, bitecek inşallah. Diğer iki oğlum, onlar büyük tabi. Suriye’de biri mühendis diğeri polisti. Ama şimdi kendi mesleklerini yapamıyorlar. Türkiye’ye geldikten sonra biri ticaretle ilgilenmeye başladı diğeri ise inşaatta çalışıyor (K10).

Katılımcının kendisi eğitilmiş biridir ve çocuklarını da öyle yetiştirmiştir. Suriye’de memur olarak çalışan oğullarının savaş sonrası mesleklerine devam edemediğini dile getiren katılımcı, oğullarının çalışabilecekleri yeni meslekler bulduklarını ifade etmiştir. Burada şuna da değinmek gerekiyor. Suriye’de savaş başladıktan sonra kendi halkıyla savaşmak istemeyen ve Esad yanlısı olmayan birçok asker, polis ve subay Suriye ordusundan ayrılmıştır. Ülkenin savunma ve askeri kanadında bulunan ve Esad’a karşı olan bu kesimin bir kısmı ülkeyi terk edip kaçak durumuna düşerken diğer bir

kesim ise Esad'a karşı birleşerek Özgür Suriye Ordusunda²⁰ görev aldıklarını ilan etmişlerdir.

Genel olarak katılımcıların çocuklarını göç öncesinde olduğu gibi göç sonrasında da okula gönderdikleri görülmektedir. Fakat buradaki problem çocukların en fazla liseye kadar okuyup devamını getiremiyor olmalarıdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri aile bütçesinin çocukların eğitimini sürdürmede yeterli olmamasıdır. Bu yüzden lise çağındaki çocuklar ev ekonomisine katkı sağlamak amacıyla eğitimlerini yarıda bırakmaktadırlar. Bunun yanı sıra Suriyeli öğrencilerin okullarda yaşadığı bazı problemler tespit edilmiştir. Buna göre birkaç katılımcı çocuklarının okullarda “Suriyeli” olarak etiketlendiğini ve ayrıştırıldığını dile getirmiştir. Bu durumda hem aileler için hem de okula giden çocuklar için uyum problemini doğurmakla beraber doğru ve sağlıklı bir entegrasyon sağlanamamaktadır. Çocukların okullara uyum sağlamada zorlanmalarının bir diğer nedeni ise hiç şüphesiz dil problemidir. Ailelerin yeterli derece Türkçe bilmemeleri ve bu konuda çocuklarına yardımcı olamadıkları görülmüştür. Nihayetinde bu durum çocukların da dil öğrenmelerini olumsuz etkilemektedir.

2.3.8. Gündelik Dini İbadetleri Yerine Getirme Düzeyi

Bireyin dine duyduğu yakınlığı gözlemleyebildiğimiz alanlardan bir tanesi dini ritüellerin yerine getirildiği ibadetlerdir. Zorunlu göç süreci sonrasında Suriyeli sığınmacıların gündelik ibadetleri ile ilgili değişen noktaların olup olmadığını tespit etmek için “Türkiye’ye geldikten sonra gündelik dini ibadetlerinizi yerine getirme düzeyinde bir değişim oldu mu?” sorusu yöneltilmiştir. Buna göre daha önce Suriye’deki gündelik ibadetlerin yapılması ile ilgili aldığımız cevaplar doğrultusunda karşılaştırılmaya gidilmiştir.

Suriyeli sığınmacılar, zorunlu göç süreci sonrasında evlerini ve iş yerlerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Bir gecede değişen hayatlarının yanı sıra tanımadıkları ve dillerine yabancı olan başka bir ülkeye göç etmek

²⁰ Özgür Suriye Ordusu’nun kuruluş amacı ve tarihçesi üzerine okuma yapmak için bakılabilir. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%96zg%C3%BCr_Suriye_Ordusu

zorunda bırakılmışlardır. Yanlarında sadece taşıyabilecekleri kadar eşya alabilen sığınmacılar meşakkatli bir yolculuğun sonunda daha güvenli olan Türkiye sınırlarına gelmişlerdir. Bu kadar yorucu ve zorlu bir yolculuğun yanında bilinmezliğin de beraberinde getirdiği hengâme içerisinde kalan Suriyeli sığınmacıların gündelik dini ibadetlerine dair yeterli özeni gösterip göstermedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Suriye’de matematik öğretmeniyken ilerleyen yaşından dolayı Türkiye’de herhangi bir işte çalışmayan katılımcı bu soruya şu şekilde cevap vermiştir;

Türkiye’de camiye gidiyorum her vakit. Bazen imam gelmediğinde yani tatilinde gelmediğinde onun yerine imam oluyorum. Başka bir camide var oraya da giderim. İbadetlerimi çok dikkat ederim nerede olursa olsun (K10).

Sosyal hayata katılma noktasında camiler önemli potansiyele sahip yerlerdir. Nitekim göçmen bireyler için cami ortamı huzur ve sükûnet ortamı olmasının yanı sıra ortak değerlerin olduğu iletişim ve kaynaşma merkezleridir. Bu bağlama göçmen bireylerin yabancılaşma hissetmediği mekanların başında camiler gelmektedir (Ördek, 2011: 24). Katılımcımız bu durumu çok iyi kullanmış ve belli bir çevre oluşturmuştur. Bu bağlamda ibadetlerini yaparken hem içsel olarak hem de sosyal olarak kendini geliştirmiştir.

Başka bir katılımcı ise köylerine düşen bomba sonrası Türkiye’ye göç etmeye karar verdiklerini ve yaşadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

Türkiye’ye gelmeyi hiç düşünmemiştim ama köye bomba düşünce hemen çıkmak zorunda kaldık. Türkiye’ye on beş günde gelebildik. İlk gece yakınımızda bulunan başka bir köye gittik. Orada babamın arkadaşları vardı. Birkaç gün bizi Türkiye sınırına bırakacak arabayı bekledik. Fakat arabacı paramızı aldı ama bizi yanlış yere götürmüştü. Bir hafta sınıra ulaşmak için yürüyerek devam ettik. Paramız da kalmamıştı. Türkiye’ye geldikten sonra Gaziantep’te sekiz ay kaldık ve oradan Niğde’ye geldik.

Zor ve uzun bir yolculuk olmuş. Bu esnada ibadetlerinizi yapabildiniz mi? Türkiye'ye geldikten sonra ibadetlerinizi yerine getirme düzeyinizde bir değişiklik oldu mu?

İbadetlerime devam ediyorum. Elhamdülillah hatta şu an daha fazla ibadet yapmaya gayret ediyorum. Ailem Suriye 'de, annem ve babam. Onları çok özliyorum, çok dua ediyorum. Suriye 'de dini kuvvetli olan burada da daha iyi yaşıyor dinini. Zayıf olanda dinden iyice uzaklaşıyor (K18).

Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Türkiye'ye gelen katılımcı göç sürecinde ve sonrasında yaşamış olduğu sıkıntılara ve zorluklara rağmen ibadet yapmayı bırakmadığını dile getirmiştir. Göç esnasında anne ve babasını geride bırakmak zorunda kalan katılımcımız, bu durumun kendisini çok etkilediğini ve ailesine çok dua ettiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde ibadetlerini yerine getirmenin ve dua etmenin insanı rahatlatan bir yanı olduğu uzmanlarca dile getirilmektedir. Buradaki katılımcımız da yaşadığı zorlukları dua ederek ve ibadetlerine itina göstererek aşmaya çalışmaktadır. Herhangi bir işte çalışmayan ve ev hanımı olan katılımcımız, cevabının sonunda Suriye'de dini yaşamına dikkat eden bireyin Türkiye'de de aynı özeni gösterdiğine ya da Suriye'de dini yaşamına özen göstermeyenlerin Türkiye'de de bu özensizliğe devam ettiğini söylemiştir. Fakat görüşme yaptığımız diğer katılımcılardan elde ettiğimiz bulgulara göre bu tespit doğru gözükmemektedir. Nitekim iş hayatının içerisinde olan ve yoğun çalışma saatleri olduğunu dile getiren diğer bir katılımcımız bu soru ile ilgili şunları ifade etmiştir;

Ben Suriye 'deyken ibadetlerimi düzenli yapıyordum. Suriye 'de ibadetlerime daha çok vakit ayırıyordum ama burada öyle değil, yeterli vaktim olmuyor. Çalıştığım yerde işler çok yoğun oluyor. Bazen namazlarımı kılamadığım oluyor. Namaz kılmak için hem uygun yer yok hem de patronum izin vermiyor. Suriye 'de böyle bir şey olmazdı. Rahatça namazımızı kılardık (K24).

Suriye’de ibadetlerine dikkat ettiğini söyleyen katılımcı Türkiye’ye geldikten sonra çalışmaya başladığını ve iş yerinde farklı sebeplerden ötürü ibadetlerini yerine getiremediğini söylemiştir. Buna göre iş yerinin yoğun tempo gerektirmesi, ibadet yapacak mekanının olmaması ve patronunun çalışma molaları harici izin vermemesi sebebiyle ibadetini yapamadığını dile getirmiştir. Görüldüğü üzere her iki katılımcı da göç etmek zorunda kalıp farklı hayat mücadelesi içerisine girmişlerdir. Ev hanımı olan ve anne babasını Suriye’de bırakmak zorunda kalan katılımcı daha çok ibadetlerine yoğunlaştığı halde, Türkiye’de iş hayatına giren diğer katılımcı ibadetlerini yeterince yerine getiremediği için üzüldüğünü dile getirmiştir. Buna benzer olarak inşaat sektöründe çalışan diğer bir katılımcı da kendisi ile ilgili şu durumu bize aktarmıştır;

İşlerimiz çok ağır ve yoğun oluyor. Eve geldiğimde çok yorgun oluyorum. İbadetlerime dikkat etmeye çalışıyorum ama çok zor oluyor benim için. Elhamdülillah buna rağmen namazlarımı kılıyorum (K22).

İşlerin zor ve yoğun olduğunu dile getiren katılımcı ibadetlerini yerine getirmeye gayret ettiğini ifade etmiştir.

Çalışma hayatı içerisinde olan Suriyeli mültecilerin hem vakit olarak hem de imkân olarak ibadetlerini yerine getirme olanakları farklılaşmaktadır. Buna göre evde daha çok vakit geçirenlerin yani ev hanımlarının, emekli ya da yaşlı olanların ibadet etmeleri çalışan katılımcılara kıyasla daha kolay ve imkân dahilinde olmaktadır. Bu durumda Suriyeli mültecilerin ibadetlerini yerine getirme düzeylerinin sahip oldukları şartlara göre değiştiğini söyleyebiliriz.

Elbette ki bu zorlu şartlarda herkes dine ait ibadetleri yerine getirmede yukarıdaki bahsettiğimiz katılımcılar gibi cevap vermemiştir. Yaş aralığı on sekiz ile yirmi beş arasında olan genç katılımcıların yukarıdaki soruya vermiş oldukları cevaplar diğerlerine göre nispeten farklı olmuştur. Buna göre on

önce ailesiyle Türkiye'ye göç eden ve şu an yirmi bir yaşında olan katılımcının cevabı şu şekilde olmuştur;

Bazen yapmadığım ibadetler olurdu. Yani Niğde'ye ilk geldiğimiz zamanlar ne dışarıya çıkıyordum ne de ibadetlerimi yapıyordum. Şimdi daha iyiyim Elhamdülillah.

Niğde'ye geldiğinde ibadetleri yapmana engel olan şey neydi?

Türkiye'ye geldiğimde zaten küçüktüm. İlk çadırkente geldik, orada akrabalarımız ve arkadaşlarım vardı. Sonra Niğde'ye gelince buraya alışamadım. Bir süre hiçbir şey yapmak istemedim. Ailem ibadetlerimi yapmam gerektiğini hep söylerdi. Annem çok üzüldü bu halime. Ama şimdi daha iyiyim çok şükür. İbadetlerime de dikkat etmeye başladım (K23).

Savaşın ilk yıllarında göç eden çocuklar aradan geçen on iki yılın ardından büyümüş ve genç birer yetişkin olmuşlardır. Bu durumda zorunlu göç tecrübesinin çocukların hayatlarına olan etkisinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Debdebeli ve yerleşik olmayan hayatları, sürekli bir yere ait olma çabası, düzensiz yaşamları derken zorunlu göç etmek durumunda kalan göçmen ailelerin bu durumundan en fazla çocukları etkilenmektedir. Yirmi yaşında olan katılımcı da bu gerçekliği bizlere tekrardan göstermiştir. Türkiye'ye ilk geldiğinde çadırkente kalan katılımcı sonraki yıllarda ailesi ile Niğde şehir merkezine yerleşmişlerdir. Çadırkentten sonra şehir merkezine yerleşen genç katılımcının buraya alışması zaman almış ve bu süreçte kendisinde ifade ettiği gibi ibadetlerini yapmaktan uzaklaşmıştır. Bunun sebebi olarak da şehre alışamaması ve yeni arkadaşlık kuramamasını göstermiştir. Bu durumu Çelik şöyle ifade etmektedir; kente gelen göçmenler, eğitim, ekonomi, işgücü ve sosyokültürel bakımdan yeterli donanıma sahip olmadıklarından dolayı kentin ekonomik ve sosyokültürel dezavantajlarıyla baş etmek durumunda kalırlar (Çelik, 2012: 299). Nitekim çadırkentlerde hayat daha sakin ve sistemli ilerlerken şehir merkezleri bu şekilde değildir. Şehir merkezleri daha hızlı bir yaşamı zorunlu kılmanın yanı sıra kalabalık ve

karmaşık olabilmektedir. Ekonomik olarak çadırkentlere kıyasla daha çok pahalı olmanın yanı sıra daha çok ihtiyaç ve daha çok harcamayı da beraberinde getirmektedir. Bu külfetli durum göçmenlerin gündelik hayatını etkilediği gibi dini hayatlarını da etkilediğini bizlere göstermiştir.

On sekiz yaşında olan diğer bir katılımcı yukarıdaki soruya ilişkin şu şekilde kısa bir cevap vermiştir;

Yani ibadetlerimi yaparım. Annem namaz kılmam gerektiğini sürekli söyler. Küçük yaşta namaz kılmamı, oruç tutmayı bana annem öğretmişti (K7).

Bu soruya verilen cevabı analiz etmeden önce dindarlık tipolojilerine dair bir bilgi vermemiz gerekmektedir. Taplamacıoğlu'nun oluşturduğu beşli tasnife göre ilk sırada, herhangi bir ibadeti yapmayan ama cenaze töreni gibi toplu ibadetlere katılan “*gayri amel*” olarak nitelenen tipler vardır. İkinci sırada; başkalarına bağlı olanlar, yönlendirmeler ile hareket eden tipler vardır. Buna göre bu tip, camiye gidenlerle camiye gider kendi başına eylemde bulunmayan dalgalı tiptir. Üçüncü sırada; bütün ibadetlerini kendi isteğiyle yerine getiren, düzenli ve uyumlu tiptir. Dördüncü sırada; daha çok yaşlılık dindarlığı olarak ifade edilen, farz ibadetlerin yanında nafîle ibadetlere de dikkat edilen “*sofi dindarlığı*”dır. Beşincisi ve son dindarlık tipolojisi ise; diğerlerine nazaran daha kuralcı, hayata salt haram ve helal değerlendirmesi çerçevesinde bakan daha tutucu ve yenilikleri tenkit eden “*yobaz*” diyebileceğimiz bir dindarlık tipi vardır (Taplamacıoğlu 1962: 145).

Katılımcımızın vermiş olduğu cevaba yeniden dönecek olursak yukarıda bahsettiğimiz ikinci tip dindarlık tipolojisi olduğu görülür. Çünkü katılımcımız annesinin emirleri doğrultusunda ibadetlerini yapmakta ve ona göre hareket etmektedir. Mülakat esnasındaki gözlemlerde bu tespiti doğrular niteliktedir. Çünkü on sekiz yaşında olan katılımcı, bu soruya dair verdiği cevaplarda sıkıldığını belirten davranışlar göstermiş ve kısa cümlelerle kaçamak cevaplar vermiştir.

Suriyeli sığınmacılar içerisinde bu çalışmaya destek veren genç katılımcıların Türkiye’de gündelik dini ibadetlerini yerine getirme düzeyinde eksiklikler olduğu görülmüştür. Özellikle küçük yaşlarda zorunlu göç tecrübesi yaşayan ve yerleşik bir düzene geçmeleri zaman alan ailelerin çocukları bu süreç içerisinde yıpranmakta ve dini hayatlarında daha özensiz davranmaktadırlar. Nitekim yaşları otuz ve üzeri olan katılımcılarda gençlerde karşılaşılan dini hayata dair özensiz tavırların olmadığı bu kıyaslamayı doğrular niteliktedir. Bunun yanı sıra göç sonrası yoğun çalışma hayatı içerisine giren Suriyeli mültecilerin günlük dini ibadetlerini yerine getirmede sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Askeri düzeyde ibadetlerini yerine getiren katılımcılar göç sonrası zorlu yaşam koşulları, yoğun çalışma hayatı ve çevre faktörlerinden etkilendikleri tespit edilmiştir.

2.3.9. Göç ve Dini İnanç-Düşünce Arasındaki İlişki

Araştırmamızın bir diğer sorusu, zorunlu göç tecrübesinin ve beraberinde getirdiği belirsizliğin dini düşünceye olumlu veya olumsuz herhangi bir etkisinin olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Bu bağlamda göç sonrası ile ilgili Suriyeli sığınmacılara şu soru yöneltilmiştir; “Dini inanç ve düşüncenizde bir değişme oldu mu?”

İnsan yaratılışı itibariyle bir yaratıcıya inanma ihtiyacı hisseder. İnsanın içsel olarak geliştirdiği bu bağlılık inanç olarak adlandırılabilir. Elbette ki her şey gibi insanların bağlılık duyduğu dini inanç da karşılaşılan olaylardan bağımsız düşünülemez. Buna göre insanlar içlerinde buldukları zor ve sıkıntılı zamanlarında inandıkları yaratıcıya olan bağlarını ve güvenlerini yeniden gözden geçirebilmektedir. Çünkü her şeye muktedir ve gücü yeten Allah’ın, kendisine inanan kullarının içerisinde bulunduğu zorluklardan bihaber olması düşünülemez. Bu durum karşısında inanan birey iki türlü tavır geliştirebilmektedir; ya yaratıcısına güvenip başına gelen olaylara sabredecek ve bunun mükafatını alacağına inanarak yola devam edecek ya da inandığı yaratıcısına olan güvenini kaybedip, inancını yitirecektir. Bizde çalışmamızda, ülkesinde iç savaş çıkan ve kendi ülkesinden kendi başkanları tarafından zorunlu göçe mecbur bırakılan Suriyeli sığınmacıların bu durum

karşısında dini düşüncelerinin değişip değişmediğini öğrenmek için yukarıdaki soruyu yönelttik. Buna göre savaşın ilk yıllarında Türkiye'ye gelen katılımcımız soruya şu şekilde cevap vermiştir:

Hayır vallahi. Dini düşüncemde hiçbir değişme olmadı. Suriye'de nasılsa burada da aynı.

Peki, bu savaş neden bizim başımıza geldi, başka ülkenin başına gelmedi, diyor musunuz?

Yani, bilmem hiç böyle düşünmedim. Bence Allah böyle olmasını istedi ve oldu. Her şey nasip (K1).

Katılımcımız ilk başta soruya tepkili yaklaşmış ve diğer cevaplarından farklı olarak yüksek bir sesle dini düşüncesinde bir değişme olmadığını ve bu durumun söz konusu dahi olamayacağını bize hissettirmiştir.

Konuyla bağlantılı olarak mülakat esnasında ilave sorularla cevaplar daha belirgin hale getirilmiştir. Bu bağlamda daha açık olan başka bir soruyu katılımcıya yönelttiğimizde aynı kararlılıkla cevap verdiği görülmüş ve başına gelen bu göç hadisesinin Allah'ın bir nasibi ve takdiri olduğunu dile getirmiştir.

Katılımcıların istisnasız hepsinin bu soruya yanıtı, dini inanç ve düşüncelerinde herhangi bir değişikliğin olmadığı yönündedir.

Bir önceki soruyla bağlantılı olarak ibadetlerini yerine getirmede gevşeklik gösteren ve özensiz davranan katılımcıların cevapları da aynı şekilde dini inançlarının ve düşüncelerinin değişmediği yönündedir. Bu durum üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Nitekim katılımcılardan bazılarının dini inancın gereklerini yerine getirmenin bir göstergesi olan ibadetlerde eksiklikleri olsa dahi yaratıcıya ve dine olan inançları noktasında bir noksanlık belirtisi göstermemektedirler.

Dini inancın değişmesi hemen olan ya da kolay karar verilen bir durum değildir. Bu doğrultuda zorunlu göçün beraberinde getirdiği belirsizliklere ve sıkıntılara rağmen katılımcılardan olumsuz bir cevap alınmamasında

kalıplaşmış dini inancın etkisinin görüldüğünü söyleyebiliriz. Kobya bu durumu “Sosyalleşme Kuramı” bağlamında açıklamıştır. Ona göre, birey içerisinde büyüdüğü ortamın şeklini almakta ve nesillerden nesillere aktarılan inancını da yetiştirildiği bu ortam da öğrenmektedir (Kobya, 2015: 59). Bu durumda dini inanç ve düşünceler bu şekilde sonraki nesillere aktarılmaktadır.

2.3.10. Türkiye’de Dini Hayatın Toplumsal Boyutu

Suriyeli mültecilerin adaptasyon sürecini hızlandırmak için bazı çalışmalar söz konusu olabilmektedir. Bu yüzden katılımcılara sosyal bir faaliyet olan herhangi bir dini sohbet katılma durumları sorulmuştur.

Sohbet ortamları, halka açık etkinliklere nazaran daha samimi ve sıcak bir ortamda gerçekleşir. Bunun yanı sıra sohbetler daha uzun soluklu ve sabit günleri olan bir ortamı ifade etmektedir. Bu doğrultuda katılımcılardan aldığımız cevaplar şu şekildedir:

Evet, sohbet yaparız. Hatta bizim eve de çok gelirler. Buradaki akrabalarımızla ya da Suriyeli arkadaşlarımızla hafta sonları buluşuruz. Eşleri de gelir, erkekler bir odada, kadınlar bir odada oturur. Biraz dua edip Kur’an okuruz. Sonra normal konuşuruz, yaptığımız şeylerden bahsederiz. Bana da çok iyi geliyor. Hem burada yalnızız, birbirimize destek oluyoruz(K6).

Katılımcı dini sohbe katıldığını hatta kendi evlerinde hafta sonu sohbet olduğunu dile getirmiştir. Fakat burada dikkat çeken husus katılımcının bu dini sohbeti Suriyeli akraba ve tanıdıklarıyla yapıyor olmasıdır. Bu durumda kendi içlerinde ve kendi kendilerine verdikleri sohbetler ile toplumla aralarına set çekmiş ve bu şekilde adaptasyon sürecinden de uzaklaşmış olmaktadır. Haliyle bu durumda göçmenlerle toplumsal uyum sürecini uzatmakta ve zorlaştırmaktadır.

Türkiye’ye geldikten sonra Kur’an Kursuna başlayan birkaç katılımcıdan daha önce söz ettiğimiz için tekrara düşmemek adına burada yeniden değinme ihtiyacı hissedilmemiştir. Bunun yanı sıra herhangi bir dini sohbe

katılmayan katılımcıların sayısı da oldukça fazladır. Bu durumun sebebi katılımcılara göre değişmektedir. Nitekim küçük yaşta şeker hastası oğluna bakmak zorunda olan katılımcı şunları ifade etmiştir:

Sohbete gitmiyorum. Daha doğrusu gidemiyorum. Oğlum sürekli hasta onu yalnız bırakamıyorum. Bu benim için çok zor. Türkçe kursuna gitmek istedim o da olmadı. Bu durum beni üzüyor ama yapacak bir şeyim yok (K12)

İçerisinde bulunduğu zorlu durumun sohbet vs gibi bir etkinliğe katılmaya engel olduğunu dile getiren katılımcı bu durumdan üzüntüyle bahsetmiştir.

Çalışma yoğunluğundan dolayı sohbetlere katılmadığını ifade eden katılımcılar da olmuştur. Mesela inşaat sektöründe çalışan katılımcı şunları ifade etmiştir;

Daha önce de söyledim aslında, burada işlerimiz çok ağır ve yoğun oluyor. Eve geldiğimde çok yorgun oluyorum. Sohbete gitmeye vaktim olmuyor bende yorgun oluyorum genelde. Sohbetten kendi arkadaşlarımız arasında olduğu kadar işte (K22).

Çalışma hayatının zorluğundan bahseden katılımcı bu durumun hayatındaki diğer yerleri de etkilediğini dile getirmiştir. Nitekim çalışma sektöründe olan başka katılımcılarında ifadeleri bu yöndedir. Yoğun iş hayatı içerisinde sadece dinlenmeye ve kendi ailelerine vakit ayırmaya yetecek zamanları oluyor. Bu durum katılımcıların dini sohbet veya etkinliklerden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Katılımcılar fazla çalışma mesaisini dini hayatlarına bir engel olarak görmeseler dahi Suriye'deki yaşam şartları ile Türkiye'deki yaşam şartları kıyaslandığında bu durumun dini hayatlarında birtakım değişmelere sebep olduğu ortadadır. Nitekim Suriye'de düzenli bir hayat içerisinde yaşayan ve dini ibadetlerine daha fazla vakit ayıran katılımcılar, zorunlu göçle birlikte buldukları refah hayattan mahrum kaldıkları gibi dini hayatları da bu süreçten olumsuz etkilenmiştir.

2.3.1. Göç ve Sosyal Faaliyet İlişkisi

Katılımcıların bizzat kendilerinin sosyal bir aktivite içerisinde olup olmadıkları merak konusu olmuştur. Bu bağlamda katılımcılara, “Türkiye’ye geldikten sonra sosyal bağlarınız (etkinlik, gezi, ziyaret, sohbet) azaldığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız bunun nedenini ne olarak görüyorsunuz?” soru yöneltilerek cevapları analiz edilmiştir.

Zorunlu göç sonrası biranda hayat şartları ve düzenleri değişen Suriyeli sığınmacıların göç sonrası yerleştikleri şehirde herhangi bir faaliyet ya da aktiviteye katılma durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda bir katılımcı şu cevabı vermiştir;

Suriye’de rahattım. Tanıdığım bildiğim yer. Orada dışarı gezmeye çıkardık ama burada hiç öyle çıkmıyoruz. Gerçi bazen eşimle akşam yürüyüşü yaparız. İnsanların kalabalık olduğu yerlerde otururuz. Burayı daha tam bilmiyoruz ve yabancı geliyor ama ben bazen sıkınca eşime diyorum, ‘‘Hadi dışarı çıkalım bi, bakalım insanlar ne yapıyor?’’. O zaman yürürüz beraber. Bana iyi gelir bu (K17).

Suriye’de sosyal olarak daha aktif olduğunu söyleyen katılımcı Türkiye’ye yabancı olmasının verdiği çekingenlikle toplum içerisinde bir faaliyete katılmadığını bunun yerine bazen eşiyile birlikte akşam yürüyüşleri yaptığını ifade etmiştir. Dışarıya hiç çıkmadığı zaman bunaldığını ve kalabalık yerde insanların içerisinde vakit geçirdiğini ifade etmiştir. Bu durumda bireyin toplum içerisinde var olma mücadelesi ve ihtiyacının bir göstergesidir.

On sekiz yaşında olan ve ortaokul son sınıf öğrencisi olan katılımcı bu soru ile ilgili şu şekilde cevap vermiştir;

Kuzenlerim var burada. Onlarla dışarı çıkarız bazen. Parka gideriz, orada otururuz. Piknik yaptığımızda olur ama az. Başkada bir yere gitmedim (K7).

Bazen kuzenleriyle parka gittiğini ifade eden katılımcı bunun haricinde herhangi bir etkinliğe katılmadığını belirtmiştir. Burada dikkat çeken husus, on sekiz yaşında ve en genç katılımcı olan kişinin ara ara parka gittiğini ifade

etmesidir. Nitekim hem yaşının verdiği heyecan ve merak ile hem de okula gidip dışarıyla bağının devam etmesi bu katılımcıya diğerlerinden daha fazla dışa dönük yapmaktadır. Nitekim diğer katılımcılar daha önce geçen “dini sohbetlere katılıyor musunuz?” sorusu ile bağlantılı olarak aynı şekilde cevap vermişler ve sosyal faaliyet olarak Suriyeli tanıdıkları ile kendi aralarında dini sohbet yaptıklarını ifade etmiştir. Fakat bilhassa okula giden gençlere bu durum böyle olmamıştır. Genç kesimin daha fazla dışa dönük potansiyele sahip olması ve Türkiye’de büyümeleri onları dışarıda daha fazla aktif yapmaktadır diyebiliriz.

2.4.1. Katılımcıların Geleceğe Dair Beklentileri

Bu sürecin sonunda katılımcıların geleceğe dair beklentilerinin ne olduğu ile ilgili soru yöneltilmiştir. Çünkü, geleceğe dair beklenti aynı zamanda içerisinde bir umudu da barındırmaktadır. Suriye savaşı sonrası zorunlu göçle ülkelerinden ayrılan, aileleri dağılan ve yakınlarını kaybeden binlerce insan olmuştur. Bu durum insanın geleceğe dair bir hayalinin olmasını da etkilemektedir. Türkiye’ye göç eden ve artık buraya yerleşen Suriyeli sığınmacıların bu hayattan beklentilerinin ne olduğu sorusuna bir katılımcı şu cevabı vermiştir;

Hayalim, umudum, geleceğe dair bir beklentim yok. Sadece ailemi görmek istiyorum. Onlar Suriye’de (K25).

Hiçbir hayalinin ya da beklentisinin olmadığını söyleyen katılımcının hayatına dair şunları söylemek gerekiyor. Henüz yirmi dört yaşında olan ve üç çocuğu bulunan katılımcının çocuklarından biri engellidir ve her zaman onun ihtiyaçlarını gidermek zorundadır. Eşi ise iş yerinde yaşadığı bir problemden dolayı hapiste olan katılımcı Niğde’de tanıdıklarının evinde kalmaktadır. Kaldıkları evde üç aile olarak yaşayan katılımcı bu durumun çok sıkıntılı olduğunu ama elinden bir şey de gelmediğini ifade etmiştir. Bu durumdan kaynaklı olarak da dışarıya neredeyse hiç çıkmayan katılımcı kendisini çok fazla bunalmış hissetmektedir. Anne ve babasının İdlib’ de güvenli bölgede kaldığını söyleyen katılımcı tek isteğinin ailesini görmek olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda çok fazla zorluk yaşayan katılımcı,

eşinin ve ailesinin de yanında olmamasından dolayı bir beklentisi olmadığını ifade etmiştir.

Diğer katılımcılardan bu kadar olumsuz bir yanıt alınmamıştır. Bilakis geleceğe dönük çok kuvvetli beklentileri olduğunu belirten cevaplar alınmıştır. Nitekim katılımcıların çoğu ilk olarak kendilerine ait bir evin olmasını istemişlerdir. Bunu ekonomik olarak düzelme ve bebek istekleri takip etmiştir. Türkiye’de bir evi olmasını isteyen ve artık Suriye’ye dönme gibi bir durumun söz konusu olmadığını dile getiren katılımcı şunları ifade etmiştir;

Hayalim, beklentim Türkiye’de bir evim olsun istiyorum. Giden gitti, çocuklarım için de iyi bir geçim olsun isterim. Artık sadece onları düşünüyorum (K17).

Bundan sonraki bütün çabalarının çocuklarına iyi bir imkân sağlamak olduğunu söyleyen katılımcı bunun için hasta bakım işinde çalışarak eşine destek olmaktadır.

Henüz yeni evli olan iki kişi ise bu soruya cevap olarak bebek istediklerini dile getirmişlerdir. Suriye aile yapısına baktığımızda çok çocuk sahibi oldukları ve bu durumun göç sonrası Türkiye toplumunda dikkat çektiği görülür. Yaşam şartlarının zorluğu, gelecekle ilgili belirsizliklerin Suriyeli ailelerin çocuk yapmalarına bir engel olarak görülmediği tespit edilmiştir. Katılımcıların bu konudaki düşüncülerini daha önce aktarmıştık.

Bu bağlamda katılımcıların göç ettikleri yerlerde herhangi bir tanıdığının olmaması, bulunduğu yere uyum sağlayamaması ve kötü ekonomik şartlardan dolayı geleceğe dair bir beklentilerini olmadığını dile getirmelerinde etkili olmuştur.

2.5.1. Suriyeli Mültecilerin Ülkelerine Geri Dönme Durumu

Suriyeli katılımcıların tekrar ülkelerine dönme düşüncelerinin olup olmadığı merak edilmiştir. Bundan dolayı katılımcılara şu soru yöneltilmiştir; “Geri dönme imkânı olursa, memleketinize dönmek ister misiniz?”

Zorunlu göçle birlikte ülkelerinden ayrılan Suriyeli sığınmacıları yıllar içerisinde geri dönüşleri araştırmaların ilgi konusu olmaktadır. Nitekim ilk yıllarda geri dönecekleri düşünülen Suriyeli sığınmacıların yıllar geçtikçe bu düşünceden uzaklaştığı görülmüştür. Buna göre Türk vatandaşlığına geçen ve kimlik alan katılımcı bu soruyla ilgili şu cevabı vermiştir;

Vatandaşlığımı, kimliğimi almadan önce Suriye'ye gitmek isterdim ama şimdi istemiyorum. Zaten Arapça konuşmayı unuttum neredeyse. Çocuklarım da çok az Arapça bilir. Bende öğretmiyorum onlara. On iki sene oldu Türkiye'ye geveli. Zaten çocuklarım küçüktü geldiğimizde. Dönersem sıfırdan başlamam lazım ne gerek var (K17).

Suriye'ye dönmeyeceğini dile getiren katılımcı bu durumun sebebi olarak Türk kimliği almasının etkili olduğunu dile getirmiştir. Savaşın başladığı ilk yılda Türkiye'ye gelen katılımcı, çocuklarını burada büyüttüğünü ve Arapçadan daha çok Türkçe konuştuklarını ifade etmiştir. Hatta neredeyse Arapçayı unuttuğunu ifade eden katılımcının Türkiye'de doğan çocuğu şu an dokuz yaşındadır. Katılımcı özellikle Türkiye'de doğan çocuğunun hiç Arapça bilmediğini de söylemiştir. Eğitim seviyesi iyi olan katılımcının çocukları eğitimlerine devam etmekte ve çocuklarının meslek sahibi olmak istediklerini dile getirmiştir. Toplumla uyum içerisinde olan katılımcı, tekrardan Suriye'ye dönmesinin her şeye yeniden başlamak anlamına geldiğini ve buna gerek olmadığını ifade etmiştir. Katılımcının böyle düşünmesinde Türkmen olmasının etkisini de göz ardı edemeyiz. Bunun yanı sıra doksan üç yaşındaki katılımcı da Suriye'ye dönmek istemediğini şu şekilde dile getirmiştir;

Suriye'ye dönmek istemiyorum aynı şekilde çocuklarımın dönmelerini de istemiyorum. Orada hiçbir şeyimiz kalmadı. Neyimiz varsa burada artık. Sadece ne yiyeceğimizi ve ibadetlerimizi düşünüyorum (K28).

Sağlık problemleri olan katılımcı Suriye'ye dönmek istemediğini ve çocuklarının da bu konuda kendisi gibi geri dönmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna sebep olarak artık Suriye'de yaşamak için imkanlarının olmadığını ve oraya dair bir umutlarının kalmadığını dile getirmiştir.

Bunun yanı sıra Suriye'ye dönmek istediklerini bir önceki soruyla bağlantılı cevaplayan katılımcılar da olmuştur. Geleceğe dair beklentilerinin ülkelerine dönmek olduğu dile getirmişlerdir. Örneğin on iki yaşında Türkiye'ye gelen aynı zamanda burada evlenen ve iki çocuğu olan katılımcı şu cevabı vermiştir;

Önceki hayatıma (Suriye'deki) dönmek istiyorum. Buraya alışamadım hiç. Savaş bitsin ülkeme hemen dönmek isterim (K2).

Halep'e bağlı bir köyden çocuk yaşta (on iki) Türkiye'ye göç eden katılımcı şehir hayatına uyum sağlayamamıştır. Aradan geçen on yıla rağmen de Niğde'ye alışmış görünmemektedir. Bu yüzden eski günlerini özlemekte ve hep Suriye'ye dönme hayali kurmaktadır.

Katılımcılardan bir kısmı Suriye'ye hiç dönmek istemediklerini bir kısmı hemen gitme imkânı olsa döneceği söylemiştir. Ama katılımcıların önemli bir bölümünü ise ancak belli bazı şartların yerine gelmesiyle ülkelerine dönebileceklerini söylemişlerdir. Bunlardan biri Esad yönetiminin değişmesi şartıyla Suriye'ye döneceğini söyleyen katılımcıdır. Buna göre katılımcının cevabı şu şekildedir;

Ah! Suriye cennet, ama şimdi harap oldu. Orası bizim toprağımız. Türkiye'ye muhabbetim çok ama orası benim vatanım. Beşar yok o zaman gideriz. Kaç sene olursa olsun Beşar gitsin biz de ülkemize döneriz (K10).

Suriye'ye dönmek için mevcut yönetimin değişmesi gerektiğini söyleyen katılımcının yanı sıra başka bir katılımcı ise güvenlik şartını öne sürmüştür. Buna göre katılımcı şu şekilde cevap vermiştir;

Suriye'de güvenlik olmadığı sürece dönemeyiz, ilk önce güvenlik olacak. Zaten Suriye güvenli olmadığı için göç ettik. Yoksa bir şey yapamayız orada (K1).

Suriye'de savaş sonrası ciddi güvenlik sorunları ortaya çıkmıştır. Savaşın hızla yayılması ve suçsuz olan halkın savaşın arasında bırakılması birçok Suriyeli sığınmacıyı kendi memleketinden uzaklaşmasında etkili olmuştur.

Buna göre katılımcıların bir kısmı da Suriye'ye dönmek için güvenlik şartını öne sürmüştür.

Türkiye'nin Zeytin Dalı Harekâtı sonrası sınırda güvenli bir bölge oluşturulmuş fakat buna rağmen Suriyeli sığınmacıların geri dönüşleri yeterli olmamıştır. Bu durumla ilgili bir katılımcı şunları ifade etmiştir;

Suriye ilgili güvenlik istiyoruz. Orada birçok yer yıkıldı. İnsanlar daha güvenli olan İdlib, Azez'e sığındı ama orası da çok kalabalık. Bu yüzden iş bulmak çok zor. İş olmadığı sürece Suriye'ye geri dönemeyiz (K26).

Suriye'ye geri dönmeme sebebi olarak çalışacak yeterli bir işin olmayışını gösteren katılımcı, iş imkanlarının artması ve iyileşmesi neticesinde ancak Suriye'ye göç edebileceklerini ifade etmiştir.

Bunun yanında farklı bir kesim var ki onlar Suriye'de doğmalarına rağmen Türkiye'de büyümüşler ve kendi vatanlarına dair ya çok şey hatırlamamakta ya da ailelerinin anlattığı kadar bilgi sahibi olmaktadır. Genç katılımcıların diğer bir ifadeyle göç nesli diyebileceğimiz bu gençlerin Suriye'ye geri dönme ile ilgili verdikleri yanıtlar birbirlerine benzemektedir. Nitekim sekiz yaşında Türkiye'ye gelen ve burada evlenen katılımcı şu şekilde cevap vermiştir;

Oraya (Suriye) dair pek bir şey hatırlamıyorum. Küçüktüm Türkiye'ye geldiğimde. Ailem Suriye'ye dönmek isterse aileme katılırım. Hep beraber döneriz. Yoksa benim için Türkiye'de kalmak ya da Suriye'ye geri dönmek sorun değil (K8).

Göç sonrası Türkiye'de büyüyen ve Suriye hakkında çok az şey bilen katılımcı, doğduğu ülkesine dönmeyi aile isterse kabul etmektedir. Kendisinin bu yönde çok istekli olmadığı görülmüştür. Suriyeli kadınların göç kararları ya da yer değiştirmeleri daha çok erkeklerin isteklerine göre şekillenmektedir. Bu durumu Doğanün, şu şekilde ifade etmektedir; Erkekler göç deneyiminde merkezi rol oynamakta ve kadınlar ise erkeklere

bağlı aktörler durumunda pasif bir izlenim ortaya koymaktadırlar (Doğangün, 2022:2).

Sonuç olarak, katılımcıların Suriye'ye geri dönme ile ilgili soruya verdikleri cevapları minimize edersek Kaya'nın ifade ettiği iki durum ortaya çıkmaktadır ya geri dönüşü tamamen reddedenler ya da şartlı dönüşü düşünenlerdir (Kaya, 2022: 85).

Suriye'ye geri dönmeyi düşünmeyenler göç ettikleri yerlerde kalıcı olmanın ve refah seviyelerini arttırmanın yollarını ararken diğer yandan Suriye'ye dönmek isteyenlerin ise karşı karşıya kalacakları bazı sorunlar vardır. Bu sorunları Öner, şu şekilde ifade etmiştir, ülkelerine geri dönmek isteyen Suriye sığınmacıların ilk olarak güvenlik problemleriyle baş başa kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra mesken ve ikamet hakları, ekonomik şartlar, işsizlik ve yönetimle olan anlaşmazlıkların da bu problemleri takip ettiği anlaşılmaktadır (Öner, 2013: 8).

Buna göre katılımcıların çoğunluğu kısa vadede ülkelerine dönmeyi düşünmemektedir. Bu durum bize göstermektedir ki, geri dönecekleri düşünülen Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmı Türkiye'de kalıcı olmanın planlarını yapmaktadır. Elbette ki bu durum karşısında Türkiye Cumhuriyeti'nin Suriyeli sığınmacılar için yeni politikalar ve projeler geliştirmesi zaruridir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıyı içerisinde barındırmaktadır. Bireyin hangi nedenlerden dolayı göç edeceğinin yanı sıra göç edilecek bölgenin de özellikleri önemlidir. Buna göre Suriye savaşından kaçan ve Türkiye'ye sığınan göçmenler, bir zorunluluk ve mecburiyetten dolayı ülkelerden ayrılmışlardır. Kısa süre sonra Türkiye sınırında hareketlilik başlamış ve göçmen akınları Türkiye'nin gündemine girmiştir. Binlerce Suriyeli binbir zorlu bu yolculukta Türkiye'yi tercih etmiştir. Suriyelilerin Lübnan, Ürdün, Irak gibi ülkeleri tercih edenler de olmuştur. Fakat Suriye göçünde, Türkiye'nin üç milyondan fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapmasında ve bu kadar çok tercih edilmesinin arkasında elbette ki haklı gerekçeler vardır. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi Türkiye'nin göçmenler hoşgörülü yaklaşımıdır. Bu doğrultuda Türkiye, Suriye'den gelen göç dalgasına karşı "açık kapı politikası" uygulamış ve binlerce Suriyeli göçmene sınır kapılarını açmıştır. Bunun yanı sıra çevre coğrafyalarda bulunan ülkeler içerisinde ekonomik ve kültürel olarak istikrarlı bir büyüme kaydeden Türkiye'nin, göçmenler için çekici bir unsur oluşturmasında da etkili olmuştur. İş imkanlarının fazla olması, göçmenlerin kendilerini güvende hissetmeleri Türkiye'nin tercih edilmesindeki diğer etkenler olarak sayılabilir.

Göçle birlikte Suriyeli göçmenlerin yasal olarak mülteci mi yoksa sığınmacı mı olduklarına dair yeni bir tartışma alanı ortaya çıkmıştır. BMMYK'i Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları geçici koruma hakkına sahip göçmen olarak nitelemekte ve yasal haklarını ifade etmektedir. Bu durumda literatür karmaşıklığına sebep olduğu ama kavramlar arasındaki farkların derin ayrılıklar içermediği için mülteci ya da sığınmacı olarak kullanılmasında bir problem görülmemiştir. Bunun yanı sıra zorunlu göç sonrası yerinden edilen ve yıllardır elde ettiği birikimini kaybeden insanlar, yeni bir hayat umuduyla Türkiye'ye gelmişlerdir. Bu süreçte Türkiye'de karşılaştıkları kolaylıklar kadar zorluklar da olmuştur. Nitekim ilk olarak dil

problemi yaşayan Suriyeli göçmenler bu problemi yıllar içerisinde de çözebilmiş görünmemektedirler. Araştırmamızda on yıla yakın Türkiye’de olmasına rağmen kendi ihtiyacını karşılayacak kadar dahi Türkçe bilmeyen katılımcılar vardır (Tablo 6). Bu durum ciddi bir sorundur. Nitekim bir yerde entegrasyon ve uyum sağlamak istiyorsak önce dil problemini çözmemiz gerekmektedir. Elbette bu konuda Türkiye birtakım çalışmalar yapmıştır. Halk Eğitiminin açmış olduğu kurslar, Suriyeli çocukların okullaştırılması, DİB bağlı kurslar olmasına rağmen yeterli verim alınamamış görünmektedir.

Diğer bir yandan Suriyeli mültecilerin göç sonrası Türkiye’ye hızlı uyum sağlamış olmasında ortak dini değerlerin etkisi yadsınamaz bir öneme sahiptir. Nitekim din, bireyin bütün hayatını kapsayan ve ona yol gösteren bir konumdadır. Bu bağlamda birey nereye giderse gitsin dini inançlarını da beraberinde götürmektedir. Bu bağlamda Suriye’den göç edenler Türkiye’de herhangi bir dini engelle karşılaşmamışlardır. Fakat zorunlu göçle beraber Suriyeli göçmenlerin dini hayatlarında birtakım değişimler olduğu araştırma sonucu gözlemlenmiştir. Suriyeli sığınmacıları göç sonrası dini hayatlarında meydana gelen değişimleri tespit etmek için yaptığımız bu araştırma neticesinde elde ettiğimiz bulgular bizi destekler niteliktedir. Nitekim göç öncesi Suriye’deki dini hayat ve göç sonrası Türkiye’deki dini hayat karşılaştırma yapılacak şekilde hazırlanan sorular katılımcılara yöneltilmiştir. Bu doğrultuda göç öncesi Suriyeli aileler zaman içerisinde biriktirdikleri imkanlar çerçevesinde hayatlarını idame ettirmekteydiler. Gündelik meşgaleler içerisinde dini ibadetlerine dikkat ediyorlar ve buna zaman ayırıyorlardı. Fakat Suriye savaşının başlamasıyla beraber kurulu düzenleri bozulan Suriye halkının bir kısmı birikimlerini bir gecede bırakarak ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Türkiye’de sıfırdan bir hayata başlayan aileler bu zorluk ve sıkıntı içerisinde Allah ile olan bağlarında sözel olarak bağlılıklarını ifade etseler dahi ibadet/pratik yönünden artık Suriye’deki kadar dikkat gösteremedikleri tespit edilmiştir (Başlık 2.3.1.). Bunun sebebi olarak uzun ve yorucu çalışma koşullarının, ekonomik sorunların yanı sıra yeterli dil bilmeme ve aile bağlarının zayıflaması

gösterilebilir. Nitekim katılımcılardan biri eşinin ve çocuğunun uzun saat çalıştığını eve geç geldiklerini ve ancak temel ibadetlerine dikkat edebildiklerini söylemiştir. Bunun devamında ise Suriye'deki yaşantımız olsaydı bu şekilde olmazdı, diyerek serzenişini dile getirmiştir. Genel olarak Suriyeli mültecilerin savaş ve zorunlu göç tecrübesinden sonra dini inançlarında bir değişme gözlenmezken, dinin ibadet/pratik yönünde Suriye'deki dini hayata kıyasla azalmaların olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Başlık 3.3.5.).

Bunun yanı sıra Suriyeli sığınmacıların dini eğitimlerini çoğunlukla ailelerinden ya da büyüklerinden aldıkları tespit edilmiştir (Tablo 7). Suriye'de Türkiye'de olduğu gibi kurumsallaşmış DİB gibi bir sistem bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra ülke yönetiminde olan Başkan Esad Nusayri inancına sahiptir. Bu durum ülkenin çoğunluğunu oluşturan Sünni kesimle zaman zaman sürtüşmesine neden olmuştur. Hiç şüphesiz Suriye savaşının çıkmasında Alevi-Sünni etkisi de göz ardı edilemez. Öyle ki, katılımcılar her camide verilen dini derse gitmediklerini, bölgesel olarak anlatılan dini içeriklerin farklı olduğunu ifade etmişlerdir. Ve bu durumdan dolayı dini eğitimi daha çok ailelerinden aldıklarını ifade etmişlerdir. Fakat göçle beraber aile bağları zayıflamış hatta çoğu aile farklı yerlere dağılmıştır. Bu durumda daha çok Suriyeli sığınmacıların çocuklarını etkilemiştir. Nitekim Suriye'de ailelerin birbirine yakın olması ve dini sohbetler, dersler yapma imkânı göç sonrası Türkiye'de mümkün gözükmemektedir. Hal böyle olunca Suriyeli aileler çocuklarına kendi imkanları dahilinde dini eğitim vermeye çalışmaktadırlar (Başlık 2.3.4.). Ama durum Suriye ile kıyaslandığında Türkiye'de verilen ailece içi dini eğitim yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar bu durumu itiraf ederek, çalışma hayatının yoğunluğundan çocuklarının dini eğitimine zaman ayıramadıklarını söylemişlerdir.

Göç nesli olarak nitelendirdiğim ve mülakat esnasında görüştüğüm genç katılımcıların dini inanç ve tutumları ailelerine göre daha zayıf olduğu görülmüştür. Suriye savaşından etkilenerek küçük yaşlarda Türkiye'ye gelen ve burada büyüyen göç nesli yaşanan zorlu göçten en çok etkilenen kesim

içerisindedir. Bunun sebebi ise ailelerin savaş nedeni ile bütün mal varlıklarını ve sahip oldukları imkanlarını kaybetmesi neticesinde çocuklarına yeterli bakımı gösterememeleri ve ihtiyaçlarını karşılayamamalarıdır. Bunun yanı sıra küçük çocukların savaş ve zorunlu göç olaylarına şahit olmaları da onları olumsuz anlamda etkilemiştir. Nitekim altı yaşında Türkiye'ye göç eden küçük göçmen, savaşın başladığı yıl hesaba katılırsa aradan geçen on iki sene sonrası on sekiz yaşına ulaşmış olmaktadır. Bu binlerce Suriyeli çocuk göçmeni düşündüğümüzde ciddiyeti daha da fazla anlaşılacaktır. Aynı şekilde Türkiye'de büyüyen kadar Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar da vardır. Bu her iki kesim beraber düşünüldüğünde Türkiye'de büyüyen göç nesli ortaya çıkmaktadır. Bu göç nesli, ne tam olarak ülkesi Suriye'yi tanımaktadır ne de tam olarak Türkiye'ye uyum sağlayabilmektedir. Dini inanç ve tutum bağlamında düşündüğümüzde de bu göç nesli ailelerine göre daha az dini eğitim almakta ve dışarı ile olan bağları daha fazla bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, okula başlayan Suriyeli çocuklar ailelerine nazaran daha iyi Türkçe konuşabilmekte ve daha fazla topluma entegre olmaktadır diğer yandan dini ibadet ve düşüncelerinde azalmanın olduğu da ifade edilebilir.

Kentte yaşamak kırsalda yaşamakla kıyaslandığında birtakım zorlukların olduğu kadar avantajları da içerisinde barındırır. Katılımcılardan Suriye'nin köyünden Niğde şehrine yerleşenler olduğu tespit edilmiştir (Tablo 8). Buna göre daha önce kırsalda yaşayanların kent hayatında daha çekingen ve geri pozisyonda kaldıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar şehirde olmanın verdiği imkanlarla Halk eğitimin açtığı kurslar ya da DİB bağlı Kuran Kurslarına gittiklerini ifade etmişlerdir (Başlık 2.3.5.). Bu durum Suriyeli sığınmacıların toplum içerisinde bulunmak istediklerine ve kendilerini geliştirdiklerini gösteren birer işarettir. Fakat buna rağmen katılımcıların çoğunun bu mevcut imkanlardan yararlanmadığı görülmüştür. Bunun önünde ilk olarak dil engelini göstermişlerdir. Fakat ailelerin çok çocuklu olması, kadınların ev içerisinde iş yükünün fazlaşması gibi etkenlerin de bu durumu beslediği söylenebilir.

Bir diğ er mevzu ise Suriyeli ailelerin kendi aralarındaki iletişimlerinde oldu ğ u kadar dini konularda da araştırma yaptıkları yerin internet üzerinden olmasıdır. Bazı katılımcılar dini eğitim için Kuran Kurslarına ya da benzeri yerlere gitmenin gerekli olmadığını ve iş ini internet üzerinden halledebildiğ ini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra iş yaparken ya da dini g unlerde internetten Kur'an-ı Kerim aıp dinlediklerini söylemişlerdir. Bu durum Suriyeli sığınmacıları toplumdan soyutladığ i gibi dini konularda da kendilerinin yeterli eğitimi aldıklarına olan inançlarını arttırmaktadır. Fakat internet kaynaklı dini eğitimlerin ne derece yeterli oldu ğ u tartışma konusudur. Sonuçta zorunlu göç süreci Suriyeli sığınmacıların dini hayat ve tutumlarında birtakım değişmelere sebep olmuştur. Nitekim meydana gelen bu değişim, zorunlu göç sürecinin kaçınılmaz bir durumudur.

Başka bir husus ise Suriyeli sığınmacıların geri ÷lkelerine dönme durumudur. Buna göre katılımcılardan bir kısmı bir daha Suriye'ye dönmeyi düşünmediklerini söylerken çoğunluğ u oluşturan diğ er bir kısım ise belli şartlar dahilinde Suriye'ye geri dönmek istediklerini ifade etmiştir. Fakat ileri sür÷len şartların; yönetim de değişiklik, sosyal hayatta güvenlik, ekonomi de istikrar ve iş imkanlarının olması gibi şartlar oldu đ undan dolayı kısa vadede bu şartların yerine geleceğ i düşün÷lmemektedir. Bu durumda uzun bir süre daha Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de misafir olarak kalmaya devam edecekleri anlamına gelse de artık bir çok Suriyeli m÷lteci Türkiye'den ayrılmayı düşünmemektedir.

Bundan sonraki süreçte Suriyeli m÷ltecilerin toplumsal entegrasyonunun sağlanması ve bunun için de öncelikle dil probleminin çözümlenmesi gerekmektedir. Bu noktada bizzat ailelere giderek iletişim kurulması ve devletin sağlamış oldu ğ u imkanların anlatılması dil eğitimine katılanların sayısında artış sağlayabilir. Aynı şekilde dini eğitim alabilecek imkanların varlığ ından haberdar edilebilir, böylece hem toplumsal uyum daha hızlı gerçeleşir hem de kendi ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabilirler. Dini konularda ders halkaları, sohbet, fetva gibi konuları kendi içlerinde ya da sınırlı imkanlarla halletmeye çalışmalarından ziyade bu konu da DİB

bünyesinde daha sağlıklı bir ortam oluşturulabilir. Böylece hem dini eğitimi daha bütüncül ve sürekli almış olurlar hem de yukarıda ifade ettiğimiz gibi Suriyeli mültecilerin toplumsal entegrasyonu hızlandırmış olur. Bir diğer husus ise Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönmelerini beklemekten ziyade Türkiye-Suriye sınırı arasında oluşturulan güvenli bölgenin genişletilmesini sağlayacak adımlar atmak olacaktır. Güvenli bölgede oluşturulacak iş imkanlarının ve kalıcı konutların iyileştirilmesiyle birçok Suriyeli ailenin bu bölgelere yerleşmesine imkân sağlayacağı düşünülmektedir. Son olarak bu durumun sadece Türkiye ile değil uluslararası IOM gibi kuruluşların desteğini alarak ilerleyebileceğini söyleyebiliriz.

Niğde kent merkezinde yaşayan Suriyeli mültecilerle yapılan bu çalışmanın göç ve din alanına küçük de olsa bir katkı sağlamakta ve bu alanda yapılacak çalışmalara bir basamak oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (2018). *Dinler Tarihi, El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Akdemir, C. (2018). Kültürün Taşıyıcısı Olarak Göç ve Hicret. *Din ve Hayat Dergisi*, 33, 109.
- Akıncı, B, Nergiz, A, Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-61.
- Akkır, R. (2019). Sekülerleşme ve Göç İlişkisi: Suriyeli Mülteciler Örneği. *Bilimname Dergisi*, 2, 469-499.
- Aydın, M. Ş. (2017). *Dinim İslam*, Ankara: DİB Yayınları.
- Ayten, A. (2012). *Tanrıya Sığınmak*, İstanbul: İz Yayınları.
- Ayten A. ve Sağır Z. (2014). Dindarlık, Dinî Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47, 5-18.
- Bağlıoğlu, A. (2013). Suriye’de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri. *e-makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi*, 6, 506.
- Bimay, M. (2022). Küresel Göç Krizleri Ve Uluslararası Göçlerin Geleceğine İlişkin Bir Değerlendirme . *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 12 (2) , 87-106 .
- Bulut, H. (2020). Kur'an Bağlamında Sabır ve Şükür İlişkisi. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 347.
- Coşkun, İ. (2018). *Suriye’de Eğitimin Geleceği, Fırat Kalkanı Bölgesinde Eğitim Faaliyetleri*. Ankara: SETA Yayınları
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 1-7
- Çelik, C. (2012). *Göç, Kentleşme ve Din*, Ankara: Grafiker Yayınları
- Çiçekli, B. (Ed.). (2009). *Göç Terimleri Sözcüğü*. İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 18, 19.
- Çoban Keneş, H. (2019). Türkiye’de Zorunlu Göç Mağduru Çocuklar: Çatışmalar ve Yıkımlar Nedeniyle “Kendi Evinde Mülteci Olmak . *Mülkiye Dergisi* , 43 (3) , 625-656 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/53839/725018>
- Taşkın, D. (2014). Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi Coğrafya Açısından Bir Değerlendirme. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 65-78
- Doğan, M. (2019). *Eğitim Kurumlarındaki Afgan Uyraklı Öğrencilerin Sosyal Entegrasyonunda Okulun Yeri: Karaman Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans

tezi). Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Konya.

Doğangün, G, Özgür Keysan, A. (2022): Göçün Suriyeli Kadınların Toplumsal Cinsiyet Pratikleri Üzerindeki Etkisi: İmkânlar Ve Zorluklar. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 77(1), 125-150.

Erkan, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 16(2), 51-92.

Eriş, M. (2015). *81 İlde Kültür ve Şehir Niğde*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gül, M. (2022). Göç Sürecinde Erken Yaşta Evlilikleri Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Çocuklar Özelinde Düşünmek. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 49, Denizli, ss. 573-588.

Günay, Ü. (2000). *Din Sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları

Gürer, Ö. F. (2010). *Kapadokya'nın Başkenti NİĞDE*, İstanbul: Maya Basın Yayınları.

Harunogulları, M. (2120). ABD ve Rusya'nın Suriye İç Savaşına Müdahalelerinin Jeopolitik Yaklaşımları. Ortadoğu ve Göç, 11(1). ss. 43-84

Kaya, M. (2022). İnanç Temelli Suriyeli Mülteci Topluluklar'da Geri Dönüş Eğilimleri . İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , Türkiye'nin Göç Siyaseti Özel Sayısı , 74-89 . DOI: 10.46928/iticusbe.1096087

Kirişçi, K. ve Özmenek Çarmıklı, E. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik*. (Çev. Akçalı Ö. vd.), Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK). Erişim adresi: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/usakbrookings-report-final-version14november13.pdf>

Kobyay, M. (2015). Din Sosyolojisinde Dini Davranış Kuramları. Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakülte Dergisi, 3(5), 59.

Koçak, Y, Terzi (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, KAÜ-İİBF Dergisi, 3(3), 169

Korkmaz, A. (2011). *Göç ve Din*, Konya: Çizgi Yayınları.

Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve Göç*, Konya; Hikmetevi. Yayınları.

Koyuncu, A. (2014). Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler, Konya; Çizgi Yayınları.

Maden, F. (2014). *Türk Yurdu Dergisi*. Erişim adresi: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=74>

Maffesoli, M. (2011). *Göçebelik Üzerine, İnisiyatif Başıboşluk*. (Çev.: Keskin. M.E.). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Marshall. (2014). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev.: Akinhay. O. ve Kömürcü, D). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Martıkamen, T. çev. Özmen, N. (2010). Din, Göçmenler ve Entegrasyon. M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38, 263-276.

Öner, I., Öner, Ş. Ve Gülfer, S. (2012). *Aslı Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar ve Tartışmalar*. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Öner, Ş. (2013). Barış İnşa Sürecinin Önemli unsuru: Bosna-Hersek'te Yerlerinden Edilmişlerin Geri Dönüşü . Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi , 2 (1) , 1-22 .

Örnek, S. (2011). *Göç ve Din*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.

Özme, A. Kocaeli, O. ve Süslü, M. (2011) *Seyahatnamelerde ve Anılarda Niğde*. Niğde: Niğde İl Özel İdaresi Yayınları.

Perruchoud, R. ve Redpath, J. (2013). Göç Terimler Sözcüğü. (2, 33-38. ss.) Erişim adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf

Ülken, H.Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Şensoy, E. S. (2005). *Köy, Kent ve Göç, Van İline Çevre İl ve İlçelerden Göç Edenlerin Sorunlarına, Sosyolojik Bir Yaklaşım*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Van.

Taplamacıoğlu, M. (1962). Yaşlara Göre Dini Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerinde Bir Anket Denemesi. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 10, 145.

Tatlıcıoğlu, O. Apak, H. (2018). Suriyeliler” Hakkında Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 40, 2.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayınları.

Yıldız, M. (2001). Dindarlığın Tanımı ve Boyutları Üzerine Psikolojik Bir Tartışma. Tabula-rasa felefe ve teoloji Dergisi, 1(1), 36.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. (3 ss). Electronic Turkish Studies.

Türkkın, B. (2019). *Uluslararası Göç Olgusu: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Ekonomik Ve Sosyal Yapı Üzerine Etkileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Nevşehir

World Bank (2023, 1 Haziran), Labour Force Participation Rate - Syria. Erişim adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS?locations=SY>

EKLER

EK1: Araştırma Soruları:

Demografik Bilgilere İlişkin Sorular:

1. Yaş
2. Cinsiyet
3. Eğitim Durumu varsa Bölümü
4. Yaşadığı Yer (Apartman, Müstakil Ev)
5. Medeni Durumu
6. Halihazırda Evde Kimlerle Birlikte Oturduğu

Göç Öncesi Suriye’de Dini Yaşam ve Dini Tutumlar:

1. Suriye’de ne işle meşguldünüz? Bu işinizi Türkiye’de devam ettiriyor musunuz?
2. Suriye’de dini eğitim alıyor muydunuz? Eğer dini eğitim almış iseniz bu eğitimi nerede görüyordunuz?
3. Suriye’de gündelik dini ibadetlerinizi yerine getiriyor muydunuz?
4. Suriye’de iken dini konularda kime başvuruyordunuz?
5. Suriye’de yaşadığınız yerde dini faaliyetlerde bulunuyor muydunuz/ çeşitli dini gruplara katılıyor muydunuz?

Göç Sonrası Türkiye’de Dini Yaşam ve Dini Tutumlar:

- 8- Niğde’ye gelmeyi siz mi tercih ettiniz, burada akraba veya tanıdıklarınız var mı?
- 9- Yaşadığınız zorluklar karşısında kendinizi nasıl teselli ediyorsunuz? Göçün hayatınıza etkisinin nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?
- 10- Türkiye’ye geldikten sonra herhangi bir dini eğitim aldınız mı? Aldınız ise eğitimi nere (ler)den aldınız?
- 11- Türkiye’ye geldikten sonra gündelik dini ibadetlerinizi yerine getirme düzeyinde bir değişme oldu mu?
- 12- Dini inanç ve düşüncenizde bir değişme oldu mu?
- 13- Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?
- 14- Türkiye’de katıldığınız dini sohbet var mı? Varsa bu sohbetler hakkında neler düşünüyorsunuz?

- 15- Çocuklarınıza dini eğitim veriyor musunuz? Veriyorsanız, nasıl yapıyorsunuz?
- 16- Çocuklarınızı okula gönderiyor musunuz?
- 17- Türkiye'ye geldikten sonra sosyal bağlarınız (etkinlik, gezi, ziyaret, sohbet) azaldığını düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız bunun nedenini ne olarak görüyorsunuz?
- 18- Geleceğe dair beklentileriniz var mı? Varsa bu beklentileriniz nelerdir?
- 19- Geri dönme imkânı olursa, memleketinize dönmek ister misiniz?



EK2:

Tablo 8. Katılımcılarım Demografik Bilgi Tablosu

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Eğitim	Meslek	Geldiği Bölge
K1	Kadın	47	Evli	7	İlkokul	Ev Hanımı	Halep
K2	Kadın	22	Evli	3	İlkokul	Ev Hanımı	Halep/Köy
K3	Kadın	35	Evli	5	Ortaokul	Ev Hanımı	Halep
K4	Kadın	36	Evli	6	Lise	Ev Hanımı	Hama
K5	Kadın	25	Evli	3	İlkokul	Ev Hanımı	Halep/Köy
K6	Kadın	45	Evli	6	İlkokul	Ev Hanımı	Halep/Köy
K7	Kadın	18	Bekar	-	Ortaokul	Öğrenci	İdlib
K8	Kadın	19	Evli	-	İlkokul	Ev Hanımı	İdlib
K9	Kadın	40	Evli	4	Lise	Ev Hanımı	Halep
K10	Erkek	70	Evli	4	Üniversite	Çalışmıyor	Halep
K11	Erkek	60	Evli	5	İlkokul	Çalışmıyor	Hama/Köy
K12	Kadın	32	Evli	3	Ön lisans	Ev Hanımı	Der'a
K13	Kadın	30	Evli	3	Üniversite	Özel Ders Öğretmeni	Halep
K14	Kadın	37	Dul	5	-	Tarım işçisi	Halep/Köy
K15	Kadın	18	Bekar	-	Ortaokul	Öğrenci	Halep/Köy
K16	Kadın	32	Evli	-	Lise	Ev Hanımı	İdlib
K17	Kadın	47	Evli	4	Lise	Yaşlı Bakım	Lazkiye
K18	Kadın	34	Evli	5	Ortaokul	Ev Hanımı	Halep/Köy
K19	Kadın	35	Evli	-	Açık Öğretim	Hemşire Çalışmıyor	El Bab
K20	Erkek	32	Evli	-	İlkokul	İnşaat	El Bab
K21	Erkek	42	Evli	5	Ortaokul	İnşaat	El Bab

K22	Erkek	49	Evli	7	Ortaokul	İnşaat	Halep
K23	Erkek	21	Bekar	-	Lise	İnşaat	Halep
K24	Kadın	32	Evli	3	Önlisans	Özel Sektör	İdlib
K25	Kadın	24	Evli	3	Ortaokul	Ev Hanımı	El Bab
K26	Kadın	35	Evli	-	İlkokul	Ev Hanımı	Halep
K27	Kadın	34	Evli	4	Lise	Evde Parça İşi	İdlib
K28	Erkek	93	Evli	2	-	Çalışmıyor	Deyrizor
K29	Kadın	47	Evli	5	Lise	Ev Hanımı	Deyrizor
K30	Kadın	37	Evli	7	İlkokul	Ev Hanımı	Halep